

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

IHANAT IKIVIREÄT – ELÄVÄÄ TAIDETTA

VIRKISTYS- JA KULTTUURITOIMINTA SYYSTIEN
MONIPUOLISESSA VANHUSTENKESKUKSESSA

Helka Ryhänen

Kulttuurituotannon koulutusohjelma (60op)
Kulttuurituottaja (ylempi AMK)
04 / 2011

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU
Kulttuurituotannon koulutusohjelma, Kulttuurituottaja (ylempi AMK)

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Helka Ryhänen	Sivumäärä 78 ja 19 liitesivua
Työn nimi Ihanat ikivireät – elävää taidetta Virkistys- ja kulttuuritoiminta Syystien monipuolisessa vanhustenkeskuksessa	
Ohjaava(t) opettaja(t) Hannu Sirkkilä	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Syystien palvelutalo, Sinikka Vepsä	
Tiivistelmä <p>Kehittämishankkeen tavoitteena on tutkia taiteen ja kulttuuritoiminnan soveltavia mahdollisuuksia vanhusten palveluasumisessa. Pyrkimyksenä on selvittää, voidaanko taidelähtöisten työmenetelmien avulla kehittää Syystien palvelutalon viriketoimintaa ja vanhusten hoitotyötä.</p> <p>Kehittämishankkeella on merkitystä uudistettaessa palveluja vanhusten vastuualueella Helsingissä. Tulevaisuudessa tavoitteena on palvella paremmin asukkaita niin, että oman näköinen vanhuus toteutuisi ja kehittämishankkeella pyritään siis vaikuttamaan palvelujen sisältöön. Taidetta ja kulttuuria voidaan hyödyntää organisaatioiden kehittämisessä monin tavoin ja tätä kautta voidaan vaikuttaa julkisen talouden kestävyYTEEN.</p> <p>Kehittämishankkeessa käytetään valmiiseen aineistoon pohjautuvaa analyysiä selvittäessä kulttuuritoimintaa sosiaali- ja terveysalalla. Aineistossa käsitellään kulttuurin ja taiteen hyvinvointivaikutuksia ja ikäihmisten kuntoutusta taiteen näkökulmasta. Kuvataan myös Syystien palvelutalon historiaa, nykytilaa ja tulevaisuutta. Katalysaattorina kehittämishankkeelle toimi Taika-hanke eli Taide kohtaa hoivan-hanke, joka toteutettiin vuosina 2009 - 2011 Syystien palvelutalossa. Kehittämishankkeessa käytettiin kvalitatiivista tutkimusotetta tutkittaessa kyselylomakkeilla Taika-hankkeen vaikutuksia hoitohenkilökunnan työhön ja viriketoimintaan. Toimintatutkimuksellisessa osiossa kokeiltiin taidetyöpajatoimintaa hoitohenkilökunnan työhyvinvoinnin tukena.</p> <p>Kehittämishankkeen perusteella voidaan todeta, että taiteella ja kulttuurilla on merkittäviä hyvinvointia lisääviä vaikutuksia. Ne tuovat merkitystä elämään ja vahvistavat arjen toimijuutta. Taide antaa voimaa, lisää osallisuutta, edistää sosiaalisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Taidetta ja kulttuuria voidaan hyödyntää menestyksellisesti sosiaali- ja terveysalalla, hoito- ja hoivatyössä, terveydenhuollossa ja työelämän kehittämisessä. Soveltamalla taidetta ja kulttuuria tälle alueelle voidaan edistää ihmisten oikeuksien toteutumista ja säästää kustannuksia yhteiskunnan muilla alueilla. Eriyisen merkittäviä taiteen vaikutukset ovat ikääntyvän väestön toimintakyvyn ylläpidossa ja kuntoutuksessa.</p>	
Asiasanat taide ja hyvinvointi, vanhusten palvelutalo, sosiaali- ja terveysala, taide- ja kulttuuripalvelut työyhteisön kehittäminen, tulevaisuuden työkäytännöt	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Cultural Management, Master of Culture and Art

ABSTRACT

Author Helka Ryhänen	Number of Pages 78+19 attachment
Title Lovely older people – live art Recreational and cultural activities of Syystie sheltered home	
Supervisor(s) Hannu Sirkkilä	
Subscriber and/or Mentor Syystie sheltered home, Sinikka Vepsä	
Abstract <p>The aim of this study is to investigate the applied opportunities of the arts and cultural activity for the elderly housing. The aim is to determine whether the artistically based working methods can be used in developing stimulating activity and elderly care in Syystie sheltered home.</p> <p>The development project is relevant in the reforming of the services for the elderly in area of responsibility in Helsinki. The future goal is to better serve the residents, so that one could have a retirement of his own liking and the development project therefore seeks to influence the content of services. Art and culture can be utilized in the development of organizations in many ways, and in this way they can affect the sustainability of public finances.</p> <p>An existing file-based analysis is being used in the development project to determine the cultural activity in the fields of sanitary- and social services. The material deals with the welfare effects of culture and art and the rehabilitation of the elderly from the perspective of art. There's also descriptions of the history that Syystie sheltered home has the current status and future prospects. Taika-project functioned as a catalyst for the development project. It was an art meets care project which ran between 2009–2011 in Syystie sheltered home. The development project used qualitative research methods and questionnaires when examining the Taika-project's impact on nursing work and stimulating activities. In the active analysis section, experimentations were being made with the action art workshops to support the well-being of the nursing staff.</p> <p>Based on the development project it can be said that art and culture have a significant welfare enhancing effects. They bring meaning to ones life and reinforce the importance of everyday agency. Art gives strength, increases inclusiveness, promotes sociability and prevents exclusion. Art and culture can be used successfully in sanitary- and social services, in treatment and care work, in health care and workplace development. Applying the art and culture in this region one can contribute to the realization of human rights and to save costs in other areas of society. Particularly important are the artistic effects in maintaining the working order and rehabilitation in aging population.</p>	
Keywords art and well-being, elderly centers, social affairs and health, arts and cultural services, development of work community, the future of work practices	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	8
2.1. Kehittämishanke toiminnallisena tutkimuksena	8
2.2. Toimija-tutkijan rooli	11
3 KULTTUURITOIMINTA SOSIAALI- JA TERVEYSALALLA	12
3.1. Taiteen hyvinvointi- ja terveysvaikutukset	16
3.2. Ikäihmisten kuntoutus ja taiteen merkitys ihmisen hyvinvoinnille	20
3.3. Sosiaalialan ja kulttuurielämän kumppanuus	21
3.4. Kulttuurista voimaa tulevaisuudessa	23
4 SYYSTIEN PALVELUTALO JA SEN KULTTUURI- TOIMINTA	28
4.1. palvelutalon historiaa ja nykytila	28
4.2. Monipuolinen vanhustenkeskus 2011	32
4.3. Taika-hanke valtakunnallisena projektina	34
4.4. Taika-hanke Syystien palvelutalossa 2009–2011	35
5 KEHITTÄMISHANKE SYYSTIEN PALVELUTALOSSA	42
5.1. Taidetyöpajat ja viriketoiminta	42
5.2. Kehittämissuunnitelma kulttuurituottajan näkökulmasta	66
6 ELÄVÄÄ TAIDETTA – TUTKIMUKSEN TULOKSET	69
6.1. Yhdessä luomisen prosessi – voimaantuminen	69
6.2. Taide mukana työkäytännöissä ja uusi ajattelutapa	70
7 POHDINTA	73
LÄHTEET	75
LIITTEET	79

1. JOHDANTO

”Hoitolaitoksissa kulttuuri näyttäytyy syömisessä, pukeutumisessa, hoidoissa, keskusteluissa ja sosiaalisessa elämässä. Taiteessa on suuria mahdollisuuksia ajattelun virkistämiseen, teatteri, kirjat, musiikki ja puhe antavat ajateltavaa. Juuri kulttuurin sallivuus ylittää arjen rajat. Olisi elämässä muutakin kuin hiljaa istua paikallaan.” Rafael Wardi. (Liikanen 2003, alkulause.)

Taiteilija Rafael Wardin sanat koskettavat meitä kaikkia, sillä ennemmin tai myöhemmin joudumme kosketuksiin sen tosiasian kanssa, että joudumme ottamaan kantaa ihmisen vanhenemiseen. Useimmiten kohtaamme asian omien vanhempiemme tai isovanhempiemme kautta, mutta myös silloin, kun oma elämäntilanne tuo asian ajankohtaiseksi. Usein vasta henkilökohtaisten kokemustemme kautta joudumme tilanteeseen, jossa joudumme miettimään, millaista hoitoa vanhuksemme saavat. Tänä päivänä emme voi ummistaa silmiämme tosiasialta, että pohjoismaisen mallin mukainen hyvinvointiyhteiskunta on murrosvaiheessa. Lähivuosina väestön ikärakenne muuttuu olennaisesti, koska elinajan pitenemisen vuoksi ikääntyneiden määrä kasvaa ja tämä vaikuttaa julkisen talouden kestävyYTEEN, kansantalouden kasvumahdollisuuksiin ja hyvinvoinnin rahoitus pohjaan. Väestön ikärakenteen muutos on suuri taloudellinen haaste yhteiskunnallemme. Tätä asiaa ratkaistaessa ja hyvinvointipalvelujen tuottamista järjesteltäessä pitäisi muistaa, että sosiaali- ja terveysongelmia voidaan ennaltaehkäistä ja sitä kautta on mahdollista saada julkisen sektorin menot pienenemään. Ennaltaehkäisevään työhön kohdistetut talouden tukitoimet tuottavat itsensä moninkertaisesti takaisin hyvinvointina. Kulttuuripalveluilla ja kulttuurin taloudellisella tukemisella voidaan saada aikaan edullista hyvinvointia ihmisen elinkaaren kaikissa vaiheissa, vanhuudessaakin.

Ihanat ikivireät – elävää taidetta -tutkimus alkoi elää mielessäni vuonna 2009 keväällä. Olin aloittanut työni Syystien palvelutalossa tuona keväänä. Kohtasin työssäni palvelutalon 95-vuotiaan asukkaan Helena Ilaskarin. Hän ihmetteli minulle, miksi yleisessä käytössä on vanhus-sana. Se kuulosti hänen mielestään negatiiviselta. Kysyin, olisiko hänellä parempi ehdotus kuvaamaan tätä ikävaihetta.

Hän oli selvästi ajatellut asiaa pidemmän aikaa, sillä vastaus tuli heti: ”Ihanat ikivireät”. Kirjoitin sanat muistiin, sillä pidin tuosta ilmaisusta, mutta ennen kaikkea sana kuvasi mielestäni Helenaa itseään. Tutkimussuunnitelmani oli saanut näin alkunsa, ensimmäiset sanansa ja tajuntaani piirtyi kuva elämänmyönteisestä Helenasta ja vanhuudesta, joka on arvokas ja rikas vaihe ihmisen elämänkaaressa. Myöhemmin ymmärsin, että kun liitän näihin sanoihin rakkauteeni taiteeseen ja elämän mielekkyyteen taiteen tuomien mahdollisuuksien kautta, minulla on mahdollisuus auttaa vanhuksia kokemaan elämänsä Helenan tavoin.

Opinnäytetyöni aiheena on vanhustyön arjen elämän kehittäminen kulttuuripalvelujen ja taiteen eri menetelmien avulla. Tutkimuksen tehtävänä on selvittää, millaisia kulttuurisia toimintamuotoja ja palveluja voidaan tarjota ikääntyneille ihmisille ja kuinka toimintaa palvelutaloissa ja vanhustenkeskuksissa voitaisiin kehittää siihen suuntaan, että vanhukset kokisivat vanhuutensa arvokkaaksi ja onnelliseksi ajaksi. Tutkimuksen tehtävänä on myös selvittää taidelähtöisten menetelmien käyttöä hoitotyön ammattilaisten työssä eli onko taiteelliselle toiminnalle mahdollisuuksia ja kuinka Taika-hanke eli Taide kohtaa hoivan -hanke vaikutti toimintaan ja hyvinvointiin Syystien palvelutalossa. Pyrin myös tässä opinnäytetyössäni vastaamaan kysymykseen, kuinka viriketoiminta ja kulttuuripalvelut voitaisiin järjestää palvelutalossa niin, että sekä asukkaiden että hoitohenkilökunnan hyvinvointia voitaisiin yhteisöllisin toimenpitein edistää.

Keskeisinä käsitteinä opinnäytetyössäni ovat taide- ja kulttuuripalvelut, vanhusten palvelut ja sosiaali- ja terveysala, julkinen rahoitus, innovatiiviset työkäytännöt ja tulevaisuus, yhteisöllisyys, osallistaminen ja hyvinvointi.

Arjen erilaisia toimintamuotoja kutsutaan vanhustyössä tällä hetkellä viriketoiminnaksi. Sana on kulkenut vanhustyössä jo pitkään. Olen liittänyt opinnäytetyöhöni osaksi myös asukastyön viriketoiminnan kehittämisen, koska toimin tämän alueen ohjaajana Syystien palvelutalossa ja taidelähtöisten työmenetelmien käyttäminen on yksi osa viriketoimintaa. Mielestäni vanhustyön tulevaisuudessa voitaisiin ottaa yleiseen käyttöön termi virkistys- ja kulttuuritoiminta. Tämän termin käyttöön ottamisesta keskusteltiin ensimmäisen kerran 2.3.2011 Helsingin kaupungin virikeohjaajien kokouksessa ja muutosehdotuksen teki ohjaaja Petra Karttunen.

Virkistys- ja kulttuuritoiminta kuvaa paremmin vanhustyön tulevaisuuden näkökulmaa ja se antaa erilaisen merkityksen toiminnan kehittämiseksi.

Opinnäytetyöprosessin kulku Syystien palvelutalon asukkaan Helena Ilaskarin ”Ihanat ikivireät” – lausumasta kohti kehittämishanketta Syystien palvelutalolle eteni seuraavasti. Tutkimuksen alussa tehtiin aineistoanalyysi siitä, mitä kulttuuritoiminta on sosiaali- ja terveysalalla ja millaista se voisi olla tulevaisuudessa. Tutkimusmenetelmäksi valittiin toiminnallinen tutkimus, jonka tehtävänä ja tarkoituksena on osallistaminen käytännönläheisesti. Kvalitatiivisella kyselylomaketutkimuksella haettiin tietoa kolmesta kehittämishankkeeseen liittyvästä aihealueesta. Ensinnäkin kysyttiin Taide kohtaa hoivan -hankkeen päättyessä hoitohenkilökunnan palaute hankkeesta lokakuussa 2010. Toimintatutkimukseen liittyneistä kahdesta työhyvinvointia tukevasta taidetyöpajasta kerättiin myös kirjallinen palaute hoitohenkilökunnalta. Seuraavaksi hoitohenkilökunnalle jaettiin kyselylomake viriketoiminnan kehittämisestä marraskuussa 2010. Kehittämishankkeessa yhdistyvät aineistoanalyysi, työmenetelmien kehittämisen tarkastelu toimintatutkimuksellisin keinoin ja kyselyjen kautta saatu tieto. Kehittämishankkeen tavoitteena on taidesisällöisen toiminnan vaikuttavuuden tutkiminen eli voiko taiteen avulla uudistaa palvelutalojen toimintaa ja voiko taide toimia hoitohenkilökunnan ammatillisen hyvinvoinnin vahvistajana. Tavoitteena on uudenlaisen työskentelymallin kehittäminen ja keskustelun käynnistäminen kulttuurin monipuolisesta hyödyntämisestä Syystien palvelutalossa ja Helsingin kaupungin vanhusten vastuualueella tulevaisuuden vanhustyössä.

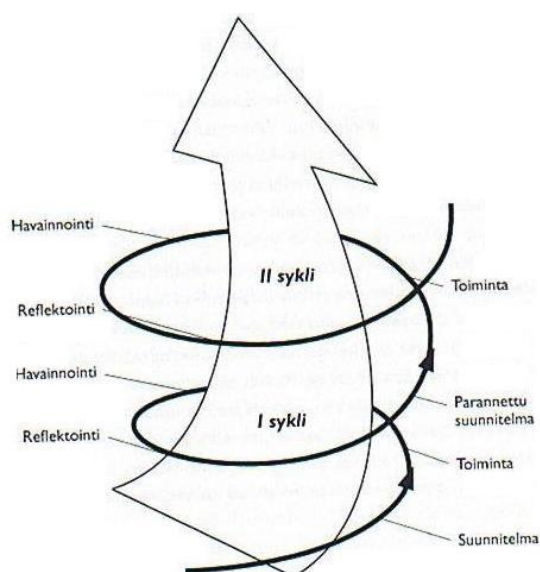
2. TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

2.1. Kehittämishanke toiminnallisena tutkimuksena

Toimintatutkimus on yhteisöllinen prosessi, jossa ovat mukana tutkija, usein ohjaaja, kollegat ja vertaisryhmä. Toimintatutkija kuuluu henkilökohtaisesti siihen sosiaaliseen yhteisöön, jota hän tutkii. Toimintatutkimusta tehdään aidoissa oloissa niin, että siitä

on mahdollisimman paljon käytännön hyötyä. Toiminnallista tutkimusta palvelee praktinen tiedon intressi. Tarvitsemme ymmärrystä ihmisenä olemisesta, yhteiskunnasta, historiasta, sivistyksestä ja kulttuurista. Ihmisen ja yhteiskunnan toimintaa tulkitaan ihmisten itselleen ja yhteisölleen asettamista päämääristä ja inhimillisestä toiminnasta käsin. Käsitteellisiä välineitä tähän tietämisen tapaan tarjoaa hermeneutiikka eli ymmärrys ja tulkinta kehkeytyvät hiljalleen toimintatutkimuksen kuluessa. Tässä tutkimuksessa myös toimintatutkijan oma välitön kokemus ja havainnot ovat osa aineistoa. (Heikkinen, Rovio, Syrjälä 2008, 16-20.) Tämä tutkimus pohjautuu intentionaalisuuteen eli taide toimii tarkoituksellisenä väliintulona vanhustyöalalla työn kehittämisessä. Tutkimuksessa inhimillistä toimintaa pyritään ymmärtämään päämäärien ja motiivien kautta ja näin ollen tutkimuksessa on aristoteelinen tutkimustraditio. (Heikkinen ym. 2008, 21.) Toimintatutkimuksellani on kriittisemansipatorinen tiedonintressi. Tutkimuksella pyritään ammatilliseen kehittymiseen, toimijoiden parantuneeseen itseymmärrykseen ja uudenlaiseen tietoisuuden kehittymiseen. Päämääränä voidaan nähdä myös toiminnan vaikuttavuus, vapautuminen perinteisiin kiteytyneistä ja itsestään selvinä pidetyistä ajatusmalleista sekä pyrkimys muuttaa organisaatioita vapauttamalla niitä perinteisiin sitoutuneista ja itsestään selvinä pidetyistä ajatusmalleista. Omalla työpaikallani Syystien palvelutalossa koen myös, että tutkijan roolini on käynnistää ja koordinoita muutosta ja jakaa vastuu muutoksesta yhdessä hoitohenkilökunnan kanssa. Tutkijan ja osallistujien suhde on siis yhteisvastuullinen. (Heikkinen ym. 2008, 47.)

Kuvio 1.

Toimintatutkimuksessa työn kehittämisen tapahtuu spiraalimaisesti perusidean, suunnittelun, toiminnan ja arvioinnin kautta. Olennaista on tutkiva ote työhön ja sen kehittämiseen (ks. Kuvio 1, toimintatutkimuksen spiraali).

Tutkimuksessa on käytetty kvalitatiivista tutkimusotetta selvittäessä Taika-hankkeen vaikutusta, viriketoiminnan

kehittämistä ja taidetyöpajojen vaikutusta hoitohenkilökunnan työhön kyselylomakkeilla. Kyselylomaketutkimuksilla haluttiin kartoittaa hoitohenkilökunnan mielipiteet sekä kokemukset ja osallistaa henkilökuntaa tällä tavoin kehittämishankkeeseen. Tarkoitus on, että tutkimuksen kautta tuleva tieto on yleisesti vanhusten palvelutalojen ja vanhustenkeskusten käytettävissä viriketoiminnan ja vanhusten hoidon kehittämisessä (ks. Liite 4, kyselylomakkeet s.89-92).

Toimintatutkimuksellisen kehittämishankeeni tavoitteena on kehittää työyhteisön toimintaa yhdessä hoitohenkilökunnan kanssa. Tutkimuksessa pyritään valamaan uskoa ihmisten toimintamahdollisuuksiin ja omiin kykyihin ja voimaannuttamaan heitä taiteen avulla. Työpaikallani Syystien palvelutalossa kokeiltiin hoitohenkilökunnan kanssa taidetyöpajatoimintaa. Taidetyöpajoista, joita järjestettiin kaksi, on selvitys liitteissä 2 ja 3 sivuilla 85-88 ja valokuvia sivuilla 94-97. Kehittämishankeen toinen osa on kyselylomaketutkimus viriketoiminnasta. Toiminnallisessa tutkimuksessa, mikä oli alkuperäinen suunnitelmani, olisi paneuduttu pelkästään taidetyöpajojen ja taidelähtöisten työmenetelmien juurruttamiseen palvelutalon toimintaan ja tällaisen toiminnan kehittämiseen tarvitaan runsaasti aikaa. Siihen emme päätyneet hoitohenkilökunnan työvuorojärjestelyjen aiheuttamien vaikeuksien takia. Hoitotyöhän on vuorotyötä.

Syystien palvelutalo on ollut mukana Taide kohtaa hoivan-hankkeessa eli Taika-hankkeessa vuosina 2009-2011. Taika-hankkeen tarkoituksena on ollut taidelähtöisten työmenetelmien juurruttaminen sosiaali- ja terveysalalle. Työpaikallani järjestettiin Taika-hankkeen aikana ja sen jälkeen erilaisia taidetyöpajoja henkilökunnalle. Taidetyöpajojen tarkoituksena oli antaa henkilökunnalle kokemuksia siitä, kuinka taidetta voidaan soveltaa asukastyöhön ja siirtää hoitotyöhön omakohtaisen kokeilemisen ja kokemuksen kautta. Taidelähtöiset menetelmät voivat parhaimmillaan herättää työntekijöiden oman luovuuden ja tuoda työhön erilaisen voimaannuttavan näkökulman. Taidetyöpajoilla oli myös toinen päämäärä ja se oli huomion kiinnittäminen henkilökunnan työhyvinvointiin ja työssä jaksamiseen. Taiteen avulla voidaan monin tavoin lisätä ihmisten henkisiä voimavaroja ja auttaa jaksamaan vaativassa hoitotyössä. Usein työyhteisöissä kokeillaan hankkeiden myötä työn kehittämisen mahdollisuuksia ja halusin tutkia hankkeen vaikutuksia

vanhusten palveluasumisessa (ks. Liite 1, s.79-84). Kyselylomaketutkimuksella hoitohenkilökunnalle selvitettiin hankkeen vaikutuksia hoitotyöhön (ks. sivut 39-42).

Kehittämishankkeeseen liittyen hoitohenkilökunnalle järjestettiin kaksi taidetyöpajaa, joissa tavoitteena oli työhyvinvoinnin lisääminen. Työpajoissa toimi mentorijana Diakonia-ammattikorkeakoulun Taika-hankkeen projektikoordinaattori Eila Sainio. Tarkoitus on myös johdattaa hoitotyön mahdollisuuksia siihen suuntaan, että taidetoiminnalla voitaisiin nähdä sekä yksilölliset että yhteisölliset positiiviset vaikutukset ikääntyneiden ihmisten hoitotyössä ja palveluasumisessa, mutta myös yhteisölliset vaikutukset hoitohenkilökunnan keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Päädyin tekemään kehittämishankkeen sen vuoksi, että Taika-hankkeen myötä työyhteisömme oli jo saanut kokemuksen ja runsaasti tietoa taiteen soveltavaan käyttöön vanhusten hoitoalalla ja toimin alalla, jossa uudenlaisten työmenetelmien kehittäminen on ajankohtainen asia. Viriketoiminnan kehittämisessä katsoin hyväksi tehdä kyselyn hoitohenkilökunnalle, koska heillä on jokapäiväinen kontakti palvelutalon asukkaisiin ja he useimmiten tuntevat asukkaat pitkältä ajalta ja tietävät asukkaiden elämän historian, tarpeet ja toiveet. Kyselylomaketutkimuksella haettiin vastauksia siihen, kuinka viriketoimintaa voidaan kehittää niin, että se saataisiin palvelemaan paremmin asukkaiden arkea. Tarkoituksena oli myös selvittää, kuinka viriketiimin ja hoitohenkilökunnan yhteistyötä voitaisiin kehittää. Kyselylomaketutkimus tuotti runsaan aineiston.

2.2. Toimija-tutkijan rooli

Toimintatutkimuksen tavoitteena on kehittää työyhteisön toimintaa, joten toimija-tutkijalta edellytetään kiinnostusta havainnoida, analysoida ja ymmärtää muutoksia. Hänen on oltava valmis antamaan muutokseen oma työpanoksensa. Omaa työtään kehittävää tutkijaa voidaan kutsua toimija-tutkijaksi. Toimija-tutkijalla on yleensä käytännön kokemusta tutkimuskohteestaan ja hän haluaa selvittää, voisiko asioita tehdä toisin tai entistä paremmin. Toimija-tutkija tuntee tutkimusaiheensa aiemman tutkimuksen, kirjallisuuden ja kokemuksensa pohjalta ja hän tarkastelee kehittämisprosessia työyhteisön ulkopuolisena asiantuntijana, vaikka hän kuuluukin

työyhteisöön. Hän osallistuu muutosprosessiin ja tutkimusaineiston tuottamiseen. Työyhteisössä muutos voi näkyä esimerkiksi asiakaspalvelun, johtamiskulttuurin tai työtulosten paranemisena. (Heikkinen ym. 2008, 94-95.)

Tutkimukseni käynnistyy halusta kehittää omaa työtäni ja työyhteisöäni. Haluan selvittää, voisiko asioita tehdä toisin vanhusten palvelutalossa. Tutkijan roolini muotoutui siten toimija-tutkijaksi. Tutkimuksessa on mukana kirjallinen katsaus aiheeseen sekä Taika-hankkeeseen eli Taide kohtaa hoivan-hankkeeseen, mikä toimii katalysaattorina muutokselle. Kokeilimme työyhteisössä taidelähtöisiä menetelmiä hankkeen aikana ja tutkimuksen aikana. Tutkimuksen päämääränä on vaikuttaminen vanhusten arkielämään ja hoitohenkilökunnan työhön, tiedon lisääntyminen ja sitä kautta muutos asiakaspalveluun. Toimija-tutkijan tehtävänäni on käynnistää muutos ja rohkaista hoitohenkilökuntaa kokeilemaan uusia käytäntöjä, jotta asukkaiden elämä syksyllä 2011 käynnistyvässä uudessa Syystien monipuolisessa vanhustenkeskuksessa olisi mielekästä ja viihtyisää ja hoitohenkilökunta jaksaisi työssään paremmin.

Onnistuneen toimintatutkimuksen jälkeen asiat työpaikalla ovat eri tavalla kuin ennen sitä. Muutoksia tapahtuu sekä ajattelutavoissa että sosiaalisen toiminnan käytännöissä. Toimintatutkijan omatkin ajatukset muuttuvat tutkimusprosessissa. Uudet käytännöt eivät kuitenkaan aina ole heti tunnistettavissa ja uuden tiedon hankinta ja kokeilu pitemmän ajan kuluessa tuottavat uutta informaatiota siitä, mihin suuntaan työtä kannattaa jatkaa. (Heikkinen ym. 2008, 86.)

3. KULTTUURITOIMINTA SOSIAALI- JA TERVEYSALALLA

Käsittelen aluksi luovuutta, kulttuurin käsitettä ja osallisuutta kirjallisuuskatsauksen kautta. Tässä yhteydessä selvitän, millaista kulttuuritoimintaa voisi olla sosiaali- ja terveysalalla, mitä siitä tänä päivänä tiedetään ja miten sitä on tutkittu. Seuraavissa luvuissa on tietoa taiteen ja hyvinvoinnin yhteyksistä, ikä-ihmisten kuntoutuksesta taiteen avulla, millaisen kumppanuuden sosiaalielämä ja kulttuurielämä voisivat lopulta luoda ja viimeiseksi pohdin, millaista voimaa kulttuurin avulla voitaisiin tuoda

työyhteisöihin ja ihmisten elämään siellä. Kulttuurista voimaa – osiossa haluan myös tuoda esiin laajemman perspektiivin hyvinvointipalveluiden järjestämiseen Suomessa.

Luovuus on ihmiselle synnynnäistä ja luontaista toimintaa. Ihminen sitoutuu yhteisöön ja ympäristöön sosiaalisten ja kulttuuristen merkitysten kautta. Vapaa ja luova ilmaisu synnyttää taidetta ja kulttuuria. Taide voidaan nähdä myös todellisuuden hahmottamisen ja tietämisen tapana. Taiteessa ja kulttuurissa työskentään yksilöllistä ja yhteisöllistä identiteettiä, keskustellaan arvoista ja tehdään näkyväksi ympäristön ilmiöitä. Taide ja kulttuuri vaikuttavat yhteiskunnan ja yhteisöjen kehitykseen, koska niihin liittyy henkisiä, sosiaalisia ja taloudellisia voimavaroja. Kulttuurin ja taiteen merkitys on tullut yhä tärkeämmäksi ja se vahvistuu tulevaisuudessa yhteiskuntapolitiikassa monilla eri aloilla. Yhteiskuntapolitiikassa ei vielä kuitenkaan tunnisteta taiteen ja kulttuurin kokonaisvaikuttavuutta. Kulttuuri ja taide ovat kuitenkin osa yhteisön kommunikaatiota. (Kulttuuri – tulevaisuuden voima 2010, 9-10.)

Kulttuurin käsitettä pidetään vaikeana ja ongelmallisena. Kulttuurin käsitteen varhaista käyttöä leimasi oman paikan ottaminen maailmassa ja toiminta siinä, konkreettinen elämismaailma. 1800-luvulla kulttuurin ja yhteiskunnan käsitteet eriytyivät toisistaan. Tällöin syntyi sivistysideologinen kulttuurikäsitte, jossa sosiologit ja antropologit määrittivät kulttuurikäsitettä omista katsantokannoistaan. Taide keskellä elämää -teoksessa ehdotetaan modernille ajattelulle merkityksellistä ajattelutapaa: kulttuuri on keskellä elämää. Juuri sitähan kulttuuri on monissa erilaisissa ilmenemismuodoissaan. (Bardy ym. 2007, 279-286.)

Oikeus osallisuudesta liittyy ihmisoikeuksiin kaikilla ihmisillä. Se on merkityksellistä myös ikääntyneille ihmisille. Osallisuus kulttuuripalveluihin pitäisi taata kaikille ihmisille, niin omassa kodissa asuville kuin sosiaali- ja terveyspalveluiden piirissä oleville ihmisille. Opetusministeriössä on valmisteltu yhteistyössä Sosiaali- ja terveysministeriön ja laajapohjaisen asiantuntijajoukon kanssa toimintaohjelmaa vuosille 2010-2014 ja sen tavoitteena on edistää taiteen ja kulttuurin mahdollisuuksia terveyden ja hyvinvoinnin tukena kaikissa elämäntilanteissa. (Liikanen 2010, 27.) Taiteen ja kulttuurin materiaalina on koko elämä kokonaisuudessaan. Taide tukee

ihmisen hyvinvointia ja elämänhallintaa. Taiteellisessa työskentelyssä yksilöllä on mahdollisuus toteuttaa itseään ja luovassa prosessissa ihminen on vapaa tekemään valintoja ja määräämään omaa toimintaansa. Taiteellisen työskentelyn avulla on mahdollista ylittää omia rajojaan, kokeilla uusia haasteita sekä löytää itsestään uusia kykyjä ja ulottuvuuksia. Taide antaa mahdollisuuden onnistumisen kokemiseen ja tällä on edelleen ihmisen voimavaroja kasvattava merkitys. Taiteen harrastaminen synnyttää myös yhteisöllisyyttä ja verkostoja ja nämä syntyessään auttavat ihmisiä elämän hallinnassa.

Työelämän kehittämisessä ja rikastuttamisessa taiteella on merkittävä asema. Taidetta käytetään työyhteisöissä ja yrityksissä viihtyisyyden ja esteettisyyden lisääjänä, mutta sitä käytetään yhä enemmän myös työyhteisöjen kehittämiseen. Taiteen avulla voidaan vaikuttaa keskittymiskyvyn parantamiseen ja ongelmien havaitsemiseen. Sen avulla voidaan lisätä huolellisuutta, tarkkaavaisuutta ja kykyä prosessien ohjaamisessa. Taiteellisessa työskentelyssä yksilö on tilanteissa, jotka vastaavat ongelmanratkaisutilanteita. Taiteen avulla voidaan siis tukea yksilön henkilökohtaista kehitystä ja auttaa uusien luovien voimavarojen löytämisessä. Taide antaa voimaa ja henkistä hyvinvointia, mikä auttaa ihmisiä jaksamaan varsinkin tämän päivän vaativassa työelämässä. (Taidepaussi, Taide ja hyvinvointi 25.3.2010.)

Eriytyneessä työnjaossa tapahtuvat murtumat ja yhteensulautumiset mahdollistavat ja kannattelevat yhteisöllistä taidetoimintaa, jossa toisistaan etäällä olevat tahot voivat solmia yhteistyösuhteita. Yhteisöllisessä taidetoiminnassa kansalaiset pääsevät taiteilijoiden opastuksella taiteen keinoin tutkimaan suhteitaan. Samalla taiteilijat pääsevät kosketuksiin uusien todellisuuksien kanssa. Olennaista on ihmisten yhteinen toiminta. Tila, joka syntyy kun ihmiset kokoontuvat yhteen, kommunikoivat ja toimivat yhteisissä asioissa. (Bardy ym. 2007, 24-25.) Mielestäni yhteisöllisessä taidetoiminnassa voidaan nähdä ja nähdäänkin nykyään monenlaisia soveltamismahdollisuuksia ja kokeiluja niin ohjaajien, opettajien kuin menetelmien ja toimintojen suhteen. Suomessa koulutetaan paljon taiteilijoita ja kulttuurialan ammattilaisia ja nykypäivänä soveltavan taiteen alueella pitää nähdä myös suuri työllistävä vaikutus hyvinvointipalvelujen alueella.

Teoksessa Taide keskellä elämää (2007, 24) Cecilia von Brandenburg pohtii, kuinka taiteellinen toiminta kestää työelämän tulosajattelun paineet. Hän kirjoittaa, että työhyvinvointi keskustelussa peräänkuulutetaan juuri nyt uutta välittämisen kulttuuria. Entinen työntekijä välineenä -ajattelu ei enää sovi, sillä ihmiset voivat pahoin. Hän toteaa, että on tarpeellista nähdä työelämä, arki, työntekijä ja ihminen uudenlaisena kokonaisuutena. Uusi tilanne vaatii näkökulmien tarkistamista sekä työelämän että taiteen puolelta. Taiteellisen toiminnan vaikuttavuutta on pystyttävä arvioimaan silloin, kun on kysymys taiteen käytöstä koulutuksellisenä tai terapeuttisena välineenä. Brandenburg kysyy edelleen, onko taide kuitenkin palvelemissa vain tehostamistendenssiä eli onko työssä jaksamisen tukemisen takana se, että ihmisestä halutaan ottaa vielä enemmän irti. Työssä jaksamisen tukemisen on kuitenkin oltava pohjimmiltaan toimintaa, joka koskee kaikkia työssä käyviä ja siinä on pyrittävä elämän laadun parantamiseen. (Bardy ym. 184-186.)

Kun taidelähtöisiä menetelmiä tuodaan työpaikoille ja tarkoituksena on hyvinvoinnin ja työhyvinvoinnin lisääminen, niin silloin se palvelee eettisiä tarkoituksia. Asiat eivät ole yksinkertaisia ja käsitteellinen uudistaminen on tarpeellista. Jos tai kun taide liitetään työhyvinvointiajatteluun, siitä voi tulla pahimmassa tapauksessa hallitseva elementti ihmisten vapaa-aikaan, joka alistetaan työtehokkuuden alttarille. Näinhän on käynyt jo jossain mielessä liikunnalle. Taide on ihmisen elämässä paljon herkempi alue kuin liikunta. Parhaassa tapauksessa taide voi tuoda pehmeitä arvoja työelämän kovaan ytimeen. Se voi opettaa inhimillisyyttä ja toisista välittämistä. Se voi merkitä tunteiden, sielun ja hengen ilmaisutilaa työyhteisössä. Taide ei avaudu, jos sen ääressä ei pysähdy ja avaa aisteja kokemukseen. Taide voi tuoda tunteen vapaudesta ja itsemääräämisen mahdollisuudesta. Se voi tuoda merkityksiä ja sisältöjä siihen, kuinka oma sisäisyys liittyy toisiin ympärillä oleviin ihmisiin (työyhteisö) ja tekemiseen (työ). Työhyvinvointi ajattelu odottaa nyt paradigmaattista muutosta, jossa taiteen tulo tehdään mahdolliseksi työpaikoille. (Bardy ym. 184-186 ja 200.)

Etsittäessä muutoksia työhyvinvoinnin parantamiseen painotetaan myös johtamistapojen muutosta. Taiteen laajempi käyttö työelämässä on mahdollisuus, jonka ensimmäisenä portinavaajana tai vastuksena toimii johto. Toisena portinavaajana tai vastustajana ovat itse taiteilijat. Siksi tarvitaan ennakkoluulotonta

vuoropuhelua. Tuoreet ideat, uusien mahdollisuuksien etsiminen, niiden kokeileminen ja systemaattinen tutkiminen tuovat terveyden edistämiseen ja hyvinvointipalvelujen kehittämiseen sen avoimen, aktiivisen ja suoraan palvelujen käyttäjien tarpeisiin suuntautuvan toimintatavan, jota yhteiskunnassamme juuri nyt erityisesti tarvitaan. Uudet toimijat ovat tervetulleita suomalaisten yhteisiin terveystalkoisiin (Bardy ym. 2007, 184-186 ja 200.)

3.1. Taiteen hyvinvointi- ja terveysvaikutukset

Kulttuurin yhteyksiä hyvinvointiin ja terveyteen on tutkittu ainakin lääketieteen, hoitotieteen, kasvatustieteiden, yhteiskuntatieteiden sekä taiteen ja kulttuuritutkimuksen metodein. Erityisesti tutkimukset taiteen vaikutuksista kuntoutukseen, mielenterveyteen ja muistisairauksiin ovat tärkeitä gerontologian näkökulmasta.

Taiteella hyvinvointiyhteiskunnan uudistamisessa etsitään ja luodaan yhteyksiä muuttuneissa yhteiskunnallisissa oloissa. Kyse on monialaisesta vuoropuhelusta, jossa katseet kohdistuvat taiteen ja hyvinvoinnin arkisiin suhteisiin. Taide voi toimia hyvinvointiyhteiskunnan uudistajana perinteisin tavoin eli olemalla kriittinen, osoittamalla epäkohtia, puolustamalla tasa-arvoa, olemalla heikkojen, köyhien ja osattomien asialla, mutta myös paljastamalla. Meille suomalaisille on kovin tyypillistä ajatella, että kaikilla asioilla on oltava jokin funktio kokonaisuuden kannalta, mutta ihmisillä pitää olla aikaa ja tilaa ottaa vastaan. Tuo tila, jossa ihminen on sitä, mitä on, on välttämätön hyvinvoinnille. Kasvusuuntautuneessa yhteiskunnassa kulutus päättyy silloin, kun ihminen on kulutettu loppuun. Yhteiskunnassa täytyy olla kilpailuvapaita vyöhykkeitä ja taide on sellainen, vapauden tila kovassa materialistisessa maailmassa. Ihmiset ovat harjoittaneet taidetta jo kauan ennen kaupankäyntiä tai tiedettä. Eloojäämistaistelussa ja yhteistyön kehittämisessä taiteella on ollut merkittävä sivilisaatiohistoriallinen tehtävä ja paikka. Taiteen ja elämän likeinen suhde on järjestyksen ja merkityksen luomista ja tästä suhteesta syntyy kulttuurin ymmärrys. Siinä äly, tunteet, tiedot, taidot, havainnot ja kokemukset

liittyvät toisiinsa. Ihminen on oman elämänsä tekijä ja kokija, hänen elämänsä ei määritetä ulkopuolelta. (Hanna-Liisa Liikanen 2003, 36-64.)

Luovuus säilyy vanhetessakin ja ikäihmiset hyötyvät taiteesta ja kulttuuriin liittyvästä toiminnasta monin tavoin. Ihmisen hyvinvoinnin kannalta Liikanen esittää kulttuuri- ja taidetoiminnalla olevan neljä välineellistä vaikutusta. Ensimmäinen ja tärkein osana ihmisen tarpeita, on taide elämyksenä ja nautintona sellaisenaan. Toisena on taiteen yhteys hyvään elämään, terveyteen ja työkykyyn. Tärkeää on myös taiteen vaikutus fyysiseen terveyteen osana kuntoutumista. Kolmantena on kulttuurin ja taiteen harrastamisen myötä syntyvä yhteisöllisyys ja verkostoituminen, joiden kautta hallitsemme elämäämme paremmin. Neljäntenä on taiteen, arkkitehtuurin, sisustamisen ja rakennetun ympäristön vaikutukset elinympäristön ja työympäristön viihtyisyyden luomisessa. Kaunis ympäristö ja luonnon elementit ympäristössä edesauttavat kuntoutumisessa ja virkistävät monin tavoin. (Liikanen 2003, 36-64.)

Terveys ja taide ovat suhteellisia asioita, joiden määrittely riippuu paljon myös arvovalinnoista. Ihmisen hyvinvointiin kuuluvat olennaisina osina sekä terveys että ympäröivä kulttuuri taideilmiöineen ja taideteoksineen. Terveys koostuu sekä somaattisesta että psyykkisestä terveydestä. Luovien menetelmien käytöllä on erityisesti mielenterveyden hoidossa pitkät perinteet ja perusteita ns. luovuusterapioille löytyy tutkituista hyvinvointivaikutuksista. Nykypäivänä ihmisen hoitaminen luovuusterapian keinoin edellyttää terapeutilta vankkaa terveydenhuoltoalan tietämystä, erikoiskoulutusta sekä riittävää omakohtaista kokemusta käytettävästä terapiamenetelmästä, jotta hän voi hoitaa kohtaamiaan ihmisiä ammattitaitoisesti. Taideterapia on nykyisin yleisesti käytetty hoitomuoto psykiatriassa kaikkialla maailmassa. Eri luovuusterapioiden muotoja ovat kirjallisuus-, kuvataide-, musiikki-, tanssi-, elokuva-, video- ja valokuvaterapia, sosio- tai psykodraama sekä nukketeatteri hoidollisessa työssä (Bardy ym. 2007, 174-177.) Taiteesta lienee tulossa liikunnan rinnalla yksi seuraavan vuosikymmenen keskeisistä teemoista väestön ikääntymisen aiheuttamien yksilöllisten, yhteisöllisten ja yhteiskunnallisten muutosten liittyessä ja heijastuessa tavalla tai toisella meidän jokaisen elämään.

Taiteen, kulttuurin ja terveyden välisiä yhteyksiä ja vaikutuksia on tutkittu Suomessa, mutta erityisesti kansainvälisesti. Aihepiirin tutkimusten teoreettiset ja metodiset lähtökohdat poikkeavat paljon toisistaan. Taiteen sosiaalisia vaikutuksia on tutkittu sen sijaan vähän. Tutkimuskritiikin mukaan monista tutkimuksista on vaikea saada selville, mittaavatko tutkimukset vaikutuksia koettuun terveyteen vai elämänlaatuun ja hyvinvointiin, sillä käsitteiden sisällöt ovat kulttuurisidonnaisia ja määritellään eri maissa eri tavoin tai ne voivat olla määrittämättä kokonaan. (Liikanen 2010, 27.) Suomalaisessa ja ruotsalaisessa tutkimuksessa on löydetty yhteys kulttuuritoiminnan ja terveyden välillä. Markku T. Hyyppä (2001) on tutkinut Pohjanmaan ruotsinkielistä vähemmistöä, joka on paljon terveempää ja pitkäikäisempää kuin Pohjanmaalla asuvat suomenkieliset. Tutkija painottaa, että asia ei selity terveyteen liittyvillä tekijöillä kuten ravitsemuksella, liikunnalla tai alkoholinkäytöllä eikä perimässäkään ole eroja. Tutkijan mukaan Pohjanmaan ruotsinkielisillä on ns. sosiaalista pääomaa, mikä tarkoittaa osallistumista ja harrastustoimintaa. Ruotsinkielisillä on enemmän vapaaehtoista osallistumista, kuoro- ja musiikkitoimintaa sekä kotiseututoimintaa. Kulttuuriharrastuksilla on vaikutus koettuun terveydentilaan ja ihmisten hyvinvointiin. (Hyyppä ja Liikanen 2005, 92.)

Ruotsalaisessa tutkimuksessa on havaittu samansuuntaisia tuloksia kuin Markku T. Hyyppän tutkimuksissa. Tutkija Boinkum Benson Konlaanin (2001) sosiaali-lääketieteen alaan kuuluva väitöskirja tarkastelee kulttuuriharrastusten vaikutusta sekä mitattavaan että havaittavaan terveydentilaan. Konlaan toteaa, että kulttuuriin harrastuksiin osallistumisen aloittamisella saavutetaan sama taso koetussa terveydentilassa kuin pitkään osallistuneilla tutkittavilla. Tämä piti paikkansa myös päinvastaisessa tilanteessa eli jos kulttuuriharrastukset jäivät pois, ihmisten terveydentila tuntui huononevan. Yhtenä selittävänä tekijänä Konlaan havaitsi olevan kulttuurielämysten tuottaman yhteisöllisyyden, joka lisää hyvinvointia. (Työhyvinvointia kulttuurista 2010, 1).

Tutkimusten tulokset ovat päättyneet suurelta osin myönteisiin terveys- ja hyvinvointikytköksiin, mutta kriittisiä kysymyksiä on asettanut Kenneth Jansson (2008) tutkimusten ristiriitaisten tulosten taustoista. Hän kysyy, liittyvätkö kulttuuriaktiiviteettien terveysvaikutukset ihmisen sosiaaliseen asemaan. Tässä hän viittaa Pierre Bourdieun väitteeseen siitä, että korkea koulutus, parempi palkkaus,

arvostettu ammatti ja asema lisäävät kulttuuriaktiviteetteja. Toinen näkökohta on se, että kulttuuriaktiviteetit ovat vaatimukseltaan erilaisia, jolloin esimerkiksi omakohtainen luomistyö ja osallistumisen aste siinä on erilainen kuin vaikkapa siinä, että ihminen käy elokuvissa, mikä on passiivista toimintaa. Kolmanneksi Johansson viittaa tutkimuksiin, joissa kulttuuriin osallistumisen tavoilla on merkitystä terveydelle eli yhdessä tekeminen vaikuttaa myönteisemmin terveyteen kuin yksin tekeminen. Cecilia von Otterin (2008) mukaan hyvä terveys voi olla edellytys rikkaalle kulttuurielämälle. Manchesterin Metropolitan yliopiston johdolla toteutettiin laaja Arts and Health -projektien arviointi. Kävi ilmi, että kulttuuri- ja taidetoimintaan osallistuminen vahvisti autonomisuuden ja oman elämän hallinnan tunnetta, terveellisiä elämäntapoja, hyvinvointia ja työtyytyväisyyttä. Taiteen tekemisen prosessimaisuus, luovuus ja sitoutuminen aukaisevat uudenlaisia näkökulmia työhön ja selittävät taiteen välittävää voimaa. Työskentelyn edetessä positiivisen ilmapiirin ja ympäristön luominen on koettu tärkeäksi ja yhteisymmärryksen määrä on lisääntynyt. (Liikanen 2010, 27-28.)

Kalifornialainen Center for Health Design on selvittänyt 1990-luvun lopulla sitä, kuinka paljon on olemassa näyttöön perustuvia tutkimuksia hoitoympäristön vaikutuksista. Tällaisia tutkimuksia on yli 600. Näissä tuloksissa painottuivat alueet, joissa tutkittiin potilaiden kosketusta luontoon, myönteisyyttä hoitoympäristössä ja mahdollisuutta vaihtoehtoisin valintoihin, sosiaalista tukea ja stressin vähentämistä. Näiden tutkimustulosten pohjalta on luotu Pebble-verkosto. Verkostossa mukana olevat sairaalat ottavat suunnittelussaan huomioon tilojen vaikutukset hoidollisuuteen, toiminnan tuottavuuteen sekä henkilökunnan pysyvyyteen ja rekrytointiin (Kotilainen 2008, Anath 2008, Liikasen 2010, 29 mukaan). Dementoivia sairauksia potevien ihmisten hoitoympäristölle on esitetty kriteerejä, joilla voidaan tukea heidän hoitajiaan sekä muistisairaita itseään. (Liikanen 2010, 29).

Hyvinvoinnin keskelläkään kaikinpuolinen terveys ei ole itsestäänselvyys. Terveystilaa indikoivat tilastot osoittavat, että diagnostisoitavaan masennukseen sairastuu kaikista suomalaisista elämänsä aikana noin viidennes. Sairastuneiden lisäksi masennus vaikuttaa myös perheisiin ja sairastuneen muuhun lähipiiriin sekä heidän työyhteisöihinsä. Muista mielenterveyden häiriöistä poiketen masennuksen aiheuttama sairastuminen on Suomessa kasvanut aivan hätkähdyttävästi viimeisten

10 vuoden aikana. Masennuksesta on tullut kansantauti, joka tulee WHO:n arvion mukaan olemaan vuoteen 2020 mennessä kaikkein merkittävin elämänlaadun painotetuilla elinvuosilla mitattu yksittäinen sairaustaakka. Mielenterveyden vaaliminen on siis kaikkien kansalaisten yhteinen haaste. (Bardy ym. 2007, 191.)

3.2. Ikäihmisten kuntoutus ja taiteen merkitys ihmisen hyvinvoinnille

Kuntoutus on Suomessa integroitunut osaksi yleisiä palvelujärjestelmiä. Se on vuosikymmenten kuluessa kehittynyt monipuoliseksi toimintakokonaisuudeksi. Sen avulla pyritään ennalta ehkäisemään ja korjaamaan sairauksiin, vammoihin ja sosiaaliseen syrjäytymiseen liittyviä haittoja. Yhtä tärkeää tämän ohella on tukea ihmisten hyvinvointia ja selviytymistä arkielämässä ja erilaisissa elämän siirtymävaiheissa. (eduskunta. artikkeli 136, luettu 25.3.2010.)

Yhteiskunnalliset muutokset ja tarpeet käyvät jatkuvaa vuoropuhelua keskenään. Työkuntoisen ja osaavan työvoiman saatavuuden turvaaminen sekä väestön ikääntyminen asettavat myös kuntoutustoiminnan uusien haasteiden eteen. Vanhusväestön määrää kasvattaa osaltaan myös eliniän pidentyminen. (eduskunta. artikkeli 136, luettu 25.3.2010.)

Taide tarjoaa vaihtoehdon lisääntyvien kuntoutustarpeiden vähentämiseksi. Taiteen ja kulttuurin kokeminen on tärkeää ihmisen elämänlaadun ja terveyden kannalta. Taide- ja kulttuurielämykset helpottavat yksinäisyyden ja masennuksen kokemusten ja vaiheiden aikana ja auttavat näin ihmistä löytämään merkityksen itselleen yksilönä ja yhteisön jäsenenä. Taide ja kulttuuri edistävät yleistä hyvinvointia (eduskunta.artikkeli 136, luettu 25.3.2010.)

Kokemuksia taiteesta vanhusten hoito- ja kuntoutustyössä on suhteellisen paljon. Vanhusten palvelutaloa voi tarkastella useasta näkökulmasta. Se on monen ihmisen päivittäisen arjen ympäristö. Henkilökunnalle se merkitsee työpaikkaa ja asiakkaille se on käyntipaikka, tilapäinen asuinpaikka tai pysyvä koti. Hoitolaitokseen joutuminen vaikeuttaa ja saattaa katkaista henkilön yhteydet hänelle aiemmin tärkeisiin

yhteisöihin ja ryhmiin. Hoitolaitoksessa kollektiivisesti koettu taide ja jaetut taidekokemukset voivat siten olla tärkeitä yhteisöllisyyden kokemuksessa ja ne voivat auttaa uusien kontaktien luomisessa. Parhaimmillaan taidekokemus on tunne-elämyksiä, uusia virikkeitä, luovuutta, erilaisuuden sietokykyä ja hetken unohdusta sen hetkisestä olotilasta. Taide luo asioille merkitystä ja sen avulla voi jäsentää ympäröivää maailmaa. (Bardy ym. 2007, 161-162.)

Asiat voidaan tehdä intuitiolla. Luovuus on myös kaikkien aistien summa. Vanhustyössä on paljon mahdollisuuksia tehdä asiat toisin. Kun muistisairailta eivät enää sanat riitä kertomaan, voidaan onnistumisen elämyksiä tuottaa vaikka kuvataiteen tai musiikin avulla toteaa Sipoon vanhustyön päällikkö Helena Räsänen haastattelussa Super-lehdessä. Ennen taideryhmien perustamista dementiaosaston ja palveluasumisen yksikön henkilökunta kävivät läpi kenelle taiteellinen toiminta sopisi parhaiten. Ryhmiin oli tullut vielä luonnollista muutosta, kun kaikki eivät olleet nauttineet niin selkeästi luovasta toiminnasta. Helena Räsänen ja osastonhoitaja huomauttavat, että taideryhmiä ei kannata ajatella tuottavuuden näkökulmasta. Sen tähden osallistujien määrä taideryhmässä ei tarvitse olla kovin suuri, asukkaan ja ohjaajan kahdenkeskinen kontakti ja keskustelu ovat tärkeä osa toimintaa. (Kähkönen 2009, 57.)

3.3. Sosiaalialan ja kulttuurielämän kumppanuus

Sosiaali- ja terveydenhuollon toimialueilla sosiaalinen melkein katoaa lääketieteellisen taakse ja alle. Monimutkaistuvissa ongelmissa ja palvelujärjestelmissä ja säästämisen ensisijaisuudessa yksilölliset ja sosiaaliset ulottuvuudet uhkaavat unohtua. Hyvinvointia kulttuurista – ajattelu, taiteen hyödyntäminen myös sosiaalisen hyvinvoinnin vahvistamisessa on nyt ajankohtaista alueellisesti ja valtakunnallisesti. (Bardy ym. 2007, 164.) Sosiaalinen toiminta on aina luovaa ja vain tämän luovuuden osana myös taide saa oman erityisen merkityksensä. Raymond Williams sanoo modernin kulttuurin käsitteessään, että me luomme inhimillisen maailman niin kuin olemme ajatelleet taiteen tulleen luoduksi ja se on perustelu hänen yleiselle sosiaaliselle kulttuurinäkemyselleen. (Pirnes, 2008,

84-93.) Taiteen käyttö hoito- ja kuntoutustyön apuna ei ole ongelmaton. Liikanen puhuu jopa kenttien kohtaamattomuudesta. Syynä ovat erilaiset toimintatavat. Taiteen kentän luovuus ja sosiaali- ja terveysalan toimenpidekeskeisyys ovat vaikeasti yhdistettävissä. Taiteeseen liittyy läheisesti kokeilevuus ja kokeilevuuteen epäonnistumisen mahdollisuus, hoitotyössä epäonnistuminen ei ole sallittua. Ristiriitoja aiheuttavat myös ammatilliset erot; taiteilijan työn vapaus ja hoitoyhteisön hierarkkisuus ja byrokraattisuus. Sosiaali- ja terveystoimen yksiköt ovat yleensä julkishallinnon ylläpitämiä, taiteilijat tulevat vapaalta kentältä erilaisista työelämäntilanteista. Taiteen käyttäminen tuo hoitotyöhön paljon uutta, erilaisia lähestymistapoja ja työmenetelmiä. Käytettäessä taidetta hoito- ja kuntoutustyön apuna tulee taiteella olla itseisarvoinen asema. Hoitolaitoksessa eri tavoin esille tuotava taide on yhtä oikeaa kuin mikä tahansa muukin taide. (Bardy ym. 2007, 162-163.)

Riikka Haapalainen pohtii teoksessa *Taide keskellä elämää*, onko tällainen ajattelu ”Utopiaa vai elämää”? Osallistavan taiteen tehtävä ei ole tavoitella utooppisia eli perusluonteeltaan kuvitteellisia yhteiskuntajärjestelmiä, vaan olla elämäntapoina ja toimintamalleina ympäröivässä todellisuudessa. Vahvistaa tunnetta ja kokemusta maailmasta. Tavoiteltu muutos on vastareaktiota modernin vieraantumisen ja välinpitämättömyyden tunteisiin. Kyse on kollektiivisen yhteisyyden löytymisestä, siitä että toisistaan vieraantuneet ihmiset löytävät yhteisen kokemuksen. Juuri tämänkaltaisen taiteellisen käytäntö ehdottaa moniarvoista yhteiskuntaa. Taide voi tuoda näkyviksi ne ääripäät, joille todellisuus rakentuu. Kun erilaisuudet tehdään näkyviksi taiteen keinoin, ne menettävät dogmaattiset painoarvonsa ja nousevat synnyttämään uudenlaista suvaitsevaisuutta. Tällöin taiteen päämääristä tulee elämän päämääriä. (Bardy ym. 2007, 225.)

3.4. Kulttuurista voimaa tulevaisuudessa

Julkisen talouden kestävyys tulee Suomessa taloudellisen taantuman myötä ongelmaksi 2010-luvulla. Kulttuuripolitiikan tehtäväalueet ovat laajentuneet kaiken aikaa, joten resursseja niiden hoitamiseksi pitää löytää entistä enemmän myös muilta yhteiskunnan sektoreilta. Taidetaustaisen osaamisen hyödyntäminen sosiaali- ja terveydenhuollossa kehittää tulevaisuuden kulttuuri-intensiivistä yhteiskuntaa ja yhä suurempi osa taide- ja taitoaineiden koulutusta saaneista työllistyy tulevaisuudessa perinteisten kulttuurialojen ulkopuolella. Kulttuurin kansantaloudellinen merkitys näkyykin välillisesti henkisen hyvinvoinnin edistämisessä, syrjäytymisen ehkäisyssä sekä Suomi-kuvassa.

Kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallin asetti 18.12.2008 toimikunnan valmistelemaan selontekoa kulttuurin tulevaisuudesta hallituksen strategia-asiakirjan mukaisesti. Toimikunnan yhdeksi tehtäväksi asetettiin kuvata ja arvioida mm. kulttuurin merkitystä ihmisen tasapainoiselle kehitykselle ja hyvinvoinnille sekä eri ikä- ja väestöryhmille. Toimikunnan tehtävänä oli myös selvittää sivistyksellisiä, taloudellisia, koulutuksellisia ja muita yhteiskunnallisia tekijöitä, joita kulttuurin edistäminen edellyttää. Toimikunnan tehtävänä oli myös arvioida julkishallinnon vastuuta ja yhteiskunnallisten toimijoiden roolia edellytysten luojina. Toimikunnalla oli lukuisia muitakin tehtäviä, mutta tähän on poimittu vain tässä kehittämishankkeessa vaikuttavat tehtävät. Toimikunta on jättänyt ehdotuksensa opetusministeriölle 9.3.2010 ja selonteon mukaan käynnistetään eri hallinnonalojen välinen sekä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välinen Taiteen ja kulttuurin politiikkaohjelma, jossa ovat mukana eri ministeriöt ja hallinnonalat seuraavasti: Opetusministeriö (OPM), Oikeusministeriö (OM), Puolustusministeriö (PLM), Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM), Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (STM), Ulkoasiainministeriö (UM), Liikenne- ja viestintäministeriö (LVM), Maa- ja metsätalousministeriö (MMM), Sisäasiainministeriö (SM), Ympäristöministeriö (YM) ja Valtioneuvostonkanslia (VNK). Taiteen ja kulttuurin sovellusten kerrannaisvaikutukset ulottuvat yhteiskunnan kaikille sektoreille ja hallinnonaloille ja ehdotetut poikkihallinnolliset eri sektoreiden väliset strategiat, ohjelmat ja toimenpiteet kootaan toteutettaviksi osana Taiteen ja kulttuurin politiikkaohjelmaa. (Opetusministeriö 2010, 34 -37.)

Lähtökohtana selonteossa on kulttuurin ja taiteen pysyvien ja muuttuvien tekijöiden, kestävien peruslinjojen sekä rakenteellisten muutosten tarpeen pohdinta pitkällä aikavälillä vuoteen 2035 saakka. Toimikunnan selonteossa sanotaan, että kulttuuri ja taide ovat inhimillisen olemassaolon itseisarvoisia ja välttämättömiä perusasioita ja niiden uutta luova vaikutus säteilee elämän kaikille alueille. Kulttuuri ja taide vaikuttavat suoraan ja sovelluksina yhteiskunnalliseen hyvinvointiin ja taloudelliseen toimintaan. Taustaselvityksessä keskeisimmiksi kulttuurin kehitykseen vaikuttaviksi näkökulmiksi nousi kuusi globaalia muuttujaa ja ne ovat väestökehitys, yhteisöllisyys, luova pääoma, ilmastonmuutos ja ympäristö, teknologia ja globalisaatio. Kulttuurin ja taiteen keskeisimpinä mahdollisuuksina piirtyi kolme tekijää, jotka ovat edellytys ja perusta kulttuurin yhteiskunnalliselle vaikuttavuudelle, ihmisten hyvinvoinnille ja kulttuuritoimialojen taloudelle. Ne ovat kestävä kulttuuri, kulttuurinen moninaisuus ja luovuus. Poliittisia linjauksia, arvovalintoja ja ratkaisuja tarvitaan seitsemälle eri alueelle. Nämä ovat taiteen ja kulttuurin arvo ja merkitys, kulttuuriperintö ja -ympäristö, kulttuurinen moninaisuus, yhteisöllisyys, luovuuden edellytykset, kulttuuripalvelut ja tuotannot, sivistykselliset ja kulttuuriset oikeudet sekä talous, työllistyminen ja toimeentulo kulttuuritoimialoilla. Menetelminä tavoitteiden saavuttamiseen ovat hallinnolliset ratkaisut, eri sektoreiden yhteistyö, rakenteelliset ratkaisut, sektorirajat ylittävä toiminta, teknologiset innovaatiot, yhteisöllinen media, taiteen ja kulttuurin uudet painopisteet ja sisäinen kehitys sekä sosiaaliset innovaatiot. (Opetusministeriö 2010, 3-31.)

Tulevaisuuden tärkein menestystekijä on luova pääoma. Sen ylläpitoon ja synnyttämiseen kuuluvat kulttuuriperinnön tuntemus, uusien ja luovien taitojen oppiminen ja kehittäminen, luovan työn edellytykset ja luovat ympäristöt. Tulevaisuudessa Suomen kulttuurista moninaisuutta luonnehtii kaksi voimakasta tekijää ja ne ovat väestön ikääntyminen sekä maahanmuutto. Kulttuuriseen moninaisuuteen kuuluvat rikas ja moni-ilmeinen kulttuuriperintö sekä kulttuuriympäristö, monipuoliset kulttuuripalvelut, eri-ikäisten ja erilaisia lähtökohtia edustavien ihmisten vuorovaikutus. Opetusministeriön selonteon mukaan vuonna 2035 kulttuurin hyvinvointivaikutusten tunnistaminen ja hyödyntäminen on edistänyt merkittävästi ikääntyneiden osallisuutta, aktiivisuutta ja toimintakykyä sekä vähentänyt laitoshoidon aiheuttamia kustannuksia yhteiskunnassamme. Myös

sosiaalinen syrjäytyminen on vähäistä, koska kulttuuria hyödynnetään sen ehkäisemisessä. (Opetusministeriö 2010, 33 – 34.)

Valtioneuvoston selonteko kulttuurin tulevaisuudesta eduskunnalle on julkaistu tammikuussa 2011 ja eduskunta on hyväksynyt selonteon johdosta mietinnön mukaisen kannanoton (eduskunnan kirjelmä 38/2010).

Tutkimukset tuovat esille sen, että luovuus ja tuottavuus ovat sidoksissa toisiinsa. Raha ei silti motivoi taidelähtöisten menetelmien kehittäjiä. Kun ihminen voi hyvin, hän on tuottavampi organisaatiolle. Taiteen keinoin voidaan vahvistaa organisaation yhteisöllisyyttä ja työyhteisöjä on kehitettävä pitkäjänteisesti (Organisaatiota kehitetään nyt taiteen keinoilla 2009, 1). Taide ei ratkaise mittavia yhteiskunnallisia ongelmia, kuten eivät mitkään muutkaan yksittäiset menetelmät tai strategiat. Taide tarjoaa kuitenkin kantavan tavan hillitä irrationaaliseksi kiihtynyttä teknokraattista rationalismia. Se luo vastavoimaa elämän kaventamiselle vaalimalla monipuolista ihmiskäsitystä. Perimmältään kyse on sen käsittämisestä, että tiede ja taide edustavat kahta erilaista ja rinnakkaista maailma- ja todellisuussuhdetta. Taiteen sivilisaatiohistoriallinen tehtävä, paikka ja merkitys ovat juuri nyt yhtä tärkeitä kuin menneinä aikoina. (Bardy ym. 2007, 32.)

Tavoitteiden saavuttamisen menetelmiä ovat hallinnolliset ratkaisut (verkostot, poikkihallinnollisuus) eri sektoreiden yhteistyömuodot (joustavat rahoitusmallit, poikkisektoraalisuus, taiteen ja tieteen yhteistyö), rakenteelliset ratkaisut (hallinnolliset rakenteet, virtuaalirakenteet), teknologiset innovaatiot (sulautettu tekniikka, uusi tallenneteknologia, ympäristötekniikka), yhteisöllinen media, sosiaaliset innovaatiot sekä taiteen ja kulttuurin uudet painopisteet ja sisäinen kehitys. Yhteenvetona ja toimenpide-ehdotuksina esitetään, että tulevaisuuden menestykseen kuljetaan kahta tietä eli säilytetään vanhaa ja arvokasta sekä kehitetään uusia kiinnostavia kokeiluja ja sovelluksia. Selonteossa tuodaan esille myös se, että kulttuurisen hyvinvointiyhteiskunnan palvelurakenteiden säilyttäminen, luovasta osaamisesta huolehtiminen ja kulttuuripalvelujen saatavuus kasvattavat yleisöjä, turvaavat kulttuurisia oikeuksia, luovat kotimarkkinoita, edistävät hyvinvointia sekä toimivat luovan ammattiosaamisen lähtökohtina. Selonteossa toiminnalliset

kehittämisehdotukset on tehty eri ministeriöiden välisenä yhteistyönä. (Opetusministeriö 2011, 26-28.)

Kimmo Kainulaisen mukaan (2005) elämänlaatu, alueen kulttuuripääoma ja työvoiman sijaintipäätökset vaikuttavat moniulotteisesti yritysten toimintaympäristöjen rakentumiseen. Osaava työvoima koostuu monimuotoisesta ihmisjoukosta ja elämänlaatuun liittyvät tekijät vaikuttavat ihmisten muuttopäätöksiin. Taustalla vaikuttavat haluttu elämäntapa, arvomaailma ja sosiaaliset suhteet sekä palvelut. Palveluihin kuuluvat päivähoito-, terveys-, elintaso- ja asumiskustannukset, ilmasto sekä kulttuuri- ja vapaa-ajanpalvelut ja näiden lisäksi paikkakunnan ilmapiiri ja tunnelma. Näillä asioilla on suuri merkitys ihmisten kokemassa onnellisuudessa mielestäni ja jo omaan elämäkokemukseeni suhteuttaen tiedän ja tunnen asian olevan näin. Kainulainen toteaa myös, että globalisoituvassa maailmassa kulttuurin välillinen vetovoimamerkitys entisestään kasvaa. Mielestäni kulttuurin avulla voidaan monin eri tavoin luoda uudenlaista yhteisöllisyyttä yhteiskunnan eri rakenteisiin ja se on tulevaisuuden voima. Pienessä mittakaavassa olen kokenut asian niin, että ”hyvä hakeutuu hyvän luo”. Tällä tarkoitan sitä, että ihmiset, jotka kokevat hyvän olon tunnetta ja onnellisuutta samoista asioista hakeutuvat asumaan samalle alueelle (kunnat ja kaupungit), samoihin työpaikkoihin tai merkityksellisiin työtehtäviin ja tekevät yhdessä työtä niiden asioiden eteen, joista seuraa jotain hyvää heidän tarpeilleen, elämälleen ja ympäristölleen.

Nurmio ja Turkki (2010) kirjoittavat raportissa ”Elinvoimainen Suomi” moniäänisen avauksen kohti elinvoimaista Suomea. Raportti on kehitysohjelma toimenpiteiksi ja ratkaisuksi siihen, mistä Suomi voi ammentaa elinvoimansa tulevaisuudessa. Raportissa pohditaan sitä, että miten maailmaa ravisteleva finanssi- ja talouskriisi, ilmastonmuutos, väestön ikääntyminen sekä tieto- ja viestintätekniikan kehitys muuttavat Suomea. Kehitysohjelmassa esitetään tärkeimmät tekijät, joilla voidaan vahvistaa Suomen elinvoimaisuutta, kilpailukykyä ja hyvinvointia. Sitran yliasiamies Mikko Kosonen kirjoittaa, että tarvitsemme yhteisen ymmärryksen uuden elinympäristömme toimintalogiikasta ja pelisäännöistä. Tarvitsemme lisää elinvoimaa, ihmisistä ja ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta kumpuavaa energiaa ja tekemisen meininkiä. On asetettava tavoitteeksi ihmis- ja ratkaisukeskeinen palvelutalous. Teollisuuden ja hyvinvointipalveluiden arvo syntyy yhä enenevässä määrin kentällä

asiakkaiden ja kansalaisten kanssa käytävän vuorovaikutuksen seurauksena. Johtajien on tässä uudessa toimintaympäristössä määriteltävä pelisäännöt ja tarjottava ihmisille riittävät henkiset ja fyysiset työkalut itsensä toteuttamiseen. Ihmisissä itsessään on valtava kyky ja halu osallistua ja vaikuttaa ja siihen on annettava mahdollisuus. Tarvitsemme siis uudenlaista johtajuutta työelämässä sekä uudenlaisia tapoja tuottaa hyvinvointia. Lukijan on kysyttävä itseltään, ovatko oman organisaation nykysuunnitelmat ihmis- ja ratkaisukeskeisiä, palvelutaloutta mahdollistavia vai estäviä ja onko oma johtamiseni ja toimintani lähiyhteisöni ihmisten elinvoimaa lisäävää vai latistavaa? Mikko Kosonen (2010) kirjoittaa, että hän uskoo suomalaisilla olevan kaikki edellytykset nousta ihmis- ja ratkaisukeskeisen palvelutalouden mallimaaksi maailmassa. Tämä edellyttää kuitenkin vaikeita päätöksiä ja jo saavutetuista eduista luopumista. Samalla suomalaisille tarjoutuu huikeita uusia mahdollisuuksia entistä parempaan elämään. (Nurmio ja Turkki 2010, 3-4.)

Työ- ja elinkeinoministeriö asetti 2.2.2009 strategisen hankkeen hyvinvointialan työ- ja elinkeinopoliittiseksi kehittämiseksi. Helmikuun 2011 kestävän hyvinvointihankkeen ”HYVÄ” (Bland 2010) tavoitteena on selvittää yhteiskunnallisen yrityksen käyttökelpoisuutta hoito- ja hoivapalvelujen kehittämisessä. TEM:n mukaan sosiaali- ja terveyspalveluissa on tilaa uusille yrittäjyyden muodoille ja HYVÄ -hanke keskittyy ensisijaisesti sosiaali- ja terveysalan palveluihin, kokoaa ja koordinoi alan kehittämiseen kohdistuvat toimet. Yhteiskunnallisen yrityksen konseptia on kehitetty Iso-Britanniassa liiketoiminnaksi. Juridiselta muodoltaan yhteiskunnalliset yritykset voivat olla omistukseltaan tai osingonjaoltaan rajoitettuja yhtiöitä, yhteisöedun yrityksiä, yleishyödyllisiä yhdistyksiä tai osuuskuntia. Toiminnan arvojen ja tarkoituksen ohella keskeistä on se, että ne käyttävät vähintään puolet tuottamastaan voitosta yhtiön toiminnan kehittämiseen yhteiskunnallisten tavoitteidensa saavuttamiseksi. Isossa-Britanniassa on yli 60 000 yhteiskunnallista yritystä ja niissä työskentelee 800 000 työntekijää. Yritysten vaikutus talouteen on noin 27 miljardia euroa. Julkaisu ”Yhteiskunnallinen yritys – ratkaisu 2000 -luvun haasteisiin” kuvaa laajasti eri toimialoilla toimivia yhteiskunnallisia yrityksiä, tarkoitukseen soveltuvia toiminnan juridisia muotoja, toimintamallin kehityshistoriaa ja sen kehittämiseksi laadittuja ja toteutettuja hallituksen ohjelmia ja toimenpiteitä. Raportin tekijä Jonathan Bland on auttanut Britannian hallitusta kehittämään innovatiivisen yhteiskunnallisen

yrityspoliittisen ohjelman. Suomessa toimintamallin kehittämiseksi on olemassa edellytyksiä erityisesti julkisen palvelujen tuotantotapojen uudistamistarpeesta johtuen. Raportilla osoitetaan esimerkkien avulla mahdollisuudet tuottaa hyvinvointipalveluja uudella tavalla. Suomessa julkisesti ja yksityisesti tuotettujen sosiaali- ja terveystalvelujen yhteenlaskettu arvo oli vuonna 2007 yli 19 miljardia euroa. Kuntien ja kuntayhtymien menoista sosiaali- ja terveystalvelujen osuus on puolet, ja ne tuottavat niistä itse yli 70 prosenttia. Yhteiskunnan kannalta on keskeistä, millaisella määrällisellä ja laadullisella palvelutarjonnalla tarve ja kysyntä tyydytetään ja kuka palvelut tuottaa. Väestön ikääntymisen myötä palveluntarve ja kysyntä vain kasvaa kasvamisestaan ja työvoima vähenee. (Bland 2010, 9-12.)

4. SYYSTIEN PALVELUTALO JA SEN KULTTUURITOIMINTA

4.1. Palvelutalon historiaa ja nykytila

Syystien palvelutalo on aloittanut toimintansa 1979 Malmin vanhusten asuintalona osoitteessa Syystie 15 Helsingin Malmilla. Silloin henkilökuntaan oli kuulunut johtaja, asuintalon hoitaja, askartelunohjaaja ja kaksi hoitoapulaisista. Tuohon aikaan toimintaan oli yhdistettynä myös kotipalvelu ja kotisairaanhoido. Vuonna 1992 johtaja vaihtui. Vuonna 1994 Malmin vanhusten asuintalon nimi muuttui Malmin vanhusten palvelutaloksi. Malmin vanhusten palvelutaloa remontoitiin vuonna 1997, jolloin A-talon remontti valmistui. Tuolloin aloitti yksi ryhmäkoti toimintansa ja johtaja vaihtui. Syystien palvelutalo sai nykyisen nimensä vuonna 2004. Nykyisin Syystien palvelutalossa on palvelutalon lisäksi kolme ryhmäkotia. Vakinaisen henkilökunnan vakansseja on 65 ja asukkaita palvelutalossa on tällä hetkellä 96. Talossa toimii neljä vastaavaa hoitajaa, lääkäri, neljä sairaanhoitajaa, ohjaaja, sosiaaliohjaaja, virikeohjaaja, kaksi fysioterapeuttia, näyttelijä, aulaemäntä, lähihoitajia ja hoitoapulaisia.

Syystien palvelutalo toimii väliaikaisesti Hopeatiellä Pohjois-Haagassa, koska Syystien palvelutalo Helsingin Malmilla on remontissa. Muutto Malmille takaisin

remontoituun monipuoliseen vanhusten keskukseen tapahtuu syksyllä 2011 ryhmäkotien osalta ja noin puolen vuoden päästä tuosta ajankohdasta sinne muuttavat palvelutalon asukkaat ja hoitohenkilökunta. Syystien monipuolinen vanhustenkeskus aloittaa toimintansa 1.8.2011 Helsingin Malmilla ja tämän jälkeen Syystien palvelutalo -nimike jää pois käytöstä.

Kulttuuritoiminta, josta käytetään yleisesti termiä viriketoiminta, on vaihdellut palvelutalon historiassa. Toiminnan järjestämiseen on vaikuttanut mm. henkilöstöresurssit, toiminnan perinne ja ryhmän ohjaajien koulutustausta. Viriketoiminta -termin käyttöä ehdotan pohdittavaksi uudelleen, koska se ei vastaa enää nykypäivän työkäytäntöjä. Viriketoimintaa ohjaavat koko kaupunkitasolla ohjaajien työnkuva, VaVa:n (Vanhusten vastuualueen) tulokortti ja Syystien palvelutalon oma tulokortti. Lisäksi Syystien palvelutalon sisällä on suunniteltu viriketiimille tavoitteet ja toiminnan suunnat. Syystien palvelutalon toiminnoista tehdään ns. vuosikello yhdessä ohjelmatoimikunnan ja viriketiimin kanssa. Vuosikelloon laitetaan kaikki talon juhlat ja yhteiset tapahtumat. Tänä keväänä viriketoimintaa on uudistettu ja viriketiimiä ei enää ole, vaan ryhmien ohjaajat toimivat itsenäisesti, mutta yhteistyötä tehden.

Viriketoimintaa järjestävät tällä hetkellä Syystien palvelutalossa virikeohjaaja, ohjaaja ja aulaemäntä (kolme päivää viikossa, 6 h). Palvelutalossa on kaksi fysioterapeuttia ja fysioterapeutit järjestävät mm. jumppa-, tasapaino-, ja kuntosalitoimintaa. Lisäksi toiminnassa on ollut mukana lokakuusta 2010 lähtien projektityöntekijänä näyttelijä ja hän on toiminut maaliskuun alusta alkaen ryhmänohjaajana. Viriketoiminta koostuu työnkuvan mukaan ryhmien toiminnan ohjaamisesta ja yhteistyöstä hoitohenkilökunnan kanssa. Toiminnan järjestämiseen sisältyy suunnittelu, järjestäminen, tiedottaminen, materiaalin ja välineiden hankkiminen määrärahan puitteissa, tilastointi ja kirjaaminen Efficatietojärjestelmään.

Viriketoiminta on yhteistyötä työyhteisössä monin eri tavoin toteutettuna. Virikeohjaaja osallistuu hoitotiimien palavereihin ja asukkaiden hoitoneuvotteluihin. Keskustelemme asukkaiden asioista palvelutalon ja ryhmäkotien hoitohenkilökunnan kanssa. Ohjaajat myös kiertävät ryhmäkodeissa järjestämässä toimintaa ja tiedottamassa toiminnasta ja yhteisistä tapahtumista. Ohjaajat ovat mukana myös

asukaskokouksissa ja omaistenilloissa tiedottaen siellä toiminnasta ja osallistuen keskusteluun asukkaiden ja henkilökunnan kanssa. Ohjaajille kuuluu myös yhteydenpito esiintyjiin, sopiminen aikatauluista esiintyjien ja tapahtumaan osallistujien kesken. Lisäksi tehdään yhteistyötä koulujen, päiväkotien, kulttuurialan toimijoiden, oppilaitosten ja seurakunnan kanssa. Ohjaajat ovat myös toiminnan kehittämisessä ja järjestämisessä monella eri tavalla mukana. Tällaisia ovat esim. erilaiset hankkeet ja projektit, pajatoiminta, näytelmäproduktiot ja teemaviikot.

Ryhmien toiminta suunnitellaan etukäteen kirjallisesti toimintakalenteriin. Tällä hetkellä toimintakalenterikäytäntöä ollaan muuttamassa ja keskustelua käydään siitä, miten tiedottaminen kannattaisi järjestää. Syksyisin perustetaan ryhmät, joihin tietoja asukkaiden tarpeista ja toivomuksista saamme hoitoneuvotteluissa, tietoja osallistujista saamme myös hoitajilta, omaisilta ja tietysti asukkailta itseltään. Päivän ohjelma tiedotetaan alakerran ilmoitustaululla, toimintakalentereissa, erillisissä tapahtumatiedotteissa sekä usein vielä näiden lisäksi myös puhelimitse ja suusanallisesti kertoen. Tiedottamista tehdään myös työpaikkakokouksissa ja tiimikokouksissa. Joka syksyn alussa tarkistetaan, miten edellisen vuoden toiminta on onnistunut, kerätään palautetta henkilökunnalta ja asukkailta sekä tehdään tarvittavat muutokset. Tällaisia muutoksia ovat esim. uusien asukkaiden huomiointi ja ryhmien toiminnalliset muutokset.

On tarpeellista kuvata myös ryhmien toiminnallista sisältöä opinnäytetyössäni, koska kaupungin sisällä vanhusten palvelutaloissa ja vanhusten keskuksissa viriketoiminta on hyvin erilaista. Siihen vaikuttavat ohjaajien koulutus, kokemus ja suuntautuneisuus sekä talon toimintaperinne, asukkaiden ikärakenne, toimintakyky ja toiveet. Ryhmien toiminnallisina sisältöinä Syystien palvelutalossa on tällä hetkellä aamutuokiot (keskustelua, pelaamista, lukemista ym. asukkaiden toiveista lähtien), askartelu, pelit (vaihdellen asukkaiden toiveiden mukaan, tällä hetkellä esim. korttipelit, fortuna, alias, skippo, keilailu, curling ja bingo), kirjallisuuspiirit ja äänikirjojen kuuntelu (keskustelut kirjailijoista, runot ja asukkaiden toiveiden mukainen kirjallisuus), musiikkitoiminta (musiikin kuuntelu, laulaminen ja soittaminen sekä keskustelu musiikin eri lajeista ja esittäjistä, yhteislaulutilaisuudet ja konsertit), taidetoiminta (kuvataideryhmät, joissa käytetään taiteen erilaisia menetelmiä), muistelutoiminta, keskusteluryhmä, teatteritoiminta (tarinateatteri- ja näytelmät),

tuolitanssi, tietovisailu ja ulkoilu. Hartaushetkiä on kerran kuukaudessa. Kosketusta eläimiin vanhukset saavat ”kiertävien kaverikoirien” kautta. Tämän toiminnan lisäksi toimii fysioterapeuttien ohjaamat liikunnalliset ryhmät (kuntosali, tasapaino ja tuolijumppa). Juhlat ja tapahtumat suunnitellaan yhdessä ohjelmatoimikunnan kanssa. Nykyään kokeillaan usein myös spontaania toimintaa, joka nousee ”hetken” tarpeista.

Opinnäytetyöntekijänä olen ollut kehittämässä mm. kuvataideryhmän toimintaa. Syystien palvelutalossa kuvataideryhmässä on ollut mukana neljästä kymmeneen asukasta sekä palvelutalon että ryhmäkotien asukkaita. Taideryhmän ohjaajana perusteluna yhdistettyyn ryhmään minulla on ollut se, että haluan uskoa integraatioon vanhustyössä eikä se, että ihmisellä on toiminnallista vaikeutta aiheuttava sairaus ole syy eristää häntä normaalista kanssakäymisestä ja ainakaan taideryhmän työskentelyssä ihmisten erilaisuudesta ei ole ollut minkäänlaista haittaa havaittavissa toiminnallisesti. Taiteellinen työskentely on myös väline ja silta ihmisten välillä ja auttaa toisten ihmisten ymmärtämisessä ja vuorovaikutuksessa. Taiteen avulla vuorovaikutus helpottuu ja olen vakuuttunut siitä, että ikääntyneen ihmisen mieleen jää hyvä tunne itsensä toteuttamisesta ja toisten seurassa olemisesta. Tunnemuisti kantaa pitkälle. Minulle itsellenikin tulee hyvä olo, kun voin tuottaa ihmisille onnistumisen tunteita. Ryhmästä lähtiessään vanhukset toteavat, että onpa täällä ollut mukava olla, aika on kulunut nopeasti ja heidän kasvoiltaan voin nähdä tyytyväisyyttä, onnea ja iloa. Vieraillessaan palvelutalolla asukkaiden omaiset ovat olleet tyytyväisiä siihen, että ikääntyneet voivat edelleen toteuttaa itseään ja omaiset ovat olleet yllättyneitä käden upeasta jäljestä taideryhmän töissä. Taideryhmässä on tapahtunut kehitystä sekä työn sujuvuuden suhteen että teknisesti. Taideryhmän töitä on ollut esillä kahdessa pienimuotoisessa taidenäyttelyssä palvelutalossamme syksyllä 2009 omaisten illassa ja keväällä 2010 juhannusjuhlien aikaan. Parasta aikaa kokoamme keväänäyttelyä 2011 asukkaiden töistä.

Syystien palvelutalossa olemme pitäneet asukkaan taidenäyttelyn syksyllä 2010. Hän on ammattitaiteilija ja on halukas pitämään jatkossa uusiakin näyttelyjä. Toinen laaja työntekijän taidenäyttely avattiin talossamme tänä keväänä 7.3.2011. Asukkaiden sekä henkilökunnan taidenäyttelyt yhteisöllisenä kokemuksena ovat olleet onnistuneita ja yhdistäviä tekijöitä.

Kehittämisen kohteina ovat tällä hetkellä taidepajatyöskentely, musiikkitoiminta (kuoro) ja teatteritoiminta. Saatuamme palvelutaloon ammattitaitoisen näyttelijän, teimme ensimmäisen yhteisen näytelmän joulujuhlaan 2010 ja siinä oli mukana sekä asukkaita että henkilökuntaa. Kokemus on ollut hyvin myönteinen ja työyhteisöä lujittava. Yhteistyön kehittäminen Pienen suomalaisen balettiseurueen kanssa on alkanut syksyllä 2010. Olemme päässeet heidän kummikodikseen ja saaneet nauttia ammattitanssijoiden balettiesityksistä. Talossamme on järjestetty monia laadukkaita musiikkitapahtumia ja konsertteja. Voidaan sanoa, että kulttuuri- ja taidetoiminnan kehittäminen Syystien palvelutalossa on hyvällä alulla. Tästä on hyvä jatkaa toiminnan kehittämistä uudessa monipuolisessa vanhustenkeskuksessa Helsingin Malmilla.

4.2. Monipuolinen vanhustenkeskus vuonna 2011

Helsingin kaupungissa kaupunginvaltuusto on hyväksynyt strategiaohjelman vuosille 2009 – 2012 (Tuominen, 2010). Strategian yhtenä painopistealueena on ikääntyvien asukkaiden toimintakyvyn säilymisen edistäminen. Strategian mukaan jatketaan palvelurakennemuutosta terveyskeskuksen ja sosiaaliviraston yhteistyönä. Palvelurakennetta kevennetään kansallisten tavoitteiden mukaisesti lisäämällä avopalveluja ja vähentämällä laitoshoidtoa. Kaupungin strategian mukaan vahvistetaan vanhusten kotipalveluja sekä tuetaan omaishoitotyötä ja ympärivuorokautisen hoidon rakenteen keventämistä jatketaan vähentämällä laitoshoidtoa. Palveluasumista lisätään sekä hankkimalla lisää palveluasumispaikkoja että muuttamalla olemassa olevia laitospaikkoja palveluasumiseksi peruskorjausten jälkeen. Tavoitteena on ikääntyvän väestön palvelun vaikuttavuuden ja tuottavuuden parantaminen. Iäkkäiden asukkaiden kotona asumisen tukemiseen kehitetään uudenlaisia yhteistyömuotoja ja välineitä asukkaiden, omaisten, järjestöjen ja vapaaehtoisten käyttöön. Lisäksi henkilömitoituksia kehitetään tavoitteena valtakunnallinen taso. Kokeillaan myös vanhusten yhteisöllisiä asumisratkaisuja ja Helsingin kaupungin visiona vuoteen 2020 asti on ”omannäköinen vanhuus”. Liitteessä 5 on Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia –toimintaohjelmasta kaavio, josta voidaan tarkastella yhteyksiä vanhusten palvelujen kehittämisohjelmaan (ks. Liite 5,

s. 98). Helsingin Malmille avataan uusi Syystien monipuolinen vanhustenkeskus 1.8.2011. Muuttoon liittyvät kokoukset Syystiellä Pohjois-Haagassa on jo aloitettu tätä opinnäytetyötä kirjoitettaessa. Työpaikan nimi ja organisaatio muuttuvat, meillä on 1.1.2011 alkaen rinnakkain kaksi organisaatiota ja 1.1.2012 vanha organisaatio lopetetaan. Syystien monipuoliseen vanhustenkeskukseen valmistuu neljä 14-paikkaista ja kaksi 13-paikkaista ryhmäkotiä. Hopeatieltä muuttavat kaikki ryhmäkodit kokonaisuuksina Malmille elokuun 2011 alussa. Palvelutaloon valmistuu 32 palveluasuntoa joulukuussa 2011. Taloon valmistuu myös seitsemän LAH-asuntoa (= lyhytaikainen asunto), 16 -paikkainen päivätoimintayksikkö, omaishoidonkeskus sekä palvelukeskus, joka sisältää vapaaehtoistoiminnan. Henkilöstörakenne muuttuu, uuteen toimintakeskukseen tulee 60 uutta vakanssia ja jatkossa henkilöstörakenne on entistä monipuolisempi. Tiimien kokoonpano muuttuu ja taloon on nimetty uusi johtaja sekä uusia toimistosihteereitä. Tiimien esimiehet muuttuvat mahdollisesti ja jokaisen ammattiryhmän tehtäväkuvat. Ideologia muuttuu ja kaikilta työntekijöiltä vaaditaan uudenlaista ajattelua. Asukkaita kuntoutetaan kotiin ja kotona asuville tarjotaan palveluja ja palvelut ovat enemmän yksilötason palveluja. Neuvotteluja, sopimisia ja yhteistyötä erilaisten verkostojen kanssa lisätään. Myös neuvontapalveluja lisätään ja mahdollisesti palkataan myös uusia neuvoja ja asiantuntijoita. Talon sisällä tekniikka lisääntyy monella eri tavalla. Tulevaisuuden työotteesta sanotaan, että työskentelemme enemmän asukkaan rinnalla. Myös uusi laki asiakasmaksuista tulee voimaan tänä vuonna ja asiakasmaksujärjestelmä muuttuu. Työaikojen suhteen voi tulla muutoksia siten, että päivätoiminta voi olla jaksotyötä. Vakituksilla kaupungin työntekijöillä työsuhde ja työsuhde-edut jatkuvat ennallaan. Ryhmäkotien osalta asiakaskunta säilyy samana. Työaikaan ei tule muutoksia ja osa työvälineistä säilyy samana, tämä koskee lähinnä tietojärjestelmää ja hoitosuunnitelmia vanhusten osalta.

Muutosvalmennuskokoukset henkilökunnalle ovat jo alkaneet ja muuttoon liittyvät kokoukset jatkuvat koko kevään ja kesän. Kesälomien suhteen työntekijöitä on pyydetty pitämään kesälomansa muuna aikana kuin heinäkuussa, sillä elokuun alussa ryhmäkodit aloittavat jo toimintansa uudessa vanhustenkeskuksessa. Palvelutalon asukkaat ja osa työntekijöistä jää työskentelemään entiseen taloon puolen vuoden ajaksi ja odottelevaan sekä valmistelemaan muuttoa heidän osaltaan. Myllypuron palvelutalo lopetetaan ja todennäköisesti osa sen talon

henkilökunnasta siirtyy Syystien monipuoliseen vanhustenkeskukseen. Vanhusten omaisille on aloitettu tiedottaminen ja infotilaisuudet muutoksista tammikuussa 2011.

Tulossa on suurten muutosten vuosi ja uudenlaisen ajattelun vuodet tällä alalla. Henkilöstön ja sen osaamisen suhteen on onnistuttava, samoin asiakkaiden ja hoidon vaikuttavuuden suhteen, talouden kehittämisen suhteen sekä prosessien ja rakenteiden uudistamisen suhteen. Tavoitteita uudistamisprosessille on paljon kaikille edellä mainituille alueille. Tulevien vuosien työtämme ohjaa erillinen kehittämisohjelma vuosille 2010 - 2013 ja erilaisilla mittareilla tutkitaan vaikuttavuutta. Avainsanoja muutoksessa ovat valinnanvapaus, vastuullisuus ja osallisuus. Helsingin kaupungin sosiaaliviraston vanhusten vastualueen vision kehittämisohjelmassa arvoina esitetään ensinnäkin inhimillisyys ja se merkitsee meillä arvostavaa vanhusten kohtaamista ja hyvää huolenpitoa. Toisena siinä on oikeudenmukaisuus, kolmantena itsemääräämisoikeus ja viimeisenä taloudellisuus, joka sekin on tehtävä eettisesti kestävästä ratkaisusta lähtien.

Kulttuuriin liittyvät toimintamuodot todennäköisesti lisääntyvät uudessa monipuolisessa vanhustenkeskuksessa. Tässä vaiheessa toimintaryhmien toiminnasta käytetään edelleen viriketoiminta –termiä, koska toiminnan kehittämisen suunnat ovat tältä osin auki. Työntekijöiden työnkuvat muuttuvat, toimintaa uudistetaan monin tavoin ja monipuoliseen vanhustenkeskukseen tulee uusia yhteistyökumppaneita.

4.3. Taika -hanke valtakunnallisena projektina

Työhyvinvointia koskevat kysymykset ovat nousseet haasteiksi eläkeiän nostamisen, talouskriisin, säästötoimien sekä työntekijöiden lisäkuormituksen takia. Taiteen soveltavan käytön hankkeet, joita on järjestetty eri puolilla Suomea kuuluvat Euroopan sosiaalirahaston Innovaatio- ja osaamisjärjestelmien kehittämisohjelmaan.

Suomessa sosiaali- ja terveysalalla taidelähtöisiä menetelmiä on käytetty 1990-luvun puolivälistä lähtien mm. projekteina sekä hankkeina, mutta psykiatrisessa

sairaanhoidossa taiteen käytöllä on pitempi historia. Taideprojekteista ja hankkeista on saatu hyviä tuloksia. Nyt ajankohtaisella Taika -hankkeella pyritään juurruttamaan taidelähtöisiä työmenetelmiä työyhteisöjen arkeen ja niitä pyritään viemään myös uusille toimialoille. Toimenpidekokonaisuus koostuu uudenlaisen työhyvinvointia tukevan kulttuuri- ja taidetoiminnan pilotoinnista julkisen ja yksityisen sektorin työyhteisöissä sekä hankkeessa saatujen hyvien käytäntöjen levittämisestä. Pilotoinnin tuloksena luodaan toimintamalli kulttuurin ja taiteen viemiseksi työyhteisöihin niiden hyvinvoinnin tueksi. Hankkeen aikana kerätään, tuotetaan ja välitetään uutta tietoa taidelähtöisistä työmenetelmistä ja mallinnetaan prosessi, jolla menetelmiä voidaan ottaa käyttöön työyhteisöissä. Hankkeen aikana on kehitetty myös soveltavan taiteen menetelmien käyttöä edistävää ohjaus- ja mentorointijärjestelmää. Hanke toteutetaan 1.8.2008 - 31.5.2011 välisenä aikana ja se kuuluu opetusministeriön valtakunnalliseen Euroopan unionin, Euroopan sosiaalirahaston (ESR:n) kehittämisohjelmaan eli Innovaatio- ja osaamisjärjestelmien kehittämiseen. Kehittämisohjelman rahoittava viranomainen on Oulun lääninhallituksen sivistysosasto. Hanke on sektorirajat ylittävä innovaatio ja hankkeen kokonaisbudjetti on ollut 1,4 miljoonaa euroa. Toteuttajina hankkeessa ovat Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, Teatterikorkeakoulun koulutus- ja kehittämispalvelut, Diakonia-ammattikorkeakoulu, Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemia, Lahden ammattikorkeakoulu ja Lapin yliopiston yhteiskuntatutkimuksen laitos. Valtakunnallisessa hankkeessa on järjestetty myös vuosina 2010 - 2011 kirjailijoille, kirjoittajakouluttajille ja kuvataiteilijoille työpajoja, jotka ovat antaneet virikkeitä työpaikoilla järjestettävien taidetyöpajojen vetämiseen. Työpajoihin osallistuminen on ollut maksutonta eikä se ole sitonut mihinkään. Tätä kautta osallistujat ovat päässeet verkostoon mukaan, jonka kautta on ollut mahdollista löytää uusia tilaisuuksia työpajojen ohjaajana (Taika -hanke 2008 - 2011, 1-3).

4.4. Taika -hanke Syystien palvelutalossa 2009-2011

Taidepohjaisissa hankkeissa on suuria eroja sen suhteen, mitä tehdään, miten ja miksi. Pyritäänkö toiminnalla muuttamaan ihmisiä vai olosuhteita vai pyritäänkö

edistämään jotain tavoiteltavaa tai ehkäisemään jotain kartettavaa? Useissa hankkeissa tavoitteena on saada aikaan muutoksia, ehkäistään syrjäytymistä, edistetään työssä jaksamista ja terveyttä. Taiteen terveyttä edistävästä vaikutuksista on kokeellista näyttöä. Useissa tutkimuksissa on havaittu kulttuuria harrastavien parempi terveys, sosiaalinen aktiivisuus ja elämänmyönteisyys. Usein taidepohjaisten hankkeiden osallistujat kokevat suurta iloa. Improvisaatio- ja draamaryhmät, taidepolut, kuvataiteen käytön monet muodot, kiertävät esiintyjät, musiikkiryhmät ja monet muut muodot ovat vanhusten hoitolaitoksissa pienimuotoisinakin tuottaneet henkistä vireyttä niin asukkaille kuin hoitohenkilökunnalle. (Bardy ym. 2007, 29 -30.)

Taidelähtöisissä hankkeissa harjoitellaan paitsi ilmaisutaitoja myös toisen kuulemistä ja vuorovaikutustaitoja dialogiin pääsemiseksi. Hankkeissa haetaan tilaa kokonaiselle ihmiselle. Valtakulttuurin varjossa elävien ihmisten leimaava luokittelu voidaan välttää silloin, kun ihmiset pääsevät esille kiinnostavina persoonina. Kanssakäymisestä tulee merkityksellistä silloin kun ulotutaan siihen, mitä mielessä liikkuu ja kun päästään lähelle koettua, elämästä voidaan kertoa niin kuin se eletään. Ihmisen sisin pääsee koskettumaan silloin, kun hän pääsee toimimaan ihmisenä rooleista irrallaan. Kun tunne ja äly ovat yhteydessä toisiinsa, edellytykset välittämisen kulttuurille lisääntyvät (Bardy ym. 2007, 26.)

Syystien palvelutalo osallistui Taika -hankkeeseen vuosina 2009 -2011. Hankkeessa järjestettiin useita työpajoja ja rakennettiin mentorointisysteemiä. Taidelajeista hankkeessa käytettiin valokuvaa, kuvataidetta, teatterilähtöisiä menetelmiä/draamaa, tanssia ja kirjoittamista/kirjallisuutta. Musiikkia ei tässä hankkeessa käytetty menetelmänä. Syystien palvelutalossa pidettiin Taika -hankkeeseen liittyvä aloituspalaveri 7.5.2009. Taika-hankkeen projektikoordinaattori Eila Sainio Diak:sta tuli kertomaan hankkeesta. Eila Sainion mukaan kyseessä on Taide kohtaa hoivan -työhyvinvointihanke, joka on osa valtakunnallista taidehanketta. Läsnäolijat suhtautuivat innostuneesti siihen ajatukseen, että taidelähtöisten työmenetelmien tuominen työyhteisöön lähtisi työntekijöiden omasta kokemuksesta. Sen jälkeen kokouksessa käytiin keskustelua yleisesti. Syystien palvelutalossa on ollut käytössä erilaisia taidelähtöisiä menetelmiä. Aikaisemmin talossa oli ollut Iloa elämään ja liikettä niveliin - hanke. Todettiin, että parhaimmillaan taidelähtöiset menetelmät

voivat herättää työntekijöiden oman luovuuden ja tuoda työhön erilaisen, voimaannuttavan näkökulman. Hankkeen avulla voitaisiin nostaa vanhustyön profiilia ja luoda myönteistä näkökulmaa myös opiskelijoille. Vastuuhenkilöksi hankkeeseen Syystien palvelutalosta valittiin ohjaaja Helka Ryhänen. Pilottikohteita hankkeella on ollut Helsingissä kaiken kaikkiaan neljä. Muut pilottikohteet ovat Riistavuoren palvelukeskus, Kinaporin palvelukeskus ja päivätoimintaryhmä Mellari. (Sainio, muistio 7.5.2009.)

Taika-hanke aloitettiin taidestarttipäivillä ja niitä järjestettiin kaksi alkusyksyllä 2009. Starttipäivien ohjelma oli järjestetty molempina päivinä samalla tavoin, joten osallistuimme yhteen starttiin. Mukaan pääsivät työyhteisöstämme kaikki halukkaat. Hankkeesta tiedotettiin hoitohenkilökunnalle työpaikkakokouksessa. Starttiin ilmoittautui 14 työntekijää työyhteisöstämme ja ensimmäinen starttipäivä pidettiin 1.9.2009 Diakonia -ammattikorkeakoululla. Starttipäivänä hanke esiteltiin osallistujille valtakunnallisena hankkeena ja kerrottiin Diakonia-ammattikorkeakoulun osahankkeen tavoitteista ja suunnitelmista Helsingissä. Taika-hankkeen yhteistyökumppanit esiteltiin myös ja jaettiin hanke-esitteet. Esittelyn suoritti projektikoordinaattori Eila Sainio. Hankkeessa mukana olevat taidetyöpajojen vetäjät esittäytyivät. Teatterikorkeakoululta erikoissuunnittelija Pekka Korhonen alusti aiheesta ”Taide eri ympäristöissä ja Näkökulmia taidelähtöisyyteen”. Korhonen selvitti johdantopuheenvuorossaan taideperusteisia työmenetelmiä ja sitä, mitä niillä tarkoitetaan. Samalla koottiin yhteen erilaisia näkökulmia työyhteisöjen jäseniltä ja hankkeen toimijoilta. Eila Sainio kertoi ”Ei-taiteilijan taidelähtöisestä työskentelystä ammatillisen kuvakertomuksen”, joka oli valokuvakooste ammatti-identiteetistä ja Diakonia-ammattikorkeakoululta tanssitaiteilija Kirsi Heimonen ja lehtori Kirsti Nieminen pohjustivat työpajatyöskentelyä aiheilla ”Sanasta liikkeeksi, liikkeestä kuvaksi ja kuvasta sanaksi”.

Taidestartin aluksi kartoitettiin osallistujien odotuksia ja ajatuksia toiminnasta. Taidestartin tavoitteena oli myös osallistujien oman luovuuden herättely, kokemus ja kokeilu. Taidestartissa osallistujat saivat kokemuksen yhteisestä työskentelystä liikeimprovisaatioon perustuen ja sen ohjasi tanssitaiteilija Kirsi Heimonen. Heimonen kutsui osallistujat kuulemaan itseään liikkeessä ja valpastumaan omaan ruumiillisuuteen. Liikeimprovisaatio sai aikaan iloista naurua ja vilkasta keskustelua.

Tämän työskentelyn jälkeen kokeiltiin sanojen työstämistä runoiksi. Starttipäivän lopuksi käytiin läpi iltapäivän herättämiä tunnelmia ja osallistujat iloitsivat siitä, että kyseessä ei ollutkaan perinteinen koulutuspäivä. Osallistujien ja hankkeessa toimijoiden kasvoilta näkyi yhdessä koettu ilo luovuuden parissa. (Sainio, 2009.)

Syystien palvelutalossa taidetyöpajat toteutettiin syksyllä 2009 elämänkaariajattelun lähtökohdista painottuen ihmisen elämän eri vaiheisiin. Työpajoihin oli suositeltu osanottajamääräksi 12 henkilöä ja työyhteisöt toivoivat, että pilottipajat järjestetään työpaikoilla paikan päällä. Työskentelytapojen vaikutukset leviäisivät siten helpommin työyhteisöissä. Tuona vuonna järjestettiin Syystiellä neljä työpajaa. Työpajoihin oli laadittu virittävät ennakotehtävät.

Keväällä 2010 pidettiin Taika-hankkeen palautepalaveri ja hankkeen jatkokeskustelu. Sovittiin pidettäväksi lokakuussa 2010 vielä yksi työpaja ja keskusteltiin mentorointisysteemin rakentamisesta Syystien palvelutaloon vuosille 2010-2011. Taika-hanke päättyy toukokuussa 2011. Mentoroinnin aikana pidettiin kaksi työpajaa ja mentoroijana toimi projektikoordinaattori Eila Sainio. Taika-hankkeeseen liittyvät kokoustiedot ja hankkeen eteneminen on kuvattu liitteessä (ks. Liite 1, s. 79-84).

Opinnäytetyön yhdeksi osaksi ja Syystien palvelutalon kehittämishankkeen pohjatyöksi hoitohenkilökunnalle tehtiin kysely Taika-hankkeesta 18.10.2010. Kyselylomakkeella saatiin tietoa hoitohenkilökunnan ainutkertaisista kokemuksista taiteen soveltavaan käyttöön vanhusten hoitotyössä. Opinnäytetyöntekijänä itseäni kiinnosti myös tutkia hankkeen todellisia vaikutuksia, koska prosessi kestää kaksi vuotta. Kun kerroin tutkimusajatuksesta eräälle työkaverilleni, hän sanoi *”ettei hankkeiden tuloksia yleensä tutkita työyhteisössä, ne vain tulevat ja menevät”*. Tämä herätti mielenkiintoani asiaa kohtaan entistä enemmän. Taika-hanke herätti minussa seuraavanlaisia kysymyksiä prosessin aikana: Leviävätkö hyvät työkäytännöt työyksikössä ja onko hankkeella ollut vaikutusta työmenetelmien muuttumiseen? Onko Taika-hankkeella ollut vaikutusta asukkaiden arjen muuttumiseen tai asukkaiden aktivointiin? Voiko Taika-hankkeen vaikutukset näkyä asukkaiden kuntoutumisen tehostumisena, toimintakyvyn ylläpitämisenä, paranemisena ja hyvinvointina? Millainen vaikutus taidetyöpajoilla ja yhteisöllisyyden kokemuksilla on hoitohenkilökunnan jaksamiseen ja työhyvinvointiin? Lisääntyykö yhteisöllisyys ja

toimiminen moniammatillisissa tiimeissä ja verkostoissa? Auttaako lähentyminen ja toistemme tunteminen jaksamaan hoitotyössä paremmin?

Kyselylomakkeita oli varattu 10 kappaletta viimeiseen Taika-hankkeen taidetyöpajaan, koska jokaiseen taidetyöpajaan oli ilmoittautunut 10 osallistujaa. 18.10.2010 olevaan taidetyöpajaan osallistui yhdeksän työntekijää ja he kaikki vastasivat kyselylomakkeeseen työpajan loputtua. Kyselylomakkeesta tiedotettiin henkilökunnalle ennen työpajatyöskentelyn alkua ja vastaukset pyydettiin palauttamaan nimettömänä etukäteen sovittuun paikkaan.

Kyselylomakkeessa esitettiin kolme kysymystä ja hoitohenkilökunnan vastaukset on eritelty kunkin kysymyksen alla. Jos vastaukset olivat samanlaisia, niitä yhdisteltiin toiston välttämiseksi. Menetelmänä vastausten käsittelyssä on opinnäytetyön tekijän analyysi vastauksista, sillä kehittämishankkeessa toimintatutkijan oma kokemus ja havainnot ovat osa aineistoa.

1. Onko Taika-hankkeella ollut vaikutuksia työhösi? Millaisia?

- *olen ensimmäistä kertaa mukana, mutta uskon, että jatkossa voin antaa virikkeitä asukkaille tämän pohjalta*
- *kokemus on ollut virkistävä, olen tullut luovemmaksi*
- *virkistystä, uusia ideoita, muistelua ym., osaan katsoa omaa työtä ja tekemistä Taika -hankkeen pohjalta*
- *on ollut mukavia katkoja omaan työhön ja olen saanut ideoita*
- *voin soveltaa omaan työhön*
- *olen ruvennut ajattelemaan avarammin asukkaita ja heidän elämänsänsä, siis elämää kokonaisuutena*
- *suhtautuu työhön ehkä hiukan taiteellisesta näkökulmasta*

Johtopäätöksiä:

Kaikissa vastauksissa tuli esiin Taika-hankkeen positiiviset vaikutukset hoitohenkilökunnan omaan työhön. Viidessä vastauksessa kerrotaan, että työntekijä on saanut uusia ideoita omaan työhön ja voi myös soveltaa niitä. Kolmessa

vastauksessa tuodaan myös esille se, että hankkeen työmenetelmien kautta oma luovuus on herännyt tai näkökulma on muuttunut. Kahdessa vastauksessa esille tuli virkistyminen. Yhdessä vastauksessa kerrotaan, että työntekijän suhde asukastyöhön on muuttunut ja nyt hän ajattelee asukkaan elämää kokonaisuutena, huomaa ihmisen elämänkaaren merkityksen. Opinnäytetyöntekijänä ja työpajoihin itsekkin osallistuneena voin sanoa, että hankkeella oli omaan työhöni vaikutus sitä kautta, että opin tuntemaan sellaisia työyhteisöni jäseniä, joita kiinnostaa tällainen työskentelymenetelmä. Jatkon kannalta tällä asialla on merkitystä eli tarvitsemme toisiamme ja yhteisymmärrystä uudenlaisen toiminnan kehittäessä.

2. Onko Taika-hanke vaikuttanut Syystien palvelutaloon työyhteisönä? Millä tavoin se näkyy, jos näkyy?

- *ryhmä, joka on mukana, on yhtenäinen, on ollut hyvä myös tutustua talon muihin työntekijöihin*
- *en vielä ole huomannut muutoksia, työntekijät, jotka ovat olleet mukana, ovat pitäneet vaikutukset "piilossa" itsellään*
- *työkaverit ovat tulleet tutummaksi, tutustunut työyhteisön jäseniin*
- *yhteistä tekemistä, uskon, että vaikutus näkyy ajan kanssa, ryhmäkodeissa toimintana ja yhteisössä suunnitelmallisuutena ja teemoitteluna ohjelmissa*
- *voi helpommin soveltaa Taika-hankkeen antamia viestejä koko työyhteisöön*
- *työpajojen myötä on tutustunut toisiin työntekijöihin, joista ei ole tiennyt muuta kuin nimen, nykyään nähdessämme, jäämme juttelemaan hetkeksi, mitä ei ole tapahtunut ennen*
- *työntekijät ovat paremmin oppineet tuntemaan toisiaan*
- *työkavereihin on tutustunut paremmin eli ryhmäytymistä on tapahtunut ja tällä tavoin ehkä saadaan työyhteisössä yhteisöllisyyttä aikaan*

Johtopäätöksiä:

Viidessä vastauksessa pidetään tärkeänä sitä, että työntekijät ovat tutustuneet toisiinsa. Yhdessä vastauksessa sanotaan, että hankkeen vaikutukset ovat jääneet piiloon työntekijälle itselleen. Mielestäni tämä kommentti kertoo siitä, että hanke ei ole vielä tuottanut työntekijöiden välille yhteistyötä työmenetelmien suhteen. Hankehan oli vielä tuolloin kesken ja hankkeen jälkeistä koordinointia tai työsuunnitelmia työpaikalla ei ole vielä tehty. Tämä kertoo myös siitä, että yhteistä tekemistä toivotaan ja kahdessa vastauksessa on tietoa siitä, että työntekijät toivovat

vaikutuksen näkyvän suunnitelmallisuutena ja teemoitteluna tulevaisuudessa sovellettuna koko työyhteisöön. Viimeisessä kommentissa mainitaan ryhmäytyminen ja yhteisöllisyyden kehittyminen. Mielestäni hankkeen tuottama yhteisöllisyyden kokemus on merkittävä, vaikka työpajoihin osallistui vain pieni osa palvelutalon työntekijöistä, määrällisesti n. 10-14 palvelutalon yli 60 työntekijästä. Taidepajoihin osallistujissa oli jonkin verran vaihtelua johtuen työvuorojärjestelyistä, sairastumisista ja työpaikan vaihdoksista. Taika –hanke on kuitenkin luonut pohjaa yhteistyölle. Tutustuminen toisiin tapahtuu parhaiten silloin, kun tekeminen yhdistää ihmiset. Tällöin on myös aikaa ja tilaa ajatuksille ja keskusteluille.

3. Mikä on mielipiteesi hankkeen toimivuudesta vanhusten palvelutalon toiminnassa? Olisitko valmis osallistumaan, jos työyhteisössä kehitettäisiin edelleen tällaisia työmetodeja asukastyön hyväksi?

- *toivon, että innostusta riittää jatkamaan asukkaiden kanssa, haluaisin olla mukana kehittämässä asiaa eteenpäin*
- *kyllä, olisi varmaan ihan toimiva*
- *sopii hyvin vanhustyöhön, olen valmis kehittämään*
- *olen valmis osallistumaan*
- *uskon, että hanke on toimiva ja siihen paneudutaan johtotasolta lähtien ja tiedotussuunnitelmaa toteuttaen, osallistuisin mielellään työpajoihin ja koen, että ne voisivat antaa paljon erimuotoisina toteuttaen, myös ryhmätyöhön voimaannuttamaan, eri kohderyhmille*
- *jos tarveaineita ja aikaa saa ja järjestetään, niin mielellään toteuttaa saamiaan ideoita*
- *mielellään osallistuisin edelleen ko. asian kehittämiseen asukastyön hyväksi*
- *ihan mukavaa toimintaa työhyvinvoinnin nimissä, jatkossa olisi mielenkiintoista saada myös asukkaat mukaan työpajoihin*
- *hanke toimii vanhusten palvelutalossa hyvin*

Johtopäätöksiä:

Kuudessa vastauksessa työntekijät kertovat olevansa valmiita kehittämään asukastyötä tältä pohjalta. Kolmessa vastauksessa sanotaan, että hanke on ollut toimiva ja sopii hyvin vanhustyöhön. Kahdessa vastauksessa tulee ilmi se, että työntekijällä riittäisi innostusta ja mielenkiintoa saada asukkaat mukaan työpajoihin. Kahdessa vastauksessa on kommentoitu myös taiteen voimaannuttavaa näkökulmaa

ja työhyvinvointia. Kahdessa vastauksessa työntekijät esittävät jatkamisen ja toiminnan kehittämisen kannalta tärkeitä kommentteja. Näissä kommentteissa sanotaan, että asiaan pitää paneutua johtotasolta lähtien. Vastauksista ilmenee tiedottamisen tärkeys, tarvikkeisiin ja materiaaleihin panostaminen ja ajankäyttö. Kaikissa vastauksissa voidaan nähdä työntekijöiden olevan valmiita muutokseen ja kokeiluun. Kaikissa vastauksissa on myös positiivinen henki. Mielestäni kymmenen myönteistä vastausta osoittaa sen, että hanke on otettu työpaikalla hyvin vastaan ja sille toivotaan jatkoa. Tarvitaan vain käynnistäjät, aikaa, materiaaleja ja yhteinen suunnitelma hankkeen jatkojalostamiseksi uudessa Syystien monipuolisessa vanhustenkeskuksessa.

Hankkeen toivottiin tuovan työyhteisöön uudenlaisia työmenetelmiä, mutta yhtenä tärkeänä tavoitteena siinä oli myös työhyvinvoinnin näkökulma hoitohenkilökunnan työssä. Työhyvinvointi ja työssä jaksaminen koskettaa jokaista työkäistä. Niiden merkitys kasvaa erityisesti työvoiman ikääntymisen vuoksi. Hallitusohjelmassa (15.4.2007) pyritään edistämään työn ja muun elämän yhteensovittamista kansalaisten hyvinvoinnin parantamiseksi. Myös terveyden edistämisen politiikkaohjelmassa kiinnitetään erityisesti huomiota liikunnan ja kulttuurin merkitykseen hyvinvoinnin edellytyksenä. EU:n työsuojelustrategian (2007–2012) mukaan tulee pyrkiä tilanteeseen, jossa työ ei aiheuta vaaraa terveydelle vaan edistää yksilön terveyttä ja hyvinvointia. Tällä seikalla on suuri kansanterveydellinen vaikutus. On siis tärkeää tukea kaikkia työelämässä olevia tai niitä, joita koetetaan palauttaa työelämään. Tarvitaan uudenlaista ajattelua työstä, työpaikoista ja työssä käymisestä. Taide voidaan nähdä uutena, voimaa ja muutosta tuovana mahdollisuutena organisaatioiden johtamiskulttuurin sekä henkilöstön kehittämisessä. (Bardy ym. 2007, 180.)

5. KEHITTÄMISHANKE SYYSTIEN PALVELUTALOSSA

5.1. Taidetyöpajat ja viriketoiminta

Hoitohenkilökunnalle järjestettiin kehittämishankkeessa kaksi taidetyöpajaa. Työpajoihin ilmoittautui kahdeksan osallistujaa hoitohenkilökunnasta. Ohjaajana toimi

Helka Ryhänen ja mentoroijana Taika–hanke projektikoordinaattori Eila Sainio. Olimme sopineet Eila Sainion kanssa, että hänen osuutensa työpajatyöskentelyssä on olla havainnoijana, apuohjaajana ja valokuvaajana. Työpajoissa tavoitteeksi asetettiin työhyvinvoinnin lisääminen ja yhteisöllisyyden tunteen lisääntyminen yhdessä työskentelyn kautta. Syksyllä 2010 opinnäytetyöaihetta pohdiskellessani, ajattelin kouluttaa hoitohenkilökuntaa menetelmällisesti niin, että he olisivat voineet viedä ideoita suoraan asukastyöhön. Olisin silloin itse ollut valmis työskentelemään heidän rinnallaan asukastyössä niin, että olisimme ensin laatineet suunnitelman, kuinka palvelutalossa edetään Taika-hankkeen pohjalta syntyneiden ideoiden käytäntöön viemiseksi. Tällaiseen toimintatutkimuksen syklin läpiviemiseen näin lyhyessä ajassa ei kuitenkaan ollut mahdollisuutta, sillä se olisi edellyttänyt mittavia työaikajärjestelyjä. Aineiston vähyys tältä osin johtuu tästä seikasta. Tulin lopulta siihen tulokseen, että kaksi taidetyöpajaa tulisi järjestää hoitohenkilökunnan työhyvinvoinnin näkökulmasta. Kehittämishankkeessa yhdistyy taidetyöpajatoiminta ja hoitohenkilökunnan palaute niistä ja kyselylomakkeen avulla saatava tieto Syystien palvelutalon viriketoiminnan kehittämiseksi. Taideryhmien ohjaaminen asukastyössä on yksi osa viriketoimintaa. Halusin osallistaa hoitohenkilökunnan viriketoiminnan kehittämiseen, koska viriketoiminnan ohjaaminen on omaa työtäni ja halusin selvittää kyselylomaketutkimuksella, kuinka tätä aluetta voidaan kehittää. Viriketoiminnan kyselylomakepalaute sijoittuu taidetyöpajaosuuden perään.

Taidetyöpajat

Taidetyöpajat järjestettiin 30.11.2010 ja 20.1.2011. Niissä kokeiltiin kahta erilaista tekniikkaa: maalausta mielikuvien ja musiikin yhdistelmänä ja oman mandalan luomista erilaisilla kynillä ja vesiväreillä eli sekatekniikalla. Molemmista työpajoista on valokuvia (ks. Liite s. 94-97).

Opinnäytetyössä käytetään työpajoista merkintää työpaja 1 ja työpaja 2.

Työpaja 1, tavoitteet ja sisältö käyvät ilmi liitteestä 2 sivuilta 85-86.

Taidetyöpajasta informoitiin henkilökuntaa kirjallisesti noin kuukautta ennen toimintaa, lisäksi työpaikkakokouksessa ja kolme päivää ennen työpajaa suusanallisesti ilmoittaen. Ryhmään ilmoittautui kahdeksan osallistujaa. Osallistujia tässä työpajassa oli viisi. Poissaolijoita oli kolme. Henkilökunnan poissaolojen syynä olivat sairastumiset ja työvuorojärjestelyt. Tavoitteeksi taidetyöpajalle asetettiin sisäisen rauhan saavuttaminen työpäivän/työviikon keskellä, muuttoajatusten ja joulukiireiden lähestyessä. Tavoitteena oli lisäksi se, että saadaan kokemus musiikin ja värien yhteisvaikutuksesta mielikuvien kautta työskennellen.

Työpajan aluksi kuunneltiin mielikuvamusiikkia (music for tuning into the fundamental energies) ja mielikuvina musiikissa olivat meri, järvi ja taivas. Mielikuvamusiikkia kuunneltiin nojatuoleissa istuen rauhallisessa tilassa palvelutalon kabinetissa. Musiikin kuuntelun tavoitteena oli saavuttaa sisäinen rauha, lepotila ja hiljaisuus omassa mielentilassa. Mielikuvien ja musiikin osuus kesti noin 20 minuuttia.

Tämän jälkeen osallistujat siirtyivät maalaamaan askarteluhuoneeseen mielikuvien synnyttämien aistimusten ja havaintojen pohjalta. Maalauksen taustalla oli ajatus ”Voimaa väreistä”, mikä oli Taika -hankkeenkin teemana yhdessä työpajassa. Osallistujat saivat tehdä useita töitä ja kokeilla erilaisia tekniikoita. Työtilassa soi taustalla meditaatio –musiikki ”Into silence”. Maalausvaihe kesti noin kaksi tuntia. Töiden valmistumisen jälkeen kokoonnuimme vielä kabinettiin keskustelemaan ja jakamaan kokemuksia. Lopuksi osallistujat täyttivät työhyvinvointikyselylomakkeen.

Taidetyöpajaan osallistuneita pyydettiin vastaamaan neljään kysymykseen. Kyselylomakkeita jaettiin viisi eli kaikille osallistujille ja vastaukset sai jättää nimettömänä. Kysymykset ja vastaukset ovat siinä järjestyksessä kuin ne kyselylomakkeessa tulivat esille ja jokaisen kysymyksen jälkeen on johtopäätösosuus.

1. Miten työhyvinvointiin liittyviä asioita voisi kehittää / ottaa huomioon työpaikallamme?

- *asioista tulisi keskustella muiden työkavereiden kanssa ja sitten ottaa asiat puheeksi kokouksissa*

- *työntekijän jaksaminen pitäisi ottaa puheeksi*
- *liikuntasetelit henkilökunnalle ja henkilökuntaa tarpeeksi*
- *työaikana vapaamuotoista toimintaa rauhallisessa paikassa esim. ruokailua, askartelua, leipomista ja kahvihetkiä, voisi olla lepohuone, missä voisi ottaa pienen hiljaisen hetken ja latautua työvireeseen*
- *voisi olla erilaisia / eriaiheisia keskustelutilaisuuksia, joissa saisi jokainen purkaa sydäntään, kertoa hyvistä ja huonoista mieltä painavista asioista*

Johtopäätöksiä:

Työhyvinvoinnin kehittämisessä työpaikalla kolmessa vastauksessa toivotaan enemmän avointa keskustelua työkavereiden kanssa. Keskusteluja voisi olla kokouksissa ja niitä voisi olla eri aiheista. Työntekijän jaksamisesta pitäisi puhua ja jaksamista tukevin vaihtoehtoina esille tuli seuraavanlaisia ideoita: lepohuone työpaikalle hiljaista hetkeä varten, yhteisiä ruokailuja, askartelu-, leipomis- ja kahvihetkiä sekä liikuntaseteleitä henkilökunnan käyttöön. Yhdessä vastauksessa sanotaan, että henkilökuntaa pitäisi olla riittävästi. Mielestäni avoimen keskustelukulttuurin kehittäminen työpaikalle olisi tärkeää, sillä tämä vaikuttaa siihen, että työntekijät tuntevat tulevansa kuulluiksi. Moniammatillinen työhyvinvointityöryhmä voisi olla askel siihen suuntaan, että tämä tärkeä asia tulisi esille ja muutoksia työhyvinvoinnin edistämiseksi saataisiin aikaan.

2. Millaisia toimintamuotoja toivoisit työpaikallamme yhteishengen ja viihtyvyyden lisäämiseksi?

- *yhteistä vapaamuotoista toimintaa, jolloin olisi aikaa jutella työkavereiden kanssa, kiire pois*
- *yhteisiä projekteja palvelutalon ja ryhmäkotien henkilökunnalle, ettei eriydytä liikaa*
- *yhdessäoloa työajan ulkopuolella esim. liikuntaan liittyen ja miksei työajallakin, jos se vain olisi mahdollista*
- *koko henkilökunnalle järjestettävä samanlaista toimintaa kuin mitä meillä on nyt ollut*
- *henkilökuntakerhot, talon sisäiset esim. taide ja liikunta*

Johtopäätöksiä:

Kaikissa vastauksissa tulee esille se, että toivotaan yhteistä toimintaa, yhteisiä projekteja ja kerhotoiminnan tyypeistä toimintaa esim. taide- ja liikuntakerhot henkilökunnalle. Yhteishengen ja viihtyvyyden luomiseen voivat vaikuttaa kaikki työntekijät työpaikalla. Mielestäni tästä asiasta pitää keskustella työpaikalla ja miettiä, millä keinoilla päästään toteutukseen asti. Yhdessä vastauksessa ehdotetaan työajan ulkopuolisia tapaamisia, mutta mielestäni on osoittautunut, että nämä tapaamiset eivät samalla tavoin lujita yhteishenkeä kuin työpaikalla järjestetyt tapaamiset, joissa kaikki ovat läsnä. Työpajatyöskentelyn aikana keskusteluissa tuli esille se, että henkilökunta toivoisi erilaisia ryhmätoimintoja, joissa olisi jokin yhdistävä tekijä esim. liikunta tai taide.

3. Onko taiteellinen työskentely lisännyt hyvinvointiasi?

- *kyllä, oli ihan mukavaa vaihtelua*
- *kyllä, ajatukset karkaavat väkisinkin musiikkiin ja väreihin, musiikkiliikunta on myös ollut rentouttavaa*
- *kyllä, on lisännyt jaksamistani*
- *ihana keino irtautua arjen kiireestä, on virinnyt ajatuksia myös asukastyöhön*
- *kyllä on, pysähtyy ajattelemaan muutakin kuin kiirettä, että pitäisi tehdä kymmenen asiaa, jotka ovat aina mielessä*

Johtopäätöksiä:

Taiteellinen työskentely oli lisännyt kaikkien vastaajien hyvinvointia. Vastauksista ilmenee vaihtelun tuoma merkitys, rentoutuminen, jaksamisen lisääntyminen, irtautuminen kiireestä ja virikkeiden saaminen asukastyöhön. Työskentelyn kuluessa ohjaajana tein havaintoja osallistujista ja työpajan alkaessa tunnelma oli aivan erilainen kuin työpajan loppupuolella. Työpajan lopussa osallistujat olivat rentoutuneita ja hyväntuulisia. Kokemus oli selvästi ollut miellyttävä ja lähentyminen oli selvästi tunnettavissa.

4. Onko taiteellinen työskentely lisännyt yhteisöllisyydentunnetta, yhteistyötä ja työkaverin tuntemusta mielestäsi?

- *jonkin verran, on kiva nähdä työkavereita ja jutella, otetaan rennosti niin, ettei ole työ aina mielessä*
- *tottakai on*
- *kyllä, kun taidetta tehtiin, en paljon puhunut muille, vaan keskityin tekemiseen, oli kiva katsella muiden töitä, tuli juteltua vierustoverille ja muille, oli kivaa, kun sai hetkeksi unohtaa ”normaalit työt”*
- *osanotto on aika huono, kun on paljon poissaolijoita, on kiva tavata työkavereita näissä merkeissäkin*
- *on lisännyt yhteisöllisyyttä ja työkaverin tuntemusta*

Johtopäätöksiä:

Kolmessa vastauksessa sanotaan, että työskentely on lisännyt selvästi yhteisöllisyyden tunnetta. Työkaverin tuntemus, keskustelu, toisten tapaaminen ja toisten töiden katselu olivat tärkeitä asioita. Myös se, että otetaan rennosti ja voidaan hetkeksi unohtaa työt, tuli esille vastauksissa. Yhdessä vastauksessa sanotaan, että työskentely lisäsi työkaverin tuntemusta jonkin verran. Mielestäni menetelmä tarjoaa kuitenkin lähes poikkeuksetta mahdollisuuden yhteisöllisyyden kehittymiseen ja vaikutukset voivat tulla esille vasta pitemmän ajan kuluessa, kun tapaamisia yhteisen tekemisen puitteissa on enemmän. Osanotosta työpajaan sanotaan, että oli paljon poissaolijoita. Tämä kertoo mielestäni vain siitä, että hoitotyössä kuten muussakin työssä tulee usein yllättäviä muutoksia sairastumisten tai muiden poissaolojen takia ja työvuoroja joudutaan muuttamaan. Poissaolijoita tästä ryhmästä oli kolme. Mentoroiija Eila Sainion mukaan työskentely työpajassa sujui erinomaisesti keskusteltuamme työpajan jälkeen yhdessä.

Työpaja 2 järjestettiin 20.1.2011 ja sen tavoitteet ja sisältö näkyvät liitteestä 3, sivuilta 87-88.

Taidetyöpajasta informoitiin henkilökuntaa kirjallisesti heti tammikuun alkaessa, lisäksi työpaikkakokouksessa ja kolme päivää ennen työpajaa suusanallisesti ilmoittaen. Osallistujia tässä työpajassa oli neljä. Poissaolijoita oli neljä. Aiemmin

ilmoittautuneita oli kahdeksan. Tavoitteeksi taidetyöpajalle asetettiin työhyvinvoinnin lisääminen ja edelleen sen ylläpitäminen.

Osallistujat saivat perusohjeet mandalan rakentamiseen. Ideana oli luoda ja maalata oma henkilökohtainen mandala. Aihe on käytössä Vanhustyön keskusliitossa henkilöstön koulutuksessa. Olin osallistunut tällaiseen koulutukseen ja mielestäni mandalan tekeminen on hyvä keino henkisten voimavarojen löytämiseen ja ylläpitoon nimenomaan työhyvinvointia ajatellen. Mandalan tekeminen voi auttaa mielen tasapainottamisessa, hiljentymisessä, tai jonkin tilanteen tai asian ymmärtämisessä tai selvittämisessä. Ohjeistus, kuvien katselu erilaisista mandaloista ja keskustelu käynnistivät työskentelyn. Työt laitettiin lopuksi esille ja niistä keskusteltiin. Kuvia tarkasteltiin myös työskentelyn aikana kahdesta aiheesta käsittelevästä teoksesta (Brauen 1997 ,Bernhard ym. 1995).

”Mandala on sanskritin kieltä. Se tarkoittaa ympyrää, keskusta, yhteyttä ja kuva tehdään aina ympyrän muotoon. Ympyrän symboli kuvastaa eheyttä, ykseyttä, iäisyyttä ja maailmankaikkeutta. Mandalan keskus kuvaa symbolisesti ja metafyyysisesti universumin keskusta ja sen heijastuksia elämään itseensä. Liike ympyrän keskustasta kauemmas kuvaa elämän hengitystä, energian kulkua. Yleisemmin mandalaa käytetään meditaation tukena. Sen tarkoituksena on eheyttää ja tasapainottaa ihminen kokonaisuutena. Mandalan keskipisteenä on elämänkukan symboli, joka kuvastaa koko maailman kaikkeutta ja sen syntyä. Mandaloita on tehty kaikissa kulttuureissa. Tunnetuimmat niistä ovat buddhalaisilla, hinduilla sekä Amerikan intiaaneilla. Tiibetiläisessä virayana buddhalaisuudessa mandalat tehdään hiekasta. Kristillisen kulttuurin mandaloita ovat esimerkiksi romaanisten ja goottilaisten kirkkojen ruusuikkunat. Syvän universaalin viestinsä vuoksi mandalaa voi kuitenkin käyttää oman kasvunsa ja pohdintansa työkaluna riippumatta siitä, mihin elämänfilosofiaan on suuntautunut. Mandala kuvastaa kokemustamme luovuudesta ja elämästä. Mandalat voidaan maalata kankaalle, puulle, paperille, rakentaa hiekasta ja luonnon materiaaleista tai visualisoida mielessään.” (Tamminen, 2010.)

Mandala-työpajan päättyessä esittelin Vanhustyön keskusliiton kurssilla tekemäni oman mandalan. Päädyin tähän ratkaisuun sen takia, että halusin jakaa oman

kokemukseni työkavereideni kanssa tällaisen työn tekemisestä ja siitä, kuinka sitä voidaan käyttää apuna jonkin elämään liittyvän asian selvittämisessä. Keskustelun jälkeen osallistujat saivat kirjoittaa oman kokemuksensa mandalan tekemisestä ja kirjoitelman sai palauttaa nimettömänä.

”Mukavaa oli, tuli uudestaan tuttu tekniikka mieleen. Tätä voisi käyttää välillä myös kotona, jos rupeaa olemaan liikaa paineita joka puolelta elämässä. Olen ennen värittänyt valmiita mandaloita ja sekin on ihanaa, mutta tämä itse tekeminen vielä mukavampaa, saa toteuttaa itseänsä monella eri tavalla”

”Rauhallinen tilanne. Unohtui työkiireet. Oli tosi rentouttavaa, mielellään olis jatkanut monta tuntia. Voi kun kerkeis tehdä ja jaksais tehdä myös kotona”

”Rentouttavaa työpäivän jälkeen. Mielenkiintoista, hauska tehdä ja tutkia omien ajatusten ja mielikuvien kanssa, vaikka ei ole taiteellisesti lahjoja voi kuitenkin saada jotain aikaiseksi”

”Oli innostavaa ja mukavaa. Työ syntyi kuin itsestään, kun sai ajatuksesta kiinni. Taustalla soiva musiikki oli rauhoittavaa. Rentouttava parituntinen”

Johtopäätöksiä:

Työmenetelmän valinta osoittautui hyväksi, vaikka pohdin sen sopivuutta tutkimukselliseen toimintaan pitkään. Kokeiluryhmä oli pieni, mutta kaikkien osanottajien mielestä työskentely onnistui. Onnistumisen tunne näkyy kaikissa yllä olevissa kommentteissa, mutta se näkyi myös työpajan jälkeen ihmisten olemuksesta ja käyttäytymisestä sekä kommentteista. Jatkon kannalta ajattelen, että tämän menetelmän käyttäminen voisi olla yksi tapa edistää työhyvinvointia hoitoalan työpaikoissa, koska sillä on vaikutus ihmisen henkisten voimavarojen lisääntymiseen. Keskustelimme työpajan päätteeksi mentori Eila Sainion kanssa tästä menetelmästä. Olin lähettänyt hänelle sähköpostitse tiedot työpajoista, joten hän tiesi työpajojen tavoitteet ja sisällön. Totesimme, että menetelmä voi alkuun ihmetyttää, mutta hyvällä pohjustuksella ja tietämyksen lisäämisellä sekä henkilökohtaisesti tekemällä, se on varsin hyvin toimiva koulutustilanteissa.

Viriketoiminta

Kehittämishankkeeseen kuuluvasta viriketoiminnan kyselylomaketutkimuksesta tiedotettiin Syystien palvelutalon työpaikkakokouksessa 25.10.2010. Kyselylomakkeita jaettiin 30 kappaletta, 15 palvelutalolle ja 15 ryhmäkodeille. Lomakkeet pyydettiin palauttamaan henkilökunnan kahvihuoneessa sijaitsevaan palautuslaatikkoon 15.11.2010 mennessä. Henkilökunnalle tiedotettiin, että kysymykset käsittelevät palvelutalon asukkaille järjestettävää toimintaa. He voivat vastata niihin kysymyksiin, mistä heillä on kokemusta ja tietoa ja mikäli ei osaa ottaa kantaa johonkin asiaan, kysymyksen voi ohittaa. Kyselylomakkeita palautettiin yhteensä 14 kappaletta. Mielestäni tässä tutkimuksessa ei ole merkitystä sillä, tuliko vastaus palvelutalolta vai ryhmäkodista. Vastauksista kuitenkin voi päätellä asian, koska niissä mielipiteet ja toivomukset ovat esitetty omasta työstä, työpaikasta ja vanhusten tarpeista katsoen. Perusteluna sille, että vastauksia ei eritellä on se, että toiminta uudessa vanhustenkeskuksessa Malmilla muotoutuu uudella tavalla. Hoitotiimien kokoonpanot muuttuvat, asukasrakenne on erilainen, toimintaa kehitetään uudennlaisista näkökulmista lähtien ja mukaan tulee uusia toimijoita. Lisäksi virkistys- ja kulttuuritoiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen vaikuttaa koko kaupungin tasolla alkanut taide- ja kulttuuritoiminnan käytön edistämistyö vanhusten vastuualueella. Olen analysoinut ja kommentoinut vastauksissa esiin tulevia asioita vastausten jälkeen toimintatutkijana, kulttuurituottajana ja ryhmien ohjaajana, sillä tässä kehittämishankkeessa oma kokemus ja havainnot ovat osa aineistoa.

Hoito henkilökunnalta kysyttiin, mihin suuntaan palvelutalon toimintaa pitäisi kehittää, jotta se palvelisi asukkaita paremmin?

- *enemmän pitäisi yrittää saada mukaan asukkaita, jotka eivät ole missään mukana*
- *musiikki ja lauluhetket ovat mieluisat ja odotetut, ryhmäkotiin omat laulutuki-*
- *myös vuodepotilaat sekä muistisairaat asukkaat on huomioitava*
- *enemmän asiakaslähtöisyyttä, kysyen asukkaiden toiveita ja kartoittaen tarpeita*
- *enemmän osallistumisen mahdollisuuksia*
- *hoito henkilökuntaa enemmän, toimintaterapiaa, aktiivisuutta ja innostavaa asukkaiden houkuttelua tapahtumiin*
- *voisi järjestää retkiä teatteriin*

Hoitohenkilökunta toivoo enemmän asiakaslähtöisyyttä toimintaan, ehdotetaan myös kartoituksen tekemistä asukkaiden toiveista ja tarpeista. Toiminnan toiveiden ja tarpeiden kartoituksen kautta myös sellaiset asukkaat, jotka eivät ole missään toiminnassa mukana, voisivat saada äänensä kuuluviin esim. vuodepotilaat ja muistisairaat ja silloin uudenlaisen toiminnan muotojen kehittäminen mahdollistuu. Asukkaiden toimintakyvyn huomiointi suunnittelussa on tärkeää. Hoitohenkilökunta toivoo myös lisää hoitohenkilökuntaa ja toimintaterapiaa asukkaille. Retkitoiminnan järjestämiseen tarvitaan mielestäni lisäresursseja.

Musiikkitoiminta on hoitohenkilökunnan mielestä odotettua toimintaa ja sen kehittämiseen täytyy panostaa jatkossakin. Toiminnan kehittäminen vaatii kuitenkin lisäresursseja, koska toiminnasta kiinnostuneita asukkaita on niin paljon. Musiikkitarjonnasta ja sen kehittämisestä kysyttäessä hoitohenkilökunnan vastauksista tulee esille toiminnan tarpeellisuus ja antoisuus, mutta toimintaa kaivataan enemmän ja sen pitäisi olla monipuolisempaa. Uusia kehittämisideoitakin musiikkitoiminnan suhteen esitettiin:

- *musiikkia on ollut kiitettävästi tarjolla, mutta lauluhetkiä voisi olla myös iltapäivällä, illalla asukkaat eivät malta keskenään puuhastella, illat ovat levottomia*
- *musiikki piristää aina, vanhukset kaipaavat lasten ääntä*
- *toimintaa on mielestäni hyvin ja tarpeeksi, kun vain muistetaan organisoidessa kokonaisuus, minkä pitäisi olla monipuolinen*
- *musiikkia ja aitoa laulua kaivataan enemmän, piano- ja kitaramusiikkia*
- *asukkaat kaipaavat myös viikonloppuna ohjelmaa, esim. juuri pieniä konsertteja*
- *useammin toimintaa ja lauluhetkiin voisi yhdistää tuoli- ja tavallisia tansseja*
- *karaoke-ilta ja yleensä karaokea*
- *kerätä vaikka ryhmät, jotka haluavat kuulla pelkästään kevyttä musiikkia esim. iskelmämusiikkia*
- *ryhmä, jossa olisi hengellistä musiikkia, ainakin kokeiluna, monet vanhukset kaipaavat myös hengellistä musiikkia*
- *jos on musikaalisia hoitajia, voisi iltaisin käydä ryhmäkodeissa soittamassa, pienikin hetki riittää viikonloppuna*
- *ulkopuolisia esiintyjiä kaivataan*

Kun hoitohenkilökunnalta kysyttiin, mitä mieltä he ovat kädentaitoihin liittyvistä toimintamuodoista, esim. askartelusta, he vastasivat näin:

- *on varmasti hyvää, en paljon tiedä, mitä askartelette, pitäisi tulla katsomaan*
- *kädentaitoja on varmaan monella vanhuksella tallella, voisi olla mm. korttien tekemistä vuodenaikojen mukaan*
- *asukkaat, jotka ovat osallistuneet, ovat ylpeitä saavutuksistaan*
- *jokaisella on oikeus päästä tekemään, ei vain hyväkuntoisilla, samanarvoisuus kunniaan, asukkaat eivät ole pikku lapsia, vaan aikuisia arvokkaita ikäihmisiä*
- *ryhmiin pääsee vain palvelutalon väki, askartelut on suunniteltu monesti liian valmiiksi, joten asukkaan oma luovuus käyttöön, lopputulokset eivät saisi näyttää samanlaisilta*
- *liian vaikeaa monelle, ei tuo onnistumisen kokemuksia kuin muutamalle*
- *osa asukkaista haluaa askarrella, askartelu voisi olla eritasoista ja asukkaiden töistä voisi järjestää näyttelyjä*
- *ei pientä pipertelyä, voisi olla esimerkiksi savitöitä*

Asukkaat ovat ylpeitä saavutuksistaan askarteluryhmässä, mutta toimintaa voisi kehittää siihen suuntaan, että olisi eri tasoisia ryhmiä asukkaiden toimintakyvyn mukaan. Asukkaiden töistä voisi tehdä näyttelyjä tai yhdistää kuvataideryhmän näyttelyn yhteyteen. On myös otettava huomioon, että asukkaiden toimintakyvyn alentuessa ryhmän ohjaaja tarvitsee apuohjaajan auttamaan ryhmän toiminnan onnistumisessa.

Hoitohenkilökunnalta kysyttiin myös, mitä mieltä he ovat tämänhetkisestä taidetarjonnasta ja mihin suuntaan taidetuokioita voisi heidän mielestään kehittää. Tällaisia vastauksia saatiin:

- *taideryhmä, johon huonokuntoisemmatkin ryhmäkotien asukkaat voisivat osallistua, voisi olla maalausta esim. sormiväreillä*
- *ex-tempore toimintana vois järjestää useammin, pienet hetket tärkeitä, ei tarvitse aina olla koko talon tilaisuuksia*
- *ei tarvitse mielestäni mitään erityistä kehitystä*
- *avoimet työpajat ovat olleet aivan upeita, taide pitää tuoda lähelle kaikkia, voisi olla myös katselua, kuuntelua.*
- *toivotaan myös retkiä taidenäyttelyyn tai taidekahvilaan*
- *ehkä jotain mielikuvataidetarjontaa.*
- *asukkaan näyttely oli hieno asia ja kunnioittava osoitus hänelle*
- *taideterapiaa kaivataan*
- *näyttelyitä voisi olla enemmän*

Hoitohenkilökunta toivoisi taideryhmää asukkaille, joiden toimintakyky on alentunut olennaisesti. Tällöin taideterapeuttinen työskentelymetodi olisi varmaankin paikallaan. Näyttelyitä, retkiä näyttelyihin ja pieniä taidetuokioita kaivataan myös. Taidetoiminnan ohjaajana ja kehittäjänä voin yhtyä hoitohenkilökunnan toivomuksiin, mutta kehittämistyö vaatii aikaa ja lisäresursseja niin henkilökunnan kuin materiaalienkin suhteen. Retkitoiminta ja näyttelyiden rakentaminen vaativat ns. talkoohenkeä ja useampia ”käsipareja” onnistuakseen. Taideryhmien ohjaaminen on myös haasteellista, koska asukkaat tarvitsevat ja haluavat paljon henkilökohtaista neuvontaa ja apua työskentelyssä. He tarvitsevat auttamista työskentelyvälineiden käytössä, innostamista, kuuntelemista, tutustumista toisiinsa ja runsaasti palautetta onnistumisesta. Työparimallitoiminta on osoittanut erinomaiseksi ryhmän ohjauksessa silloin, kun asukkaiden toimintakyky vaatii enemmän vieressä ohjaamista ja kun ryhmän osallistujamäärä on enemmän kuin neljä-kuusi henkilöä. Ohjaajan on pystyttävä luomaan myönteinen, turvallinen ja kiireetön ilmapiiri ryhmään, jotta asukkaiden luovuus pääsee esiin.

Pöydän ääressä tapahtuvista toiminnoista mm. peleistä kommentoitiin seuraavasti:

- *sellaisia pelejä, joihin pystyisi osallistumaan muitakin kuin ”skarpimmat” vanhukset, pitäisi kysyä asukkailta*
- *bingo, shakki, korttipelit, muistipelit, palapelejä, mukautettu hirsipuu –peli, afrikan tähti-peli, korttipelejä, lautapelejä, tietovisailuja, vitsi-iltoja, tarinahetkiä*
- *sellaisia pelejä, joihin osallistuisi monta asukasta ja hoitajatkin voisivat tulla mukaan*
- *yksilöllistä toimintaa, ei niin isoja ryhmiä*

Pelaamiseen liittyvät yhdessäolon hetket ovat mukavia sekä asukkaista että hoitohenkilökunnasta. Tämän alueen kehittäminen ei ole vaikeaa, tarvitaan vain joukko innostuneita ihmisiä, sopivan kokoinen ryhmä ja pelivälineet. Pelien soveltaminen, ohjeiden yksinkertaistaminen ja helpottaminen on sovittavissa kulloisenkin tilanteen mukaan. Vitsien ja tarinoiden kertominen yhdessäolon hetkinä tuo iloa elämään ja lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta. Nämä ovat tärkeitä elementtejä viihtyvyyden luomisessa.

Vanhuksilla tuntuu usein olevan tarve keskustella huolistaan ja murheistaan. Hoitohenkilökunnalta kysyttiin, pitäisikö asukkaille olla huoliryhmiä tai muita psykologisesti suuntautuneita ryhmiä ja he vastasivat näin:

- *asukkailta voisi kysyä, onko tarvetta ja kiinnostusta, mielenkiintoinen idea*
- *muisteluryhmiä voisi olla*
- *voisi ainakin kokeilla ja katsotaan, minkälainen vaikutus olisi*
- *pienryhmät ovat mukavia*
- *kannatan ilo- ja voimavararyhmiä, joissa voi keskustella myös huolista, itse haluaisin pitää tämänkaltaista ryhmää*
- *kyllä pitäisi järjestää, tämä vaatii innostuneen ja innostavan vetäjän*
- *joillekin asukkaille voisi olla valitusryhmiä*

Vanhusten yksinäisyyden kokemusten lievittämisessä tällainen toimintamuoto voisi palvella hyvin. Vastauksista käy ilmi, että asiaa kannattaisi kysellä asukkailta ja mikäli tarvetta on, toimintaa voisi kokeilla ja innostusta tällaisen ryhmän ohjaamiseen löytyisikin talon henkilökunnasta.

Hoitohenkilökunnalta kysyttiin mielipidettä myös liikunnallisista / fyysisiin toimintoihin liittyvistä toimintatuokioista eli onko liikuntaa riittävästi ja he vastasivat näin:

- *ei koskaan ole liikaa, ei ole riittävästi*
- *hyvä asia, ovat tarpeellisia, voisi olla enemmänkin ohjattuja jumppahetkiä*
- *illat ovat nyt olleet kivoja, kun toimintaa on järjestetty myös ryhmäkodeissa*
- *ulkoilun huomiointi kaikenkuntoisille, kuntosali ja terapiaryhmät tärkeitä*
- *on riittävästi, fysioterapeutin vetämä kuntosali on hyvä toimintakyvyn kannalta, on tuolijumppaa ja pelejä*
- *upeaa toimintaa, lisää vaan liikuntatuokioita*
- *voiko sitä koskaan olla liikaa, yhteiset sisäpelit aulassa näyttävät suosituilta*

Vastauksista käy ilmi, että liikuntaa ei ole liikaa ja että ohjattuja jumppahetkiä ja liikuntatuokioita voisi olla enemmänkin. Yhdessä vastauksessa sanotaan, että tuolijumppaa, pelejä ja ulkoilua on riittävästi. Kysely toteutettiin marraskuun aikana, jolloin on pimeää ja sisätoiminnot painottuivat. Liikunnallisen toiminnan ja ulkoilun järjestäminen on myös resurssikysymys. Asukkaiden ikääntyminen ja toimintakyvyn aleneminen vaikuttavat sillä tavoin, että avustavaa henkilökuntaa tarvitaan ryhmien ohjaamisessa, jotta välttyttäisiin turvallisuusriskeiltä. Vapaaehtoistyövoiman käyttöä

ja työparimallitoimintaa kannattaisi kehittää. Ulkoilun mahdollistaminen kaikenkuntoisille asukkaille on suuri haaste vanhusten hoitotyössä.

Asukkaille pidetään aamuisin uutisten lukupiiriä. Hoitohenkilökunnalta kysyttiin, onko siitä hyötyä asukkaille ja miten se palvelee asukkaita heidän mielestään ja tällaisia vastauksia saatiin:

- *on hyötyä, asukkaat kuulevat maailman ja Suomen menoista, on tärkeää, että asukkaat saavat tietoa ajankohtaisista uutisista maailmalta, sillä he eivät välttämättä itse näe lukea tai tilaa lehteä*
- *parempikuntoisille palvelutalon asukkaille hyvä, ryhmäkodin asukkaat eivät hyödy kovin paljon ja voimme lukea ryhmäkodeissa itse uutiset*
- *ei tarpeellisia, liian paljon aikaa kuluu viikossa, päivän lehtiä voi lukea asukkaat itse tai hoitajat*
- *kahdelle nukkuvalle mummolle ei kannata lukea, on taito lukea lehteä vanhuksille ja saada kuulijakuntaa*
- *luulisi olevan hyötyä, varsinkin selkokielellä kerrottuna*
- *palvelee vain muutamaa asukasta, voisiko olla joku muu idea tälle toiminnalle*
- *asukkaat osaavat lukea ilman ohjaajaa*
- *ryhmäkoteihin enemmän tätä toimintaa*

Asukkaat, jotka eivät näe itse lukea tai tilaa lehteä, hyötyvät uutisten lukupiiristä. On kuitenkin taito saada kuulijoita ryhmään, sillä monilla asukkailla on ongelmia myös kuulon suhteen ja asukkaille täytyy lukea kuuluvalla äänellä. On myös osattava lukea selkokielisesti uutistapahtumista ja taitava ohjaaja osaa myös keskustella asukkaiden kanssa ajankohtaisista uutisista. Uutisten lukupiiriä onkin kehitetty siihen suuntaan, että se huomioi paremmin asukkaiden tarpeita. Nykyään asukkailta kysytään, mitä he haluaisivat näillä aamutuokioilla tehdä ja tuokiot sisältävät kuulumisten vaihtoa, lukemista, päivän ohjelmista keskustelua ja yhdessäoloa. Ryhmäkotienkin asukkaat voivat osallistua tällaiseen toimintaan.

Kirjallisuuden monipuolisen käytön huomioiminen asukastoiminnassa on kehittynyt lukupiiritoinnaksi. Hoitohenkilökunnan mielipiteitä asiasta:

- *hyvä idea, kun kaikki asukkaat eivät itse lue enää*
- *tulevassa palvelukeskuksessa ok ja palvelutalossa virkeille, mutta heitä on hyvin vähän*
- *kirjallisuuspiiriin vain hyvämuistiset*

- *lukupiiri on hyvin tärkeä asukkaille*
- *lukupiiri tuottaa keskusteluja ja muistoja, se on tärkeää.*
- *kysely asukkaille, mitä haluavat luettavan*
- *ryhmäkoteihin enemmän*
- *koska useimmat asukkaat ovat huonokuuloisia, pitäisi lukea mahdollisimman kovalla äänellä*

Lukupiiri on toiminut jo kaksi vuotta ja se on saavuttanut paljon kuulihoitoja. Ryhmään osallistuu sekä palvelutalon että ryhmäkotien asukkaita. Tällä hetkellä on perustettu toinenkin lukupiiri iltapäivälle. Kirjallisuutta on valittu asukkaiden toiveiden mukaan: elämäkertateoksia, historiallisia teoksia, asiantietoutta lisääviä teoksia, romaaneja, satuja, runoja ja äänikirjoja. Eräs asukas on kirjoittanut elämäkerran, sitä luettiin lukupiirissä ja kirjan kirjoittajaa haastateltiin samalla kertaa. Lukupiirissä tunnelman luominen on tärkeä asia. On tarpeellista myös keskustella luetusta ja jakaa kokemuksia, tietoja ja muistoja toisten kanssa.

Syystien vanhustenkeskuksessa aloitettiin kuorotoiminta pari vuotta sitten. Kuoro on esiintynyt yhteisissä tapahtumissa ja juhlissa. Kuoron kokoonpano on vaihdellut asukkaiden toimintakyvystä johtuen. Hoitohenkilökunnan mielipiteitä toiminnasta:

- *hyvä!*
- *tulee yhteisöllisyyttä*
- *ihana asia, jatkakaa*
- *voisi olla useammin*
- *hyvää toimintaa*
- *luo yhteisöllisyyttä*
- *voisi olla mukana, vaikka ei laulaisikaan*

Tänä keväänä monen kuorolaulajan terveydentila on huonontunut niin, että kuoroesiintymiset ovat jääneet pois. Musiikkitoimintaa on kehitetty tänä keväänä sellaiseksi, että siinä yhdistyvät musiikin kuuntelu, laulu, soitto, tutustuminen musiikin eri lajeihin ja esiintyjiin (keskustelua ohjaajien valmistamien alustusten pohjalta) sekä yhteislaulutilaisuudet. Tällainen toiminta palvelee mahdollisimman monipuolisesti asukkaita ja mahdollistaa osallisuuden suuremmalle joukolle. Ohjelmassa on ollut myös monenlaisia erilaisia konsertteja.

Hoitohenkilökunnalta kysyttiin mielipidettä ns. työpajatoimintaa kohtaan ja pyydettiin ehdotuksia, minkälaista toimintaa toivottaisiin:

- *pitäisi olla työpajatoimintaa, antaa monenlaisia mahdollisuuksia*
- *paljon erilaista kaikille*
- *ehkä voisi olla, jos asukkaat toivovat jotain tiettyä teemaa*
- *kudontaa, puutöitä ja keramiikkaa*

Työpajatoimintaa voisi kehittää. Hoitohenkilökunnan vastauksissa tulevat esille kudonta, puutyöt ja keramiikka. Asukkailta voitaisiin kysyä, minkälaista toimintaa he kaipaaisivat. Miesten toiminnan kehittäminen on haaste vanhustenkeskuksissa.

Tapahtumien ja asioiden muisteleminen yhdessä on mukavaa. Hoitohenkilökunnan mielestä muistelutoimintaa voisi kehittää seuraavilla tavoilla:

- *vanhojen valokuvien ja vanhojen esineiden avulla voisi viedä ”muistamattomatkin” asukkaat muistojen maailmaan esim. eri aihepiireistä: lapsuus, työikä jne.*
- *kaikki eivät halua kuitenkaan muistella menneitä*
- *kokoontuisi säännöllinen ryhmä*
- *elämänkaariryhmät, vakituiset ryhmät, jotka pyörisivät prosesseina, muistiryhmä tietyin teemoin voisi olla tärkeä*
- *ryhmäkodeissakin voisi olla muistelutoimintaa*

Muistelutoimintaa on järjestetty tänä keväänä tarinateatterin ohessa. Tarinateatteriryhmään kuuluu sekä palvelutalon että ryhmäkotien asukkaita. Tarinateatterissa asukkaat osallistuvat omilla kertomuksillaan. Aiheet tulevat asukkaiden elämästä, ajankohtaisista aiheista, eläimistä, harrastuksista, julkisuuden henkilöistä ja spontaanisti keksien. Tarinateatterissa käytetään erilaista rekvisiittaa apuna. Ryhmäkodeissa on järjestetty muistelutoimintaa valokuvien, korttien, esineiden ja erilaisten pelien esim. sanapeliä avulla. Muistelutoiminnan kehittäminen ja ohjaaminen vaatii suunnittelua ja hyviä ryhmänohjaustaitoja.

Asukkaille järjestetään levyraatitoimintaa ja tietovisailua. Hoitohenkilökunta kommentoi näitä toimintamuotoja seuraavasti:

- *hyviä ja kivoja, oikein osuvia, enemmän vain ryhmiä*
- *asukkaat tykkäävät musiikista, se tuo muistoja*
- *tietovisailu olisi hyvä, jos siinä on samantasoisia*
- *tietovisailut ovat suosittuja, vaatii tämäkin vetäjältä tiettyjä ominaisuuksia, kuten lehdenluku*
- *ryhmäkoteihin mieluiten*

Molemmat toiminnat ovat suosittuja. Samantasoisia asukkaita tietovisailuun on hyvin vaikea saada ja tärkeintä kai lieneekin leikkimielinen arvuuttelu oikeista vastauksista ja yhdessäolo. Kilpailuhenkinen toiminta on asia erikseen. Ryhmäkoteihin toivotaan järjestettävän näitä toimintamuotoja myös. Tällä hetkellä toimintaa on jo muutettukin niin, että ryhmäkodeissa järjestetään muistelu/tietovisailutyypistä ryhmätoimintaa. Levyraatitoimintaan ryhmäkotien asukkaat osallistuvat palvelutalon asukkaiden seurassa.

Vanhustenkeskuksissa kaivataan teatteriesityksiä ja teatterin keinoin järjestettäviä toimintamuotoja. Henkilökunnan ehdotuksia tämän taidemuodon esille saamiseksi kerrotaan seuraavassa:

- *teatteri voisi tulla tänne, pikkutettereita voisi pyytää esiintymään*
- *parempikuntoiset asukkaat voisivat mennä hoitajien kanssa 1-2 kertaa vuodessa teatteriin*
- *huumorilla höystettyä teatteria tarvitaan*
- *voisi toimia talon oma näytelmäpiiri, teatterikerho asukkaille ja hoitajille*
- *stand up –komedia toisi työhyvinvointia, teemaa / aihetta, joka yhdistää meitä*

Syystien vanhustenkeskuksessa on vierailut jonkin verran joitakin pienimuotoisia teatterikokoonpanoja. Ongelmana esitysten saamisessa palvelutaloihin on hintataso. Teatteriretkiä asukkaiden kanssa on tehty ja on suunnitteillakin. Ongelmana tässä on se, että päivänäytöksiin täytyy usein varata liput monta kuukautta aikaisemmin, koska päivänäytökset ovat niin suosittuja. Ongelmallista on myös se, että kun henkilökunta vie asukkaita työaikana päivänäytöksiin, he joutuvat maksamaan itse teatterilippunsa. Kuitenkin esim. pyörätuoliasukkaiden kanssa teatterissa liikkuminen ja asukkaan hyvinvoinnista huolehtiminen esityksen ja matkojen aikana on työhön kuuluva asia. Tätä asiaa voisi kehittää eteenpäin niin, että vanhuksetkin pääsisivät

hoitajansa kanssa käymään teatteriesityksissä. Teatterikerhon toimimiseen tarvitaan innostunut ohjaaja ja kaikki asiasta kiinnostuneet voisivat kokoontua miettimään, millaista toimintaa haluavat yhdessä järjestää. Toiminta lisäisi varmasti työhyvinvointia, yhteisöllisyyttä ja osallisuutta.

Hoitohenkilökunnalta kysyttiin lisäksi, millaisia toimintamuotoja tämän ikäiset vanhukset tarvitsisivat. Tarkoituksena oli selvittää, tulisiko esille mahdollisesti sellainen uusi toimintamuoto tai seikka, josta ei ole vielä kysytty:

- *no viriketoimintaa, kuten talossa jo on, monipuolista toimintaa, jotta se palvelisi asukkaita hyvin, mieleistä, henkilökohtaista ja virikkeellistä*
- *yhdessäoloa, läsnäoloa, kuuntelemista*
- *kaikki tarvitsevat iloista, kevyttä ja ehkä myös vakavampaa toimintaa, mm. hartaushetki kerran kuukaudessa*
- *yhdessä olemista, kiireetöntä toimintaa*
- *sellaista, jota he itse toivovat, monipuolista ja omaan elämänkaareen linkitettävää*
- *toimintaterapiaa, musiikkia, liikuntaa, teatteria*

Tämän kysymyksen yhteydessä ei tullut esille uutta toimintamuotoa. Esille nousi kuitenkin jo toistamiseen tämän kyselyn aikana toimintaterapian tarve asukas- ja hoitotyössä. Muutoin vastauksissa näkyy hoitohenkilökunnan asiantuntemus asukkaan arjen mielekkääksi tekemisessä. Toiminnan pitää olla monipuolista, henkilökohtaista, läsnäolevaa, kuuntelevaa ja kiireetöntä, mikä linkittyy asukkaan toiveisiin ja elämänkaareen.

Seuraavat kysymykset liittyvät työn, yhteistyön, asukkaiden osallistuvuuden ja ilmapiirin kommentointiin. Kun hoitohenkilökunnalta kysyttiin, miten toimintaa muistisairaiden vanhusten kanssa dementiakodeissa voisi kehittää, he vastasivat:

- *jos olisi enemmän hoitajia, niin jäisi aikaa vanhusten ohjaamiseen ja avustamiseen muussakin kuin perustyössä*
- *enemmän dementiahoitajia*
- *vanhan tanssimusiikin kuuntelua ja tansseja, esitelmiä, teatteria*
- *yhdessäolemista, lauleluhetkiä ja musiikkituokioita, tuolijumppaa*
- *säännöllisyys ja monipuolisuus tärkeää*
- *toimintaa, mihin voi osallistua ja eri aistit huomioitava, esim. kosketus ja tunto tärkeitä, hierontaa tms., hetkeen tarttuen, aisteja hellien Taina Semin mukaan*

- *jos päivittäisesti joku viriketiimistä ehtisi, voisi käydä ryhmäkodeissa*
- *"pikkuryhmä" -malli toimi mukavasti*
- *en tiedä nykyisestä, mutta tarvitsevat ohjausta ja läsnäoloa*

Ryhmäkotien asukkaat tarvitsevat muistisairauksien takia hyvän perushoidon, henkilökohtaisen ohjauksen ja läsnäoloa. Hoitohenkilökunnan mielipiteissä tulee esille se, että hoitajia tarvittaisiin lisää. Viriketoimintojen suhteen toivotaan monipuolisuutta ja toiveissa on samoja ryhmätoimintoja kuin palvelutalonkin asukkaille. Aistitoimintojen (kosketus, tunto) huomioiminen toiminnan suunnittelussa olisi tärkeää, miksei myös näkö, kuulo, haju ja maku. Näidenkin aistien kautta toimimalla voitaisiin kokeilla erilaisia uusia toiminnan malleja. Ryhmäkotien asukkaille järjestetään tällä hetkellä viriketoimintaa sekä ryhmäkodeissa tapahtuvana toimintana että palvelutalon ryhmätoimintoihin yhdistellen.

Seuraavaksi kysyttiin asukkaiden osallistuvuudesta. Miten asukkaiden osallistumista toimintoihin voitaisiin parantaa? Hoitohenkilökunta vastasi näin:

- *lisää henkilökuntaa, niin olisi aikaa viedä asukkaita erilaisiin ryhmiin ja tilaisuuksiin, silloin hoitajatkin voisivat antaa virikkeitä asukkaille*
- *hyvä tiedotus ja viikko-ohjelmat asukkaille*
- *iltais in ja iltapäivisin voisi olla toimintoja, viriketiimi voisi toimia eri vuoroissa*
- *ohjelma ajoissa tiedossa ja muutokset tiedotettava mahdollisimman nopeasti*
- *enemmän informaatiota tapahtumista ja toimintatuokioista hoitajille*
- *joku joka hakisi ja veisi ja toisi asukkaita, jos hoitajat eivät ehdi, kaikkien pitää saada osallistua (myös huutajat, niin he rauhoittuisivat)*
- *suoramainontaa asukkaille, henkilökunta kannustamaan ja markkinoimaan tapahtumia ja ryhmiä*

Palvelutalon asukkaiden osallistumiseen vaikuttaa hoitohenkilökunnan resurssit ja henkilökuntaa toivotaan lisää, jotta asukkaiden kuljettaminen ryhmiin onnistuu. Tiedottaminen toiminnasta tapahtuu tällä hetkellä kuukausikalenterin avulla, siihen kootaan päivittäiset ryhmätoiminnot ja muut yhteiset tapahtumat. Lisäksi ohjelmasta informoidaan päivittäin ilmoitustaululla, joka sijaitsee kaikkien nähtävillä ala-aulassa. Konserteista, juhlista ja muista yhteisistä koko talon tapahtumista informoidaan esitteillä ja tiedotteilla, jotka jaetaan ilmoitustauluille ja aulatiloihin. Ryhmäkoteihin viedään myös kaikki ilmoitukset ja käydään usein myös suusanallisesti kertomassa

tapahtumista. Lisäksi informoidaan tiimipalavereissa, työpaikkakokouksissa ja sähköpostitse. Ongelmana tiedonkulussa on se, että hoitohenkilökunta tekee vuorotyötä ja tieto ei aina tavoita kaikkia. Jokaisen työntekijän täytyisi myös itse olla aktiivinen ja lukea tiimipalaverimuistiot sekä tiedotteet ja muistaa kysyä asioista.

Toimintaa toivotaan myös iltapäivisin ja iltaisin enemmän. Ohjaajia on kuitenkin tällä hetkellä mielestäni liian vähän vastaamaan kaikkiin asukkaiden tarpeisiin ja toiveisiin. Henkilöstörakenne ja asukasmäärä on selvitetty kohdassa 4 Syystien palvelutalo ja sen kulttuuritoiminta. Kaikilla asukkailla pitää olla oikeus osallistua toimintaan. Niiden asukkaiden kohdalla, joiden osallistuminen vaatii erityistoimenpiteitä, pitäisi tehdä yhteistyötä ja miettiä yhdessä mahdollisia apukeinoja tilanteiden helpottamiseksi. Vapaaehtoistyöntekijöiden mukaan saaminen helpottaisi monia tilanteita, niin ryhmien ohjaamisessa kuin erityistä huomiota kaipaavien asukkaiden tarpeiden huomioimisessa.

Kun hoitohenkilökunnalta kysyttiin, millaisesta toiminnasta asukkaat saisivat eniten iloa elämäänsä ja mitä asukkaat ovat heille kertoneet, he vastasivat näin:

- *talon yhteiset tapahtumat piristävät arkea, viikonloppuisinkin voisi olla jotain toimintaa*
- *he tykkäävät tanssimisesta ja hoitajien tanssimisesta ja saavat siitä kuulemma iloa, tarvitaan huumoria, leikkimielistä hassuttelua*
- *muutamat vanhukset toivovat hartaushetkiä kerran kuussa*
- *talon yhteisiä tapahtumia, kesällä grillausta ja makkaranpaistoa, laulu/musiikkihetkiä, tansseja (mistä saadaan tanssittajia, vanhoja pappoja viiksekkäitä)*
- *leivontaa, rupattelua, muistelua, pienimuotoista yhdessä tekemistä*
- *normaaliarkeen osallistumista ja voi tuntea itsensä tarpeelliseksi teemalla ”aktiivinen arki”*

Vastauksista nousevat esille tanssit, laulu- ja musiikkihetket ja kesätoiminnasta grillaus. Huumoria ja hassutteluakaan ei saa unohtaa. Hartaushetkiä asukkaille asukkaille järjestää lähiseurakunta säännöllisin väliajoin. Asukkaille järjestetään viikonloppuisin konsertteja ja mm. kaverikoirat vierailevat talossamme ilahduttamassa lauantaisin. Asukkaiden osallistumista normaaleihin arjen toimintoihin tuetaan mahdollisuuksien mukaan, hoitotyössä käytetään kuntouttavaa työotetta. Tämä asia vaatii kuitenkin kehittämistä.

Kesäajan toiminta on perinteisesti alkanut kesäkuun alusta ja jatkunut elokuun loppuun asti. Se on painottunut ulkoiluun, kesäretkiin, ulkopeleihin ja grillaukseen. Hoitohenkilökunnan mielipiteitä kesätoiminnasta:

- *on hyvä olla monipuolista toimintaa*
- *todella hienoa toimintaa, jatketaan samaan tyyliin*
- *aivan mahtavaa, että sitä on järjestetty, tosi hyvää ja suosittua*
- *ulkoilu on kivaa, saattajia/ohjaajia voisi olla enemmän, pääsisi turvallisesti kaikki mukaan*
- *mielestäni kesällä kaikki saisivat nauttia ulkoilusta sekä grillailusta*
- *ulkojumppaa ja retkiä, ulkopelejä, mutta näitä voisi kehittää*
- *grillaus voisi olla kivaakin, jos se ei olisi ohjaajien välinen taistelutanner*
- *voisiko makkaraa paistaa useammin, pilvinen sää ei ole syy peruuttaa grillausta*
- *toisaalta ketään ei voi pakottaa ulkoilemaan, jos itse ei halua, eikä moni halua*
- *kesää voisi jatkaa niin pitkälle kuin ilmoja riittää, marraskuussakin voi grillata, jos lämpöasteita on n. 10 astetta*

Mielipiteet kesäajan toiminnasta kertovat pääsääntöisesti tyytyväisyydestä toimintatapaan. Ulkoiluttamiseen kaivataan lisää saattajia ja ulkopeleihin kehittelyä, myös ulkojumppaa ja retkitoimintaa ehdotetaan. Grillauksen järjestämisessä ja makkaranpaistamisessa suurelle asukasmäärälle on kuitenkin iso työ ja se vaatii organisointitaitoja ja yhteistyötä, koska on henkilökunnan kesälomien aika. Grillaamisen jatkaminen pidemmälle syksyyn on neuvoteltava asia ja se vaatii muutoksia ryhmätoimintojen suhteen.

Työpaikan ilmapiiri on tärkeä asia henkilökunnalle työviihtyvyyden kannalta. Hoitohenkilökunta vastasi, millainen toiminta lisäisi heidän mielestään yhteistyötä ja vaikuttaisi viihtyvyyteen:

- *yhteistoiminta, ulkoilupäivät, yhteislaulutilaisuudet, tanssit ja yhteiset juhlat*
- *sovitusta asioista pidetään kiinni, ilmoitetaan muutoksista.*
- *yhdessä suunnittelua, asukkaiden toiveet ja tarpeet huomioon ottavaa toimintaa, tasapuolisesti toimintaa*
- *työhön ja yhteistyöhön keskittyminen, kollegan tukeminen ja häneen luottaminen*
- *selkeät työnjaot, yhteen hiileen puhaltaminen, luutuneista asenteista eroon*

Yhteistyöhön, ilmapiiriin ja viihtyvyyteen henkilökunta voi panostaa yhteisellä toiminnalla ja tapahtumilla. Yhteistyön onnistumisessa auttavat yhdessä suunnittelu, sovituista asioista kiinnittäminen, selkeä työnjako ja keskittyminen työn tekemiseen. Asenteita voi välillä tuulettaakin, kuten viimeisessä kommentissa sanotaan. Tärkeää on myös työkaverin tukeminen ja häneen luottaminen.

Syystien vanhustenkeskuksessa toimi ennen viriketiimi. Tässä vaiheessa kevättä tiimiä ei enää ole. Kysely tehtiin marraskuussa, jolloin tiimi vielä toimi. Nyt tiimin työntekijät toimivat kukin omasta työnkuvastaan ja ammatistaan lähtien. On tärkeää, että hoitohenkilökunnan vastaukset tiimin toimintaa kohtaan kuitenkin tulevat esille:

- *yhteistyötä voisi olla enemmän, henkilökunta voisi osallistua viriketiimin kanssa viriketoiminnan ja talon yhteisten tapahtumien suunnitteluun*
- *yhteistyötä asukkaiden kuljettamisiin*
- *toivon, että viriketiimi jaksaisi muistuttaa hoitajia eri tapahtumista, parempi informaatio tapahtumista*
- *kiireen keskellä meinaa mennä ohi monta hyvää asiaa*
- *eri vuorosysteemi olisi kiva, aamu/päiväpainotteista toimintaa ja päällekkäisyyttä*
- *toivoisin, että toimintaympäristö, henkilöstö ja yhteisöllisyys otettaisiin huomioon myös tiimin taholta*
- *on paljon hyvää toimintaa, mutta asioista tehdään vaikeita turhaan, annetaan siis asukkaille mahdollisuuksia*
- *viriketyöntekijät lakkautettava*
- *yhteen hiileen puhaltaminen, luutuneista asenteista eroon*

Henkilökunnan vastauksista nousevat esille parempi yhteistyö, informaatio, toivomus eri vuoroissa työskentelystä ja yhteisöllisyyden muistaminen sekä parantaminen. Yhdessä vastauksessa sanotaan, että viriketyöntekijät olisi lakkautettava, mutta kysellessäni asiaa tarkemmin hoitohenkilökunnalta kyselylomakevastaukset saatuani, vastaukset olivat päinvastaisia. Eräs kommentti jäi mieleeni ”*mitäs täällä sitten olisi asukkaille, ei mitään toimintaa ja iloa*”. Tasapainoiseen ja hyvään vanhuuteen kuuluu hyvä perushoito ja monipuolinen, asukkaiden toiveista ja tarpeista lähtevä hyvä arkielämä.

Viimeiseksi hoitohenkilökunta sai kirjoittaa vapaasti kyselylomakkeen kohtaan ”Lopuksi haluaisin sanoa”:

- *asukkaan oma taidenäyttely oli kiva*
- *kiitos, kun jaksatte järjestää erilaisia tapahtumia, toimintamuotoja ja vetää mukaan asukkaita ja henkilökuntaa*
- *enemmän luovaa toimintaa ja yhdessä tekemisen meininkiä, avoimia ovia, erilaisiin ”pajoihin” materiaaleja ja ohjaajat olisivat paikalla, niin voisi nonstoppina käydä ja lähteä pois, voisi toteuttaa omia mieltymyksiä maalatun ja askarrellen.*
- *olisi iso olohuone rentoon oleskeluun, musiikkia kuunnellen*
- *riittävästi virikemateriaalia talolle, askartelumateriaalia, musiikkia, elokuvia*
- *asukkaille oma kysely, jonka perusteella viriketiimi voisi kehittää toimintaansa asukkaiden toiveiden suuntaan*
- *kiitos, että jaksat tutkia tätä asiaa ja kehittää itseäsi ja työtäsi, toivon, että meidän yhteistyömme ja kehittäminen jatkuu edelleen*
- *ei ole tietoa teidän ja meidän työnkuvista ja eroavaisuuksista, olemme vain ihmisiä, ei sen parempia eikä aika/taidot riitä kaikkeen*
- *apuja puolin ja toisin, hoitajilla ei ole aina aikaa hakea asukkaita viriketoimintoihin eli avaimet vaan virikeohjaajille*
- *uusien asukkaiden huomiointi tärkeää*
- *haluaisin ulkopuolista koordinaattoria, johtaja kenttätööhön, vastaavat hoitajat enemmän kenttätööhön*
- *olisipa vanhusten viikko ainainen, kyllä mummojen kelpaisi asustella palvelutalossa*

Vastauksissa nousee esille lisää kehittämisideoita, toiveita niin toiminnan kuin työyhteisön suhteen. Kiitos toiminnasta ja tapahtumien järjestämisestä lämmittää aina mieltä. Auttaminen ja yhteistyö luovat yhteenkuuluvaisuutta ja heijastuvat hyvinvointina koko työyhteisöön. Työvoimaresurssien arviointia tarvitaan koko ajan niin, että asukkaat saavat hyvää hoitoa ja palvelua, muulloinkin kuin teemaviikkojen aikana.

Johtopäätöksiä:

Kehittämishankkeen tarkoituksena on ollut tuoda esille tietoa ja tässä kyselyssä tulee esille runsaasti tietoa hoitohenkilökunnalta ja esimiehiltä viriketoiminnan, mutta myös koko työyhteisön toiminnan kehittämiseksi. Tämän tiedon kokoamisella tulee olemaan merkitystä suunniteltaessa toimintaa uuteen monipuoliseen

vanhustenkeskukseen. Kyselylomakkeella haettiin tietoa kaikista sillä hetkellä toimivista ryhmistä. Koska olen yksi ryhmien ohjaajista, olen jäävi siltä osin kommentoimaan muiden ryhmänohjaajien ryhmien toimimista tai ohjaajien työtä. Kyselyn vastaukset antavat suuntaa kehittämistyölle monin tavoin. Ehdotan vastausten kartoituksen tekemistä ja kyselyn tulosten analysointia tehtäväksi tiimityönä moniammatillisessa työryhmässä, jossa myös jokainen ryhmänohjaaja tulee kuulluksi. Työryhmä voisi miettiä myös kannanottoa mahdollisiin muutoksiin ja perustettaviin uusiin ryhmiin. Ilmeisen selvää on se, että viriketoiminnan muutoksia ryhmien toimintojen suhteen ei enää tänä keväänä tehdä Syystien palvelutalossa Hopeatiellä, koska muutto vaatii henkilökunnan panostusta ja ryhmätoiminnot ovat vakiintuneet tälle keväälle. Kesätoiminta alkaa 1.6.2011 ja silloin toimintaa järjestetään paljon ulkona. Kyselytuloksilla on siis merkitys uuden vanhustenkeskuksen toiminnan organisointiin ja toiminnan sisältöjen kokoamiseen. Sitten, kun henkilökunta on valittu ja aloittanut ja toiminta muuton jäljiltä kokonaisuudessaan järjestäytynyt voidaan kokoontua pohtimaan viriketoimintaa. Toivottavasti siinä vaiheessa aiheesta käytetään jo termiä virkistys- ja kulttuuritoiminta. Asukkaiden toiveet ja ajatukset kannattaa myös kartoittaa heti alkuvaiheessa. Kulttuurialan asiantuntijoiden apua kannattaa myös käyttää ja pyytää jo toimivista vanhusten keskuksista johtajia, ohjaajia ja vastaavia hoitajia kertomaan niissä järjestettävästä toiminnasta.

Ryhmätoimintojen järjestämiseen ja osallistumiseen vaikuttavat vanhusten keskuksissa ruokailuajat, saunavuorot, asukkaan vointi ja hoidolliset toimenpiteet. Se, että ryhmätoimintoja on päällekkäin samoihin aikoihin, johtuu monista asioista. Vakiintuneet ruokailuajat säätelevät eniten sitä aikaa, milloin asukkaat voivat osallistua ryhmätoimintoihin. Tähän vaikuttaa myös ohjaajien työajat ja ohjaajien määrä. Asiaa voi tarkastella kahdesta näkökulmasta. Ensinnäkin on hyvä, että toiminta on monipuolista, koska silloin asukkailla on enemmän valinnanvaraa. He voivat tehdä valintoja elämänsähistoriansa, kiinnostuksensa ja vointinsa mukaan. Toisaalta asukkaat eivät aina itse osaa päättää, millaisiin ryhmiin osallistuvat. Tällöin hoitohenkilökunta ja ohjaajat voivat auttaa keskustelemalla asukkaan tarpeista, kiinnostuksenkohteista ja toimivien ryhmien toiminnan sisällöistä. Tulevaisuudessa palvelukeskuksissa tarvitaan myös iltaisin viriketoimintaa ja tarvetta siihen on ollut jo nyt nähtävissä.

5.2. Kehittämissuunnitelma kulttuurituottajan näkökulmasta

Kehittämishankkeen taustalla on asukastoiminnan kehittäminen ja muutostarpeen pohtiminen yhdessä hoitohenkilökunnan kanssa. Kehittämishankkeessa yhdistyi kaksi tärkeää elementtiä. Hoitohenkilökunnan työmenetelmien kehittäminen ja työhyvinvointi sekä asukastyön kehittäminen viriketoiminnan ryhmätoimintojen osalta. Työpajoista, työhyvinvoinnista ja viriketoiminnasta saatuja vastauksia on kommentoitu vastausten jälkeen ja arvioitu myös johtopäätöksiä osioissa. Muutoksia toimintaryhmien suhteen on tehty Syystien palvelutalossa paljon menneiden kahden vuoden aikana. Muutoksia joudutaankin tekemään koko ajan asukkaiden toimintakyvyn ja tarpeiden muuttuessa. Jatkossa kyselylomakekartoituksen voisi tehdä myös asukkaille lähtien heidän toiminnan tarpeistaan. Mielestäni se olisi ensisijainen lähtökohta, mutta koska monilla palvelutalon asukkailla on myös muistisairauksia, silloin omaisten ja hoitohenkilökunnan avulla voidaan kartoittaa asukkaan tarpeita ja mielenkiinnonkohteita. Asukkaiden hoitoneuvotteluissa omaiset tuovat usein tietoa asukkaan aikaisemmista harrastuksista ja kiinnostuksenkohteista, mutta hoitoneuvotteluissa ohjaajien pitää muistaa sitä myös aktiivisesti kysyä ja kirjata asukkaan toiveet ja ajatukset ylös.

Kun Syystien palvelutalon toiminta siirtyy Malmille, olisi tarpeen tehdä uusi kysely hoitohenkilökunnalle, koska hoitohenkilökuntaa tulee paljon lisää, asukastilanne ja hoitotiimien rakenne muuttuu. Ryhmäkotien osalta tällä kyselyllä on erilainen merkitys, koska ryhmäkodit muuttavat Malmille kokonaisuuksina asukkaiden osalta. Ryhmäkotienkin hoitotiimeissä henkilökunnan osalta tapahtuu vaihtuvuutta. Palvelutalon asukkaiden ja hoitohenkilökunnan tilanne muuttuu hyvin paljon. Palvelukeskukseen tulee paljon uusia toimijoita, henkilökuntaa ja asukkaita. Tässä kehittämishankkeessa olevaa kyselylomaketta viriketoiminnoista voi käyttää pohjana kartoitusta tehtäessä ja sen voi työstää uudelleen sen hetkiseen tilanteeseen sopivaksi.

Toiminnan uudelleen suunnittelu ja käynnistäminen tapahtuu uusia näkökulmia ja uudenlaisia työmenetelmiä kokeillen ja käyttöönottaen Syystien monipuolisessa vanhustenkeskuksessa. Vanhusten vastuualueella on tärkeintä luoda yhtenäiset rakenteet ja ohjelma kulttuurin ja taiteen integroimiseksi palvelujen tuotantoon.

Uudelleen suunnittelussa voidaan käyttää apuna Kuntaliiton julkaisua ”Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia”, ja Helsingin kulttuurikeskuksen julkaisua ”Taidetta ikä kaikki”. Kulttuurikeskuksen hankkeessa ”Kulttuuritarjonta vanhustyön laitoksissa” tehdään parasta aikaa selvitystä helsinkiläisten vanhustyön organisaatioiden kulttuuritarjonnasta. Kulttuurisuunnittelija Jenni Varho on aloittanut vuoden alussa sosiaaliviraston ja kulttuurikeskuksen yhteisenä työntekijänä. Hänen tehtävänä on kehittää ja koordinoita ikäihmisille suunnattuja kulttuuripalveluja.

Kehittämissuunnitelma

1.Suunnittelu ja kehittämistoiminta organisaatiotasolla

- moniammatillisen työryhmän kokoaminen: yhteistyöelin, jossa on kulttuurityön asiantuntijat mukana
- toimintasuunnitelman laatiminen, tiedon lisääminen ja jakaminen ikääntyvien kulttuuripalveluiden tämänhetkisestä tilasta
- henkilökuntaresurssien tarkistaminen ja rekrytointi
- virkistys- ja kulttuuritoiminnan rahoituksesta sopiminen ja vastuunjako
- hyvien käytäntöjen hyödyntäminen, esim. bench-marking Vantaa
- ”Ihanat ikivireät-elävää taidetta” –kehittämishankkeen tuoman tiedon jakaminen osioihin ja sopiminen vastuualueista sekä vastuuhenkilöistä
- aikataulusta sopiminen
- yhteistyöstä sopiminen, palautteen kerääminen, arviointi ja kehittämistoiminta uuden tiedon, havaintojen ja palautteen pohjalta

2.Kehittämistoiminta toiminnan toteuttamisen tasolla

- kyselyjen tulosten hyödyntäminen ja kartoituksen tekeminen asukkaille toivotuista toimintamuodoista ja –ryhmistä
- kartoituksen / uuden kyselyn tekeminen hoitohenkilökunnalle
- hoitohenkilökunnan osaamiskarttojen luominen ja hyödyntäminen (osaamisen, taitojen ja kiinnostuksen kartoittaminen)
- toimintaa ohjaavien henkilöiden kokoontuminen ja yhteinen suunnittelu ryhmätoiminnoista, aikataulusta ja tiedottamisesta
- ohjelmatoimikunnan perustaminen ja sen tehtävästä sopiminen
- sopiminen yhdyshenkilöstä, joka osallistuu johtoryhmään

3. Kulttuurituottajan rooli ja haasteet kehittämistoiminnassa

Kulttuurin ja taiteen tuominen vanhustyöhön on kulttuurituottajille uusi työskä ja kulttuurituottajien toimenkuvaa ja roolia palvelutaloissa ja vanhustenkeskuksissa kannattaa miettiä yhteistyössä sosiaaliviraston ja kulttuurikeskuksen kanssa, jotta kulttuurituottajista olisi mahdollisimman paljon hyötyä alan kehittämiseksi. Kulttuurituottajilla taide- ja kulttuurisisältöjen tuntemus on ammatillisen osaamisen perusta. Ammatin ydin on monialainen osaaminen ja tuottaja toimii kulttuuriproduktioiden toteuttamisen ympärillä rakentuvassa verkostossa monien eri ammattialojen edustajien kanssa. Hän tuo yhteen instituutioita, taiteilijoita ja yleisöjä. Hän mahdollistaa työnsä kautta ideat, aloitteet, kontaktit, usein myös tekniikat ja välineet. Kulttuurituottaja on oman alansa asiantuntija. Jos kulttuurituottaja toimii tällä alalla myös ryhmien ohjaajana, tarvitaan hyvät ryhmänohjaustaidot.

Vanhusten laitoshoido on kallista. Kulttuuri ja taide voivat toimia korvaavana ”vaihtoehtolääkkeenä” kustannuksissa. Helsingin väestöennusteen mukaan yli 85-vuotiaiden määrä kolminkertaistuu vuoteen 2040 mennessä. Tilastokeskuksen mukaan Suomessa on 1,8 miljoonaa eläkeläistä vuonna 2060, heistä yli 85-vuotiaita on 463 000. Suomalainen vanhustyö tulee olemaan monenlaisten haasteiden edessä. Uusia palveluita vaativa väestönosa, nuorekas ikääntyneiden luokka myös haastaa palvelutuotannon. Haaste tulee tätä kautta myös kulttuuri- ja taidepalveluille. (Varho ja Lehtovirta, 2010.)

Kulttuurituottajana katson, että tämä opinnäytetyönä tekemäni kehittämishanke Syystien monipuoliselle vanhustenkeskukselle toimii yhteistyön näköalojen kartoituksena ja alkuna kulttuurin ja taiteen mahdollistamiselle vanhustyön kehittämisessä. Kulttuurituottajan työni on tällä hetkellä koostunut sekä ohjaajan työstä että kulttuurituottajan työstä. Se on vaatinut tasapainottelua kahdessa ammattiroolissa monenlaisten tilanteiden edessä ja asettanut paljon haasteita. Kehittämisenkohteena on ollut uusien toimintamuotojen ja toimintamallien kehittäminen ja tapahtumien järjestäminen, ryhmien ohjaaminen ja yhteistyön kehittäminen henkilökunnan kanssa sekä asukastyön organisoinnin miettiminen ryhmätoimintojen osalta. Näiden lisäksi näen jatkossa tärkeinä kehittämiskohteina

tiedottamisen kehittämisen ja henkilökunnan kouluttamisen. Verkostoituminen alan kehittäjien kanssa onkin sen tähden ajankohtaista.

6. ELÄVÄÄ TAIDETTA – TUTKIMUKSEN TULOKSET

6.1. Yhdessä luomisen prosessi – voimaantuminen

Suomen perustuslaki turvaa kansalaisten talous-, sosiaali- ja sivistykselliset oikeudet osana perusoikeuksia. Sivistykselliset oikeudet ovat osa ihmisoikeuksia ja niihin kuuluu myös kulttuurioikeuksien näkökulma. Ne ovat keskeisiä identiteetin, yhtenäisyyden, itsemääräämisoikeuden ja omanarvontunnon kannalta. Kulttuurisia oikeuksia ovat mm. oikeus kulttuuriperintöön ja vastuu sen säilyttämisestä sekä suojelusta, oikeus koulutukseen, oikeus kulttuurielämään osallistumiseen ja kulttuurin saatavuuteen, oikeus luovaan työhön ja sen tuloksiin, taiteen ja sananvapaus. Reilu kulttuuri merkitsee ihmisten kulttuuristen oikeuksien toteutumista ja osallisuutta ikään katsomatta. Tapana on ollut tarkastella väestöä ikäluokittain ja hahmottaa kulttuurisia tarpeita tältä pohjalta. Oletus on perustunut enemmän tarjontaan kuin ihmisten yksilöllisiin tarpeisiin. Taiteella ja kulttuurilla on todettu olevan merkittäviä hyvinvointia lisääviä vaikutuksia. Ne tuovat merkitystä elämään, antavat voimaa, osallisuutta ja vahvistavat arjen toimijuutta, edistävät sosiaalisuutta ja ehkäisevät syrjäytymistä. Taidetta ja kulttuuria voidaan hyödyntää menestyksellisesti hoito- ja hoivatyössä, terveydenhuollossa, työelämässä, terapiassa ja kotouttamisessa. Kun tuotetaan taiteen ja kulttuurin sovelluksia näillä toiminnan alueilla, samalla edistetään ihmisten oikeuksien toteutumista ja säästetään kustannuksia muilla yhteiskunnan toiminnan alueilla. Erityisesti taiteen vaikutukset ovat merkittäviä ikääntyvän väestön toimintakyvyn ylläpidon kannalta (Opetusministeriö 2010:10, 16-17).

Hoitotyössä yhdessä tekemisen prosessi on tärkeä. Prosessi on samanlainen kuin taiteellisessa työskentelyssä. Jos työyhteisössä käytetään taidetta yhteisöllisyyttä luovana tekijänä, niin työntekijöiden voimaantumista voidaan havainnoida työskentelyilmapiirin näkökulmasta. Mikäli taidetta ei käytetä apuna, niin joka

tapauksessa aika ajoin on syytä pohtia seuraavia kysymyksiä: Onko työskentelyilmapiiri avoin ja kannustava? Miten työpaikalla käsitellään ristiriitoja ja epäonnistumisia? Koetaanko muutostilanteet myös mahdollisuuksina? Nämä ovat ns. voimaantumismittarin kysymyksiä. Voimaantumismittari on yksi työkalu tiimin voimaantumisen ja sisäisen voiman tunteen tarkasteluun. Voimaantumismittari auttaa tiedostamaan voimaantumista heikentäviä ja vahvistavia tekijöitä työntekijän omassa, mutta myös työyhteisön yhteisessä ajattelussa ja toiminnassa (Takanen 2005, 241.)

Jos Syystien monipuolisen vanhusten keskuksen toimintaan liitetään kulttuuripalvelut ja taiteen monipuolinen käyttö sekä hoitotyön ammattilaisten työssä että asukastyössä, niin silloin voidaan perehtyä enemmän myös voimaantumiskäsitteeseen ja sen merkitykseen työyhteisölle, työntekijöille ja asukkaille. Kaikkien tutkimusten mukaan ihminen saa kulttuurista voimaa.

6.2. Taide mukana työkäytännöissä ja uusi ajattelutapa

Osallistuessani kaupungin viriketoiminnan ohjaajien koulutuksiin ja kokouksiin, aloin pohtia sitä, voisiko tällainen kehittämishanke olla osa koko kaupungin vanhusten palvelujen kehittämistä? Mielestäni asia olisi harkinnan arvoinen asia ja havaintojeni mukaan sitä kohti ollaan menossa. Valtioneuvoston uuden selonteon mukaan kulttuuri- ja taidealojen osaamisen hyödyntäminen parantaa mahdollisuuksia siirtää painopistettä korjaavista toimenpiteistä ennaltaehkäiseviin palveluihin, joita ovat mm. hoitoalan henkilöstön työmenetelmät. Kulttuurin vaikutukset ihmisten henkiseen hyvinvointiin ovat kansantaloudellisesti merkittäviä ja näin voidaan säästää kustannuksia muilla yhteiskunnan toimialueilla (Valtioneuvoston selonteko kulttuurin tulevaisuudesta 2011, 36- 39.)

Hyvinvointi- ja terveysammattilaisten työ voi usein olla yksinäistä, jolloin taiteilija tai kulttuurialan työntekijä työparina mahdollistaa ihmisten kohtaamisen yksilöinä ja ryhmänä uusin tavoin. Taiteilijan tai kulttuurityöntekijän mukaantulo muuttaa työtä toisin kuin saman tai läheisen ammattikunnan työpari ja työssä jaksamisen edellytykset lisääntyvät. Jospa tulevaisuudessa tällainen työparityö olisi normaali

käytäntö ja taiteilijat sekä kulttuurityöntekijät kuuluisivat itsestään selvänä osana henkilökuntaan erilaisissa yhteiskunnan ylläpitämissä palveluissa (Bardy ym. 2007, 27.)

Kaiken kaikkiaan taiteellisen työskentelyn lähtökohtana on ollut valaa uskoa sekä henkilökunnan että asukkaiden toimintamahdollisuuksiin ja omiin kykyihin ja tuoda taiteen kautta kokemuksia yhteisöllisyydestä ja osallisuudesta. Yhdessä tekemisellä on yleensä suotuisat vaikutukset myös työskentelyilmapiiriin ja viihtyvyyteen niin asukkaiden kuin henkilökunnankin keskuudessa. Työkäytäntöjen muuttaminen asiakaskeskeisiksi ja vaikuttaviksi on usein haaste. Uudistusta voidaan hakea erilaisilla kehittämishankkeilla, mutta tulosten levittäminen ja siirtäminen arkeen eivät ole helppoa. Päämääränä on muuttaa osallistujien näkökulmaa työyhteisön rutiineista asiakkaan saamaan hyötyyn. Työskentelyllä tavoitellaan hoidon laadun parantumista, henkilöstön työhyvinvoinnin lisääntymistä ja taloudellisesti kestäväää toimintaa. Samalla henkilöstö omaksuu jatkuvan oman työn kehittämisen mallin ja edistää hyvien käytäntöjen levittämistä.

Taide- ja kulttuuritoiminnassa voidaan tutkimuksen tulosten perusteella sanoa, että ihmisen hyvinvointiin vaikuttavissa asioissa on useita eri näkökohtia. Ensiksikin taide antaa ihmiselle elämyksiä ja kokemuksia taidenautinnosta, mikä tuo merkityksellisyyden kokemuksen elämää kohtaan. Taiteella ja kulttuuripalveluilla on selvästi yhteys ihmisen terveydentilaan. Ihmiset kokevat taidekokemusten jälkeen olevansa iloisempia, terveempiä ja onnellisempia. Näin ollen kulttuuri ja taide ovat osa hyvää elämää. Harrastamalla taiteeseen liittyviä asioita vanhuksetkin kokevat kuuluvansa yhteisöön, ryhmään tai joukkoon. Taiteella on siis vahva vaikutus yhteisöllisyyden kokemiseen ja verkostojen syntyymiseen sekä ihmisten omiin syvempiin kokemuksiin näissä yhteyksissä. Yhdessä koettujen taidekokemusten myötä vanhuksetkin tuntevat hallitsevansa elämänsä paremmin ja unohtavat kipunsa, toimintakyvyn rajoitteensa ja vanhenemiseen yleisesti liittyvät elämää rajoittavat tekijät.

Yhdessä tekemisen myötä vanhukset voivat vaikuttaa oman asuinympäristönsä viihtyisyyteen osallistumalla ympäristönsä luomiseen taiteen keinoin joko ihan itsenäisesti tai avustettuna. Viihtyisyys ja kauneus elinympäristössä lisäävät

kaikinpuolista hyvinvointia ja vaikuttavat tervehdyttävästi ihmisen mielenterveyteen. Kun ihmisen mieli voi hyvin, ruumiskin voi paremmin. Taiteessa ja kulttuurissa on hyvin paljon aineksia, jotka kantavat meitä arjessa, estävät arkeamme rutinoitumasta ja köyhtymästä. On myös muistettava, että taiteella ja kulttuurilla on suuri syrjäytymistä ehkäisevä voima. Taiteen vahvuus ja voima on siinä, että sen avulla voidaan integroida ihmisen mielen eri kerrokset ja aistit, jolloin voimme nähdä maailman uusin silmin, kokonaan toisella tavalla. Luovilla metodeilla voidaan myös ottaa käyttöön ihmisen käyttämättömiä uusia resursseja ja kapasiteettia. Taide esteettisenä kokemuksena mahdollistaa elämässämme monien hyvien päämäärien saavuttamisen, niin työyhteisössä, johtajuudessa kuin yksittäisen asukkaankin arjessa.

Vantaalla on luotu Sosiokulttuurisen vanhustyön toimintaohjelma ja tulokortti vuosille 2010-2012. Nämä on hyväksytty kulttuuripalvelujen ja sekä vanhus- että vammaispalvelujen johtoryhmissä ja esitelty eri toimialojen johtoryhmille. Tulokortti on työkalu, jota kukin taho/yksikkö käyttää tehdessään omia tulokorttejaan. Toimintaohjelma ja tulokortti on laadittu sosiokulttuurisen vanhustyön yhteistyöryhmässä, joka on perustettu Vantaalla syksyllä 2009. Ryhmä on kahden toimialan ja kahden eri tulosalueen välinen. Nämä tahot ovat sosiaali- ja terveystieteiden sekä vapaa-ajan ja asukaspalveluiden toimialat sekä vanhus- ja vammaispalveluiden ja kulttuuripalveluiden toimialat. Vetäjänä toimii kulttuuripalvelujen kulttuurisen vanhustyön edustaja kulttuurituottaja Annikki Alku Vantaan kaupungin kulttuuripalveluista Monitoimikeskus Lumosta. Jäsenenä sosiokulttuurisen vanhustyön yhteistyöryhmässä on edustaja jokaisesta kaupungin vanhuspalvelujen yksiköstä. Yksiköt (palvelutalot, päivätoiminta ja vanhainkodit eli nykyään tehostetun hoivan yksiköt) valitsevat kukin itse yhteyshenkilön tähän yhteistyöryhmään. Joistakin yksiköistä on mukana useampi henkilö sen takia, että kun henkilöstö tekee vuorotyötä, niin aina on paikalla henkilö, joka tietää, mistä on kysymys. Vantaalla mukana tässä toiminnassa on 16 yksikköä tällä hetkellä ja kesällä valmistuvan Koivukylän vanhustenkeskuksen liittyttyä mukaan niitä on 17. (Alku, 2011).

7 POHDINTA

Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä taiteen ja kulttuuripalvelujen kentät kohtaavat tulevaisuuden yhteiskunnassa yhä useammin. Edellytyksenä tälle kuitenkin on se, että taide ja kulttuuritoiminta nähdään osana jokaisen ihmisen elämää, tarpeita ja oikeuksia. Olen saanut omassa ammatissani vanhusten palvelujen kehittämisessä olla tienraivaajana ja kokenut, että monta estettä on vielä voitettavana, mutta nämä esteet eivät ole mahdottomia ylitettäväksi. Taiteen ja kulttuuritoiminnan integrointi suomalaiseen sosiaali- ja terveydenhoitojärjestelmään on aloitettu, mutta vielä on hyvin paljon tehtävää ja tarvitaan alan ammattilaisia ajamaan tämän alan asioita ja kehittämään tätä aluetta. Täytyy sanoa, että amatööriveroimme emme pääse pitkäjänteiseen toimintaan, vaan joudumme toimimaan sattumanvaraisesti. Tarvitaan lisäkoulutusta hoitohenkilökunnalle, resurssien uudelleen arviointia, joustavampia työaikajärjestelyjä ja lujaa asenteiden muutosta, jotta eri ammattiryhmien ymmärtäminen ja toimintamahdollisuudet muuttuvat tasa-arvoisemmiksi.

Ehdotan uuden termin käyttöönottoa viriketoiminnan sijaan. Virkistys- ja kulttuuripalvelut -termi vastaa tämän päivän toimintaa ja työkäytäntöjä vanhusten vastuualueella sosiaalivirastossa. Tästä olen kertonut tarkemmin johdannossa sivulla kolme.

Syystien monipuolisen vanhustenkeskuksen toiminnan suhteen toivon, että ”Ihanat ikivireät – elävää taidetta” -kehittämishankkeen saa osakseen myönteisen vastaanoton ja toiminnan edelleen kehittyä jatkuisi ja mahdollistuisi. Ensimmäisenä toimenpiteenä on työryhmän perustaminen sektorirajat ylittäen. Ehdotukset jäsenistä työryhmään, koulutuksessa ja tämän kaltaisessa toiminnassa jo mukana olleiden tietotaidon hyödyntäminen, päättäjien tietoisuuden lisääminen, huolehtiminen eri virastojen edustuksesta asian suhteen, toiminnallisten ryhmänohjaajien edustuksesta huolehtiminen, kulttuurialan osaajien ammattitaidon hyödyntäminen sekä hoitoalan henkilökunnan luovan potentiaalin käyttö ja heidän edelleen kouluttaminen uusien työmenetelmien mahdollistamiseksi ovat ensimmäisiä toimia asian suhteen. Kehittämissuunnitelmassani alkaen sivulta 65 esitän näkökantani tähän asiaan.

Vantaan kaupungin vanhustyön toimintaohjelma ja tuloskortti voivat olla apuna kehitettäessä työryhmän toimintaa. Verkostojen luominen suurten kaupunkien (Vantaa, Espoo ja Helsinki) välille on järkevää, jotta vältetään turhilta kokeiluilta ja saadaan jo toiminnassa olevat hyvät mallit käyttöön. Ehdotan myös, että Syystien monipuolisen vanhustenkeskuksen käyttöön hankitaan Helsingin kulttuurikeskuksen julkaisu ”Taidetta ikä kaikki”.

Tutkimusmenetelmän valinnan ja kehittämishankkeen laajempi suunnittelu olisivat vaatineet pidemmän ajan. Rajallisen ajan (kahdeksan kuukautta) puitteissa onkin todettava, että tämä selonteko on alku Syystien monipuolisen vanhustenkeskuksen toiminnan kehittämiseksi ja kulttuurin ja taiteen mahdollistamiseksi vanhusten palvelujen alueella ja keskittyy asian tiedolliseen sekä käytännön toiminnalliseen raportointiin. Taidetyöpajojen ja kulttuuri- ja taidetoiminnan kehittämisen kannalta suunta ja tulevaisuuden visiot näyttävät kuitenkin selkeältä Syystien palvelutalossa tällä hetkellä. Asia tulee kokonaan uuteen tarkasteluun ja keskusteluun toiminnan siirtyessä monipuoliseen vanhustenkeskukseen Malmille syksyllä 2011 ja palvelutalon osalta vuonna 2012. Taika -hanke osoittautui hyväksi hankkeeksi työyhteisössämme ja loi pohjaa yhteiselle toiminnalle. Taidetyöpajatoiminnalla saatiin aikaan yhteisöllisyyttä ja sillä oli merkittävä vaikutus työhyvinvoinnin edistämisessä.

Valtioneuvoston selonteko kulttuurin tulevaisuudesta (2011) tulee olemaan minulle itselleni tärkeä väline kulttuurin tulevaisuuden kehittymisen seuraamiseen. Luovan luokan jäsenten on otettava vastuu kaupungin kulttuurin kehittämisestä rakentamalla kunnioitusta herättävä visio tulevaisuudesta ja asettamalla vanhat intressit kyseenalaisiksi. Se on kaikkien yhteisöjen tehtävä kaikkialla maailmassa. Kulttuurituottajana sijoitan itseni tähän luovaan luokkaan ja toivon, että pääsen vaikuttamaan ainakin oman työni kautta paremman kaupungin rakentamiseen tulevaisuudessa. Olen omasta mielestäni sellaisessa tehtävässä, että mielipiteillääni on vaikutusta ja minua on kuunneltu asiantuntijana. Tämä tuntuu hyvältä, koska uskon menestyksen avaimen olevan ihmisläheisen ilmapiirin kehittäminen kaupungissa, jossa ensin on panostettu lujasti taloudellisen tilanteen kohentamiseen yhteisvoimin sektorirajat ylittäen.

LÄHTEET

Ananht Sita, 2008. Knowledge Services for Optimal Healing Environments. Explore Nov/Dec 4 392-393. United States. Samueli Institute.

Alku Annikki, 2011. Sosiokulttuurisen vanhustyönohjelma ja tulokortti, Vantaan malli. Viitattu sp 01.04.2011.

Artikkeli 136. Ikäihmiset. Eduskunta. Ikäihmisten kuntoutus ja taiteen merkitys hyvinvoinnille. http://www2.eduskunta.fi/fakta/edustaja/136/artikkeli_ikaihmiset.htm. Viitattu 25.03.2010.

Bardy Marjatta, Haapalainen Riikka, Isotalo Merja ja Korhonen Pekka 2007. Taide keskellä elämää. Kiasman julkaisu 106. Helsinki: Like.

Bernhard-Walcher Alfred, Gschwantler Kurt, Krillee Beatrix, Kugler Georg, Oberleitner Wolfgang 1995. Antiikin aarteita. Tampere: Tamprint.

Bland Jonathan, 2010. Yhteiskunnallinen yritys – ratkaisu 2000-luvun haasteisiin. Työ- ja elinkeinoministeriö. Helsinki: Edita.

Bourdieu, Pierre 1973. Cultural Reproduction and Social Reproduction. wikipedia.org/wiki/cultural_capital. Luettu 04.05.2011.

Brauen Martin, 1997. The Mandala. Serindia Publications 10 Parfields. London SW 15 6 NH.

Heikkinen Hannu, Rovio Esa, Syrjälä Leena 2008. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Hansaprint.

Johansson Kenneth, 2008. Förord. Kultur - En del av hälsosamt liv? Kulturrådets skriftserie.

Hyyppä Markku ja Liikanen Hanna-Liisa 2005. Kulttuuri ja terveys. Helsinki: Edita.

Kainulainen, Kimmo 2005. Kunta ja kulttuurin talous. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Konlaan, Boinkum Benson 2001. Cultural Experience and Health. Umeå University.

Kotilainen, Heli 2008. Onko näyttöä tuottavuudesta? KOE! Taiteen, kulttuurin ja ympäristön terveysvaikutuksista. 1/2008, 8-11.

Kulttuuri – tulevaisuuden voima. Toimikunnan ehdotus selonteoksi kulttuurin tulevaisuudesta. 2010:10. Opetusministeriö: Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto. Helsinki: Yliopistopaino.

Kähkönen, Sonja 2009. Onnistumisen tunteita dementiaosastolla. Super 8/2009, 54-57.

Liikanen, Hanna-Liisa 2010. Kulttuurin merkitystä ei pidä aliarvioida ikääntyessäkään. Gerontologia 1/2010, 27-32.

Liikanen, Hanna-Liisa 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. <http://minedu.fi/OPM/julkaisut> . Viitattu 27.01.2011.

Liikanen, Hanna-Liisa 2003. Taide kohtaa elämän. Keuruu: Otava.

Nurmio Aarne ja Turkki Teppo 2010. Elinvoimainen Suomi. Moniääninen avaus kohti elinvoimaista Suomea. Suomen kehitysohjelmaraaportti. Helsinki: Sitra.

Taidepaussi. Taide ja hyvinvointi. www.taidepaussi.fi / taide-hyvinvointi/. Viitattu 25.03.2010.

Taika - hanke. <http://blogs.helsinki.fi/taika-hanke/projektikuvaus/> . Viitattu 14.05.2009.

Taide kohtaa hoivan -hanke aloituspalaveri/Syystien palvelutalo/Muistio. Sainio Eila 07.05.2009.

Organisaatiota kehitetään nyt taiteen keinoilla.
http://www.sivistys.net/uutiset/organisaatiota_kehitetaan_nyt_taiteen_keinoilla.html .
 Viitattu 14.05.2009.

Pirnes, Esa 2008. Merkityksellinen kulttuuripolitiikka. Laaja kulttuurin käsite kulttuuripolitiikan perusteluna. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Sainio, Eila 2009. Taidestartit saivat runopuun kukkimaan. Uutisarkisto.
<http://www.taikahanke.fi/etusivu/> . Viitattu 21.09.2009.

Taika - hanke. www.taikahanke.fi . Viitattu 21.09.2009.

Taika - hanke. <http://www.taikahanke.fi/sitenews/view/-/nid/32/ngid/1/>
 Viitattu 06.10.2010.

Takanen, Terhi 2005. Voimaantuva työyhteisö - miten luomme tulevaisuutta?
 Helsinki: Sun Innovations.

Tamminen, Kaia 2010. Mandala kurssi. Ystäväpiirikoulutus. Vanhustyön keskusliitto
 23.8.2010.

Tuominen, Eeva-Liisa 2010. "Mitä vanhusten palveluissa nyt suunnitellaan".
 Vanhainkoti- ja palveluasumispäällikkö, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto
 Vanhusten vastuualue. 22.11.2010 kokousmateriaali Syystien palvelutalo.

Työhyvinvointia kulttuurista. <http://.joensuu.fi/projektit/tyku/taustaidea.php>. Viitattu
 06.10.2010.

Valtioneuvoston selonteko kulttuurin tulevaisuudesta 2011. Opetus- ja
 kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:8. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
 Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto.

Varho, Jenni ja Lehtovirta Mauri 2010. Taidetta ikä kaikki –Selvitys ikäihmisten hoivayhteisöjen kulttuuritoiminnasta Helsingissä. Helsinki: Kulttuurikeskus. www.hel.fi>Kulttuurikeskus>Taidetta ikä kaikki. Luettu 31.03.2011.

Selvityssuunnitelma ikääntyvien kulttuuripalveluista. Ehdotus Kulttuuri- ja kirjastolautakunnalle 20.04.2010. Varho Jenni ja Lehtovirta Mauri. www.hel.fi/Selvityssuunnitelma_ikaantyvien_kulttuuripalvelusita.html. Luettu 31.03.2011.

Viestintä - ja markkinointi 2009. Päijät - Häme. Markprint.

von Otter, Cecilia 2008. Oklart samband mellan kultur och hälsa. Kultur – En del av hälsosamt liv? Kulturrådets skriftserie.

www.mandalatalo.com . Viitattu 30.12.2010.

www.mandalacoloringmeditation.com . Viitattu 30.12.2010.

www.palmenia.helsinki.fi/taika. Viitattu 06.10.2010.

www.sovellataidetta.fi. Viitattu 06.10.2010.

www.teak.fi/kouke/koulutuskalenteri. Viitattu 06.10.2010.

LIITTEET

LIITE 1, SIVUT 79-84

TAIKAHANKE SYYSTIEN PALVELUTALOSSA 2009

25.9.2009 klo 9-12 järjestettiin Syystien palvelutalon ensimmäinen työpaja. Teemaksi Kirsti Nieminen ja Eila Sainio olivat valinneet Varhaislapsuuden ja menetelmänä oli työskentely kuvan kautta. Osallistujat olivat tuoneet mukanaan valokuvan lapsuudesta. Työpajan ohjaajilla oli myös mukana taidepohjaisia valokuvia, joita saattoi käyttää. Kuvat laitettiin seinälle ja niihin sai nimetä tärkeitä henkilöitä, joita omassa elämässä oli ollut ja jotka olivat vaikuttaneet omassa elämässä. Varhaislapsuuden muistoja haettiin esiin veden äärellä eli millä tavoin vesi elementtinä oli liittynyt lapsuuteen ja jokainen sai miettiä, millainen vesielementti on itselle tärkeä.

16.10.2009 klo 9-12 järjestettiin Syystien palvelutalon toinen työpaja. Teemaksi Kirsti Nieminen ja Eila Sainio olivat valinneet Kouluiän ja menetelmänä oli tarinan tuottaminen aiheesta. Tarinallisen työpajan tavoitteena oli kirjoittaa muistelmia omasta lapsuudesta tai nuoruudesta ja siten kehittää luovuutta. Samalla tutustuttiin menetelmällisesti kirjalliseen tuottamiseen. Tavoitteena oli myös, että työskentely auttaisi osallistujia kehittämään kykyä kohdata itsensä ja asiakkaansa uudella tavalla, omaan historiaan ja itseensä tutustumalla. Osallistujat olivat tuoneet myös esineitä, leluja, valokuvia tai muita symboleita, jotka voivat viedä ajatukset lapsuuteen ja kouluvuosiin. Esineitä kierrätettiin ryhmässä ja niistä kerrottiin tarinoita. Muut kuuntelivat ja saivat esittää kysymyksiä. Tarinoita oli ihana kuulla ja niistä kehittyi antoisia keskusteluja. Näin henkilökunta oppi paljon toinen toisiltaan ja toisistaan. Lopuksi tuotettiin vielä oma tarina kirjoittaen ja tekstit jäivät osallistujille itselleen. Työpajan lopuksi keskusteltiin siitä, miltä kirjoittaminen oli tuntunut ja millaisia ajatuksia oli muuten herännyt. Ihmisten tarinat olivat hauskoja ja koskettavia.

6.11.2009 klo 9-12 järjestettiin Syystien palvelutalon kolmas työpaja, jonka teemana oli Nuoruus ja ohjaajana toimi tanssitaiteilija Kirsi Heimonen ja apuna hänellä oli Kirsti Nieminen.

4.12.2009 klo 12-16 järjestettiin prosessidraamatyöpaja DIAK:ssa teemana oli Elämänkaari ja ohjaajana toimi Pekka Korhonen teatterikorkeakoululta ja assistenttina hänellä oli Eila Sainio.

Kaikista työpajoista kerättiin myös kuvamateriaalia verkossa julkaistavaksi, osallistujilta kerättiin nimilista, jossa he allekirjoittivat suostumuksensa kuvien ottamiseen ja julkaisemiseen.

PALAUTEKESKUSTELU ja HANKKEEN JATKOKESKUSTELU

31.5.2010 ja 18.8.2010 kokoontumiset

Paikat: Syystien palvelutalo, askarteluhuone ja johtajan huone

Läsnä 31.5.2010: kolme hoitohenkilökuntaan kuuluvaa osallistujaa, Helka Ryhänen ja Eila Sainio

Läsnä 18.8.2010: kaksi esimiestä, Helka Ryhänen ja Eila Sainio

Yleistä:

- www.sovellataidetta.fi verkkopalvelu; käy katsomassa asiantuntijat, palvelujen tilaajat ja toteuttajat, uusia ratkaisutapoja työyhteisölle
- tavoitteena tukea taidelähtöisten palvelujen käytön yleistymistä eri toimialoilla
- palautetta hoitajilta Syystiellä: mukavaa, rentouttavaa, osallistuminen hyvää (ei vain istuta), virikkeitä työhön, lisännyt taidenäyttelykäyntejä, teatterikäyntejä, valokuvaaminen alkanut, kuvia katsoo nyt eri tavoin kuin ennen, mukava työaikana saada tehdä ja voi soveltaa sitten asukkaille, dementoituneiden henkilöiden kanssa voi tehdä myös liikunnallisia harjoitteita, opittu tuntemaan toisiamme, lähentyminen tärkeää työyhteisössä, voimavarojen lisääntyminen ja työhyvinvointi lisääntynyt

”Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia” –ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014
(Hanna-Liisa Liikanen , OPM)

Mentorointisysteemin rakentaminen 2010-2011 Syystien palvelutaloon:

Hankkeen myötä työyhteisöön on suunnitteilla toimintaa, joka luo uudenlaista toimintakulttuuria. Kehitetään mentorointisysteemiä. Toiminnan suunnittelu ja läpivieminen vaatii aikaa. Helka Ryhänen toimii yhteyshenkilönä ja käynnistäjänä tässä hankkeessa. Hanke päättyy toukokuun lopussa 2011.

LOKAKUU: 18.10.2010 klo 10-11 Yhteinen palautekeskustelu, jossa mukana Syystien esimiehet, vastaavat, Taika-hankkeessa mukana olleet hoitajat ja viriketiimi. Sovitaan myös uusi aika työpajalle, johon pääsevät myös esimiehet mukaan ja sellaisia hoitajia, jotka eivät vielä ole olleet mukana. Tietoa myös siitä, mitä mentorointi tarkoittaa.

LOKAKUU: 18.10.2010 klo 13-16 VÄREISTÄ VOIMAA –työpaja askarteluhuoneessa, vetäjät tulevat DIAK:ista. Mukaan mahtuu 10 osallistujaa. Kysytään ensin entiset osallistujat, halukkuus jatkoon.

LOKAKUU: 19.-20.10.2010 Sovella taidetta -messut , TEAK, Haapaniemenkatu 6, Helsinki

HELMIKUU: 9.-10.2. 2011 Kansainvälinen TAIKA –päättösseminaari
Toivomuksena olisi, että 2 työntekijää pääsisi osallistumaan, ohjelma on ilmainen, matkakulut ja ruokailut maksettava.

TAIKA-HANKE SYYSTIEN PALVELUTALOSSA 2010

18.10.2010 klo 10-11 kokous

KAIKKI TAIKAPROJEKTIIN OSALLISTUNEET,
ESIMIEHET JA VASTAAVAT MUKAAN
KESKUSTELLAAN JA PÄÄTETÄÄN JATKOSTA

Tulevia työpajoja: 18.10.2010 Väreistä voimaa –työpaja Syystien palvelutalon askarteluhuoneessa.

VOIMAA VÄREISTÄ -TYÖPAJA

MUKAAN MAHTUU 10 OSALLISTUJAA

MA 18.10. KLO 13-16

OSALLISTUJAT: kahdeksan hoitohenkilökuntaan kuuluvaa ilmoittautunutta

VAPAITA PAIKKOJA 2

LOPUKSI PALAUTEKESKUSTELU

19.-20.10.2010 Taidelähtöisiä palveluja esittelevä messutapahtuma Teatterikorkeakoulussa, Haapaniemenkatu 6, Helsinki. Sovella taidetta! -messuille Syystien palvelutalolta osallistuivat hankkeen yhteyshenkilö Helka Ryhänen ja näyttelijä, joka toimii Syystien palvelutalossa projektityöntekijänä. Messuilla esiteltiin Taika-hanketta ja yhteistyökumppaneita ja Syystien palvelutalonkin tilanteesta kerrottiin messuilla sanoin ja kuvin. Messutapahtuma koostui Toimijoiden torista, paneelikeskustelusta, luennoista ja työpajoista. Esittelijänä Taika-hankkeen osalta toimi hankkeen koordinaattori Eila Sainio DIAK:sta.

9.-10.2.2011 on ollut Taika -hankkeen kansainvälinen päätösseminaari Lahdessa. Syystien palvelutalosta ei ollut edustusta ko. seminaarissa.

31.5.2010 pidettiin Syystien palvelutalon askarteluhuoneessa palautekeskustelu, jossa mukana oli yhteyshenkilö DIAK:sta ja palvelutalon henkilökunnasta neljä työntekijää, jotka ovat olleet mukana Taika-hankkeessa ja osallistuneet työpajoihin. Hoitajien palautteen mukaan Taika-hankkeen pohjalta tehty toiminta on ollut mukavaa, rentouttavaa, osallistuminen ei vain istuta, työhön on tullut virikkeitä, toiminta on lisännyt taidenäyttelykäyntejä, valokuvaaminen on alkanut harrastuksena uudelleen, kuvia on alkanut katsomaan eri tavoin kuin ennen, dementoituneiden asukkaiden kanssa voi tehdä myös liikunnallisia harjoitteita, on opittu tuntemaan toisiamme ja on tapahtunut lähentymistä, mikä on tärkeää työyhteisössä, voimavarat ovat lisääntyneet ja työhyvinvointi on lisääntynyt. Työpajoihin osallistui sekä

palvelutalon että dementia-ryhmäkotien henkilökuntaa. Tunnelma työpajoissa on ollut välitön, aktiivinen, työntekijät ovat tutustuneet toisiinsa ja kannustaneet toisiaan.

31.5.2010

Hoitohenkilökunnan palautetta Taika-hankkeesta

"Tykkäsin koulutuksista, ne olivat virkistäviä ja jaksamista tukevia omaan työelämään.

Taika-hanke herätti paljon ajatuksia erilaisista taidemuodoista ja siitä, kuinka pystymme ilmaisemaan itseämme eri tavoin. Pystymme hyödyntämään niitä eri tavoin.

Oli mukava tutustua erilaisiin taidemuotoihin. Lisää omaa jaksamista. Ohjaajat ovat olleet hyviä ja innostavia. Ajoittain tuli hieman lapsenomainen olo, mutta sekinhän on hyvä, että heittäydytään. Mielenkiintoista on odottaa, miten jatketaan syksyllä. Onko jotain uutta tulossa?"

18.8.2010

Kokous hankkeen jatkosuunnitelmista sekä mentorointisysteemin rakentamisesta Syystien palvelutaloon

Paikalla olivat talon johtaja, vastaava hoitaja, ohjaaja ja yhteyshenkilö DIAK:sta. Kokouksessa tuli esiin tiedotusasioita, joista on hyötyä jatkoa ajatellen. Verkkosivusto www.sovellataidetta.fi sivusto ja "Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia" -ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014 (OPM) ja käytiin läpi syksyn 2010 aikataulua ja tapahtumia sekä työpajoja. Mentoroinnissa hankkeen vetäjät DIAK:sta käyvät sovittuina aikoina Syystien palvelutalossa tukemassa toimintaa, mikä aloitetaan hankkeen pohjalta. Hankkeen myötä työyhteisöön on suunnitteilla toimintaa, joka luo uudenlaista toimintakulttuuria. Toiminnan suunnittelu ja läpivieminen vaatii kuitenkin aikaa. Opinnäytetyön ja kehittämishankkeen tekijä on toiminut yhteyshenkilönä ja käynnistäjänä tässä hankkeessa. Valtakunnallinen Taika-hanke päättyy toukokuun lopussa 2011.

Mentoroinnin aikana projektikoordinaattori Eila Sainio oli mukana 30.11.2010 ja 20.1.2011 Syystien palvelutalossa järjestetyissä taidetyöpajoissa, joissa ohjaajana toimi Helka Ryhänen. Nämä molemmat työpajat ovat kehittämishankkeessani mukana ja järjestettiin hoitohenkilökunnalle työhyvinvoinnin lisäämiseksi ja ylläpitämiseksi. Molemmissa pajoissa oli viisi osanottajaa.

LIITE 2, SIVUT 85-86

Taidetyöpaja Syystien palvelutalo 30.11.2010

Paikka: askarteluhuone

Klo: 13. -15.30

Ohjaaja: Helka Ryhänen

Taidetyöpajan sisältö: VOIMAA VÄREISTÄ

Tavoitteet: Kokea sisäinen rauha työpäivän/työviikon keskellä, muuttoajatusten keskellä ja joulun lähestyessä, lisäksi saada kokemus musiikista ja väreistä (näiden yhteisvaikutus) mielikuvien kautta työskennellen (suggestopedinen ajatus taustalla), yhteisöllisyyden lisääntyminen sen kautta, että työskennellään yhdessä

Sisältö:

Music for tuning into the fundamental energies

Mielikuvat: ocean, heaven, lake

Materiaalit: DIAK:sta

1) Alkukeskustelu.

Kuuntelemme nojatuoleissa kynttilävalossa mielikuvamusiiikkia kabinetissa.

Tavoitteena saavuttaa sisäinen rauha, lepo ja hiljaisuus omassa mielentilassa.

Mielikuvien ja musiikin osuus on 25 min.

2) Maalaus:

askarteluhuoneessa mielikuvien synnyttämien aistimusten/havaintojen pohjalta.

Voimaa väreistä.

Tehtävänanto: Maalaa niistä tunnelmista, mitä saatoit kokea tai ota sattumanvaraisesti väriä siveltimeen ja anna sen viedä.

Voi tehdä useita töitä, useilla tai yhdellä värillä.

Oma paikka kaikille ja rauhallinen ympäristö, pöydät niin, että on tilaa ympärillä.

Työtilassa taustalla levy: Into silence (meditation music)

3) Työt viedään kuivumaan käytävälle isojen suojamuoviliinojen päälle, pois työtilasta

4) Kokoontuminen loppuksi kabinettiin

-kokemukset, saa sanoa, jos haluaa (kirjaisitko Eila ylös pääkohdat?) eli miltä tuntuu tehdä tällä tavalla, mitä voisin antaa tästä asukkaille

-kyselylomakkeen täyttäminen; työhyvinvointikysely

-seuraavan ”tapaamiskerran” sisäänajo, työpaja on 20.01.2011 klo 13-15.30

LIITE 3, SIVUT 87-88

Taidetyöpaja Syystien palvelutalo 20.1.2011

Paikka: askarteluhuone

Klo: 13. -15.30

Ohjaaja: Helka Ryhänen

Taidetyöpajan sisältö: MANDALAN tekeminen

Taidetyöpajan tavoite: Työhyvinvoinnin lisääminen ja ylläpitäminen

Osallistujat saavat perusohjeet mandalan rakentamiseen. Ideana on luoda ja maalata oma henkilökohtainen mandala. Mandalan tekeminen voi auttaa mielen tasapainottamisessa, hiljentymisessä, tai jonkin tilanteen tai asian ymmärtämisessä tai selvittämisessä. Ohjeistus, kuvat ja keskustelu alussa kabinetissa. Musiikkia taustalla työskennellessä. Aihe on käytössä Vanhustyön keskusliitossa. Voidaan tehdä useita töitä ja työt laitetaan lopuksi esille ja niistä keskustellaan.

Materiaalit:

Vesivärit ja/tai vesivärikynät

Kultamaalia

Kapeat siveltimet

HB lyijykynät

Pyyhekumit

Vähintään A1 kokoinen sileäpintainen akvarellipaperi

Lisätietoa:

Mandala on sanskritin kieltä. Se tarkoittaa ympyrää, keskusta, yhteyttä ja kuva tehdään aina ympyrän muotoon. Ympyrän symboli kuvastaa eheyttä, ykseyttä, iäisyyttä ja maailmankaikkeutta.

Mandalan keskus kuvaa symbolisesti ja metafyyysisesti universumin keskusta ja sen heijastuksia elämään itseensä. Liike ympyrän keskustasta kauemmas kuvaa elämän hengitystä, energian kulkua.

Yleisemmin mandalaa käytetään meditaation tukena. Sen tarkoituksena on eheyttää ja tasapainottaa ihminen kokonaisuutena. Mandalan keskipisteenä on elämänkukan symboli, joka kuvastaa koko maailman kaikkeutta ja sen syntyä.

Mandaloita on tehty kaikissa kulttuureissa. Tunnetuimmat niistä ovat buddhalaisilla, hinduilla sekä Amerikan intiaaneilla. Tiibetiläisessä virayana buddhalaisuudessa mandalat tehdään hiekasta. Kristillisen kulttuurin mandaloita ovat esimerkiksi roomaanisten ja goottilaisten kirkkojen ruusuikkunat.

Syvän universaalin viestinsä vuoksi mandalaa voi kuitenkin käyttää oman kasvunsa ja pohdintansa työkaluna riippumatta siitä, mihin elämänfilosofiaan on suuntautunut. Mandala kuvastaa kokemustamme luovuudesta ja elämästä.

Mandalat voidaan maalata kankaalle, puulle, paperille, rakentaa hiekasta ja luonnon materiaaleista tai visualisoida mielessään.

LIITE 4, KYSELYLOMAKKEET SIVUT 89-92

SYYSTIEN PALVELUTALO / KEHITTÄMISHANKE / HELKA RYHÄNEN

18.10.2010

PALAUTELOMAKE: TAIKA -HANKE JA TYÖSKENTELY
TAITEEN KEINAIN

OLETHAN YSTÄVÄLLINEN JA VASTAAT SEURAAVIIN KYSYMYKSIIN.
VASTAUKSET KÄSITELLÄÄN EHDOTTOMAN LUOTTAMUKSELLISESTI JA
OSALLISTUJEN NIMET EIVÄT TULE ESILLE TULOSTEN RAPORTOINNISSA
MILLÄÄN TAVOIN.

1. Onko taika-hankkeella ollut vaikutuksia työhösi? Millaisia?
2. Onko taika-hanke vaikuttanut Syystien palvelutaloon työyhteisönä? Millä tavoin se näkyy, jos näkyy?
3. Mikä on mielipiteesi hankkeen toimivuudesta vanhusten palvelutalon toiminnassa? Olisitko valmis osallistumaan, jos työyhteisössä kehitettäisiin edelleen tällaisia metodeja asukastyön hyväksi?

LIITE 4

SYYSTIEN PALVELUTALO / KEHITTÄMISHANKE

KYSELYLOMAKE HENKILÖKUNNALLE

1.11.2010

Pyydän palauttamaan vastaukset henkilökunnan kahvihuoneessa sijaitsevaan palautuslaatikkoon 15.11.2010 mennessä.

Suuret kiitokset avustasi!

Helka Ryhänen

Kyselylomake 1.11.2010 Syystien palvelutalo/ Helka Ryhänen

Syystien palvelutalon kehittämishanketta varten. Kysymykset käsittelevät palvelutalon asukkaille järjestettävää toimintaa. Mikäli et osaa ottaa kantaa johonkin asiaan, voit ohittaa kysymyksen. Jos vastaustila ei riitä, voit jatkaa paperin kääntöpuolelle.

1. Mihin suuntaan palvelutalon toimintaa pitäisi kehittää, jotta se palvelisi asukkaita paremmin?
2. Mitä mieltä olet tämän hetkisestä musiikkitarjonnasta, esim. lauluhetket ja konsertit?
3. Miten musiikkihetkiä voisi mielestäsi kehittää?
4. Mitä mieltä olet kädentaitoihin liittyvistä toimintamuodoista, esim. askartelusta?
5. Mitä mieltä olet tämänhetkisestä taidetarjonnasta? Mihin suuntaan taidetuokioita pitäisi kehittää?
6. Millaisia yhteisiä pelejä ja pöydän ääressä tapahtuvia toimintoja toivoisit asukkaille?
7. Pitäisikö asukkaille järjestää enemmän mahdollisuuksia keskusteluun, esim. huoliryhmiä tai muita psykologisesti suuntautuneita ryhmiä?

8. Mitä mieltä olet liikunnallisista / fyysisiin toimintoihin liittyvistä toimintatuokioista?
Onko liikuntaa riittävästi?
9. Onko uutisten lukupiiristä hyötyä asukkaille ja miten se palvelee asukkaita mielestäsi?
10. Mitä mieltä olet lukupiiristä eli ns. kirjallisuuspiiristä?
11. Mitä mieltä olet talon kuorotoiminnasta?
12. Pitäisikö ns. työpajatoimintaa olla useammin? Jos ei, niin miksi ei?
13. Voisiko muistelutoimintaa kehittää ja miten?
14. Mitä mieltä olet levyraadista ja tietovisailusta?
15. Millaisia teatterin keinoin järjestettäviä toimintoja toivoisit? Mikä toiminta palvelisi mielestäsi asukkaita ja henkilökuntaa parhaiten?
16. Millaisia toimintamuotoja tämän ikäiset vanhukset mielestäsi tarvitsisivat?
17. Miten toimintaa muistisairaiden vanhusten kanssa dementiakodeissa voisi kehittää?
18. Miten palvelutalon asukkaiden osallistuvuutta toimintoihin voitaisiin parantaa?
19. Millaisesta toiminnasta asukkaat saisivat eniten iloa elämäänsä? Mitä he ovat kertoneet?
20. Mitä mieltä olet kesäajan toiminnasta, mikä painottuu ulkoiluun, ulkopeleihin ja grillaukseen?
21. Millainen toiminta lisäisi henkilökunnan yhteistyötä ja vaikuttaisi ilmapiiriin ja viihtyvyyteen?
22. Millaista yhteistyötä toivoisit viriketiimin kanssa? Miten kehittäisit sitä? Lopuksi haluaisin sanoa...

Sydämelliset kiitokset, että jaksoit vastata kyselyyn! Tämä auttaa toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä.

T. Helka

LIITE 4

SYYSTIEN PALVELUTALO / KEHITTÄMISHANKE

KYSELYLOMAKE TYÖHYVINVOINNISTA HOITOHENKILÖKUNNALLE

30.11.2010

HELKA RYHÄNEN

Ole hyvä ja vastaa Voimaa väreistä –työpajan jälkeen seuraaviin työhyvinvointiin liittyviin kysymyksiin. Kiitos.

1. Miten työhyvinvointiin liittyviä asioita voisi kehittää / ottaa huomioon työpaikallamme?
2. Millaisia toimintamuotoja toivoisit työpaikallamme yhteishengen ja viihtyvyyden lisäämiksi?
3. Onko taiteellinen työskentely lisännyt hyvinvointiasi?
4. Onko taiteellinen työskentely lisännyt yhteisöllisyydentunnetta, yhteistyötä ja työkaverin tuntemusta mielestäsi?

Suostumus osallistumiseen

Suostumus osallistumisesta tutkimukseen / kehittämishankkeeseen Syystien palvelutalossa. Kehittämishanke sisältää kyselylomakkeet, taidepajatyöskentelyä ja mahdollisesti haastatteluja. Tutkimuksessa ei tule esiin minkäänlaisia muita tunnistetietoja toimintaan osallistuvista henkilöistä ja tietojen käsittely on luottamuksellista.

Kehittämishanke toteutuu syksyllä 2010 ja keväällä 2011 Syystien palvelutalossa.

Helsingissä 15. marraskuuta 2010

Nimi:

Nimen selvennös:

Lupa valokuvaukseen

Osallistun kehittämishankkeeseen ja suostun siihen, että työpajoissa saa kuvata työskentelyä. Valokuvia hyödynnetään Humanistisen ammattikorkeakoulun opinnäytetyön raportoinnissa.

Helsingissä 18.10.2010

Nimet:

VOIMAA VÄREISTÄ - TAIDETYÖPAJA SYYSTIEN PALVELUTALOSSA
Hoitohenkilökunnan maalauksia syksyllä 2010

Kuva 1. Taidetyöpaja 2010. (Kuvaaja: Helka Ryhänen)

Kuva 2. Taidetyöpaja 2010. (Kuvaaja: Helka Ryhänen)

Kuva 3. Taidetyöpaja 2010. (Kuvaaja: Helka Ryhänen)

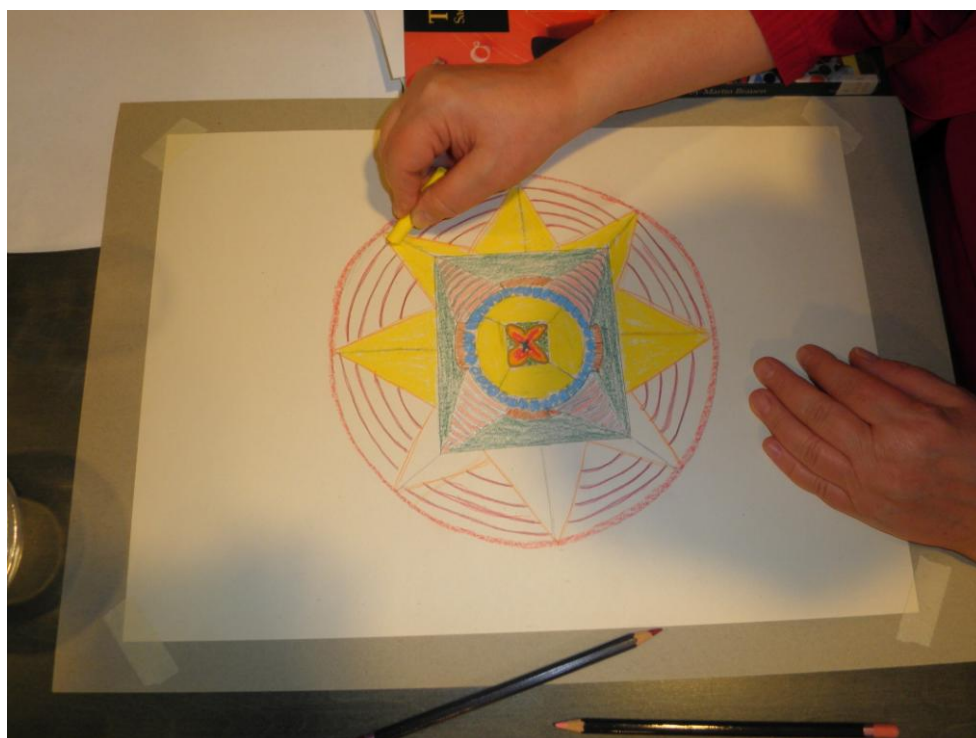

Kuva 4. Taidetyöpaja 2010. (Kuvaaja: Eila Sainio)

MANDALA -TYÖPAJA SYYSTIEN PALVELUTALOSSA
Hoitohenkilökunnalle tammikuussa 2011

Kuva 1. Taidetyöpaja 2011. (Kuvaaja: Helka Ryhänen)

Kuva 2. Taidetyöpaja 2011. (Kuvaaja: Helka Ryhänen)

Kaksi valmista mandalaa:

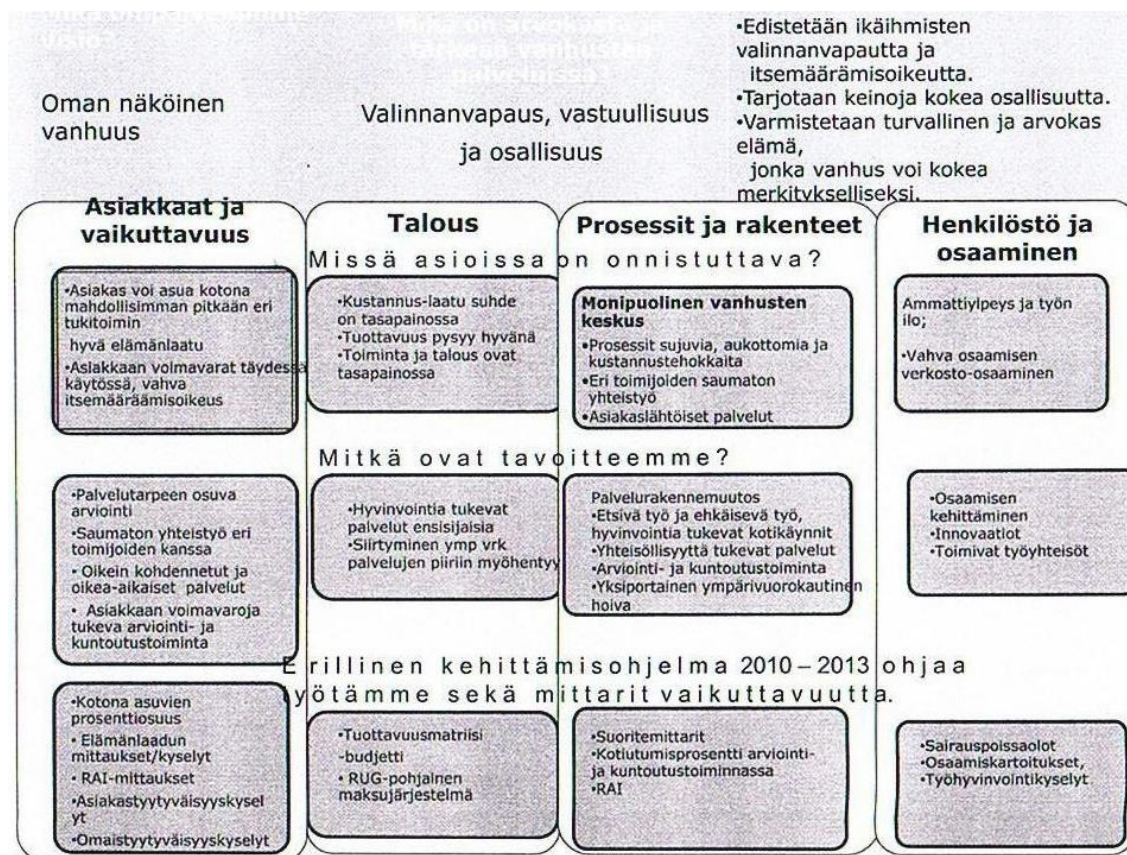

Kuva 3. Taidetyöpaja 2011. (Kuvaaja: Helka Ryhänen)

Kuva 4. Taidetyöpaja 2011. (Kuvaaja: Helka Ryhänen)

LIITE 5
HELSINGIN KAUPUNKI, SOS. VIRASTO VANHUSPALVELUT
VISIO VUOTEEN 2020

TAITEESTA JA KULTTUURISTA HYVINVOINTIA -OHJELMA, s. 77, kuvio 8

